

ВУОРБА ВЛАХИЛОР - ВЛАШКА РЕЧ

Часопис за очување обичаја, културе, традиције, језика
и идентитета Влаха

Часопису ће пастрарја ађетурљи, култура, традицйја,
љимба ши њаму Влахилор

Неготин / Њигоћину

2026.

ВУОРБА ВЛАХИЛОР - ВЛАШКА РЕЧ

Часопис за очување обичаја, културе, традиције, језика и идентитета Влаха
Часопису ће пастрарја ађетурљи, култура, традицја, љимба ши њаму Влахилор

Број 4

Оснивач и издавач:

Удружење „Гергина“ Неготин

За издавача: Прим. др мед. Синиша Челојевић

Уређивачки одбор:

Јованка Стефановић-Станојевић, Сузана Михајловић Јовановић, Радиша Драгојевић, Данијела Николић, Живојин Драгишић, Маријана Мундрић, проф. др Димитрије О. Големовић, Марија Витас, Милица Вуковић, Даниела Пејчић, Милан Николић, Снежана Челојевић

Главни и одговорну уредник: Прим. др мед. Синиша Челојевић

Корице: Ивана Бојовић Милошевић на насловној страни, кориговани плакат 17. Фестивала

Задња страна слика „Омуољу ал ђаскјнтуос – Бајковито хомоље“, ауору Радиша алу Јон Фрунзја, аутор Радиша Траиловић, Кјрпољину – Крепољин.

Припрема за штампу и штампа: Штампарја Блашко Неготин

e-mail: info@gergina.org.rs

Тираж: 300

Часопис излази два пута годишње

ISSN 3042-2302

Неготин / Њгоћину

Јуни / Ћирешјару 2026.

Овај пројекат је суфинансиран из Буџета Републике Србије-
Министарства информисања и телекомуникација.
Ставови изнети у подржаном медијском пројекту
нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства.

КУПРИНСУ - САДРЖАЈ

ЇНТУНАТУ - УВОДНА РЕЧ Јованка Стефановић - Станојевић	5
ИСТОРИЈА ВЛАХИЛОР - ИСТОРИЈА ВЛАХА	9
Ненад Војиновић: Црква Свете Тројице у Неготину - 150 година од освећења (1876-2026)	9
Ненад Војиновић: Бисџрика Думињеска Маре ѓн Њигоћин - 150 ѓе ањ ѓе свѓнцѓрјѧ (1876-2026)	10
Бора Димитријевић: Царска палата Феликс Ромулијана – Гамзиград	12
Пѧлата царулуј Феликс Ромулијана – Гѧмзиграду	15
ЉИМБА ВЛАХИЛОР ЇН ШКУОЉИЉИ НУАШЃЕ - ВЛАШКИ ЈЕЗИК И ЊЕГОВО МЕСТО У САВРЕМЕНОМ ОБРАЗОВАЊУ	17
Мануела Радојковић: Граматика влашког језика с правописом	17
Мануела алу Кљисурѧ: Граматика љимби Влахилор ку ортографија	19
Сузана Михајловић Јовановић : У Великом Градишту промовисана “Граматика влашког језика”	20
Сузана алу Ѓинул лу Вјеспије: Їн Грађешђа а фост промоцѓја кѧрцѓји „Граматика љимби Влахилор“	21
ЛУКРѧРИЉИ ЃЕ ПѧСТРАРЈѧ ШИ ЃЕ ПРОМОЦѓЈѧ ЛА СТАЃИЊИЈА ВЛАХИЛОР - АКТИВНОСТИ НА ОЧУВАЊУ И ПРОМОЦИЈИ ВЛАШКОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА	23
Данијела алу Белањи: Зѧуа љимби Влахилор а фост ѓнсѧмнатѧ ку обѓчајурљи ѓи ла празњек	23
Данијела Николић: Славским обѓчајима обележен Дан влашког језика	23
Маријана алу Медрѧгоњи: Ку кѓнђеску пѧнѧ ла веђијѧ – Вијаца ши лукрарја алу Бранку Олар	24
Маријана Мундрић: Песмом до вечности - Живот и траг Бранка Олара	26
Јованка Стефановић Станојевић: Отварање 17. Фестивала влашке музике „Гергина“ на васкршњи понедељак 13. април 2026.	28
Јованка Стефановић Станојевић: Ѓескису л-ал ѓе 17. Фестивал ѓе музика Влахилор „Гергина“ луња ла Пашђ 13. пријеру 2026.	30
Сузана Михајловић Јовановић: Награђени млади чувари традицѓје на 17. Фестивалу влашке музике “Гергина 2026”	32
Сузана алу Ѓинул лу Вјеспије: Ај мај буњ ај ѓињерј каре сѓнт пѧстрѧтуори ѓе традицѓјѧ ла Фестивалу ал ѓе 17. Интернационал ѓе музика Влахилор“ Гергина 2026“	33
Сузана алу Ѓинул лу Вјеспије: „Гергина 2026“ је нумитѧ лу Бранку Олар	35
Сузана Михајловић Јовановић: “Гергина 2026“ у знаку Бранка Олара	36
О ЛУКРАРЕ ЃЕ ВРОДАТѧ ШИ Ѓ-АКУМА ЃЕ ЛИТЕРАТУРѧ ШИ МУЗИКѧ ТРАДИЦИОНАЉНО И САВРЕМЕНО КЊИЖЕВНО И МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	37
Кинђеђиљи нуашђе ѓин врјемја нуоуо - Савремена влашка поезија.....	37
Повјесђиљи Влахилор – Влашке приче.....	39

Проф. др Младен Марковић : Влашка традиционална народна музика: Свирање 1	42
Музика Влахилор Ђин лумје: Кјинтарја Ђин инструментурј 1	43
Марија Витас: Музика између два брда - Приказ албума „Uorilji di la Mokranj / Vlaška kola iz Mokranja / Vlach folk dances from Mokranje	44
Марија Витас : Магични ритам Слатине – Приказ албума „Uorilji di la Slaćina / Vlaška kola iz Slatine / Vlach folk dances from Slatina”	47
ЛУМЈЕ КУНОСКУТАЋ ЂИН ЊАМУ НУОСТУ – ЗНАМЕНИТИ ВЛАСИ	50
Др сци. мед. Петар Пауновић: Проф. др Војислав Петровић	50
АЋЕТУРЉИ ВЛАХИЛОР – ОБИЧАЈИ ВЛАХА	53
Бранкица алу Пау, Слађана алу Шергањи: Обичајурљи Влахилор њн Крајна Њигоћинулуј (џн сату Слаћина)	53
Бранкица Димитријевић, Слађана Стојановић: Обичаји Влаха Неготинске Крајине (у селу Слатина)	54
МЈНКАРЈА ВЛАХИЛОР - ВЛАШКА КУХИЊА	57
Јелена Бујдић Кречковић: Плашинте – мирис детињства и традиције - Плăшинћили – мируосу Ђин копилăријă ши традицијă	57
ФРУМУОШАЋУРИЉИ ЊН СЈРБИЈА ЋЕ РЌСАРИТ - ПРИРОДНЕ ЛЕПОТЕ СЕВЕРОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ	58
Андријана Стргулц: Крупајско врело – снага воде и дух Хомоља - Бигăру лу Крупаја – пућјарја апи ши сфјнћу Омуољулуј	58
ВУОРБЈЕ БЋТРИЊЕ ЃИН ЛУМЈЕ – ВЛАШКЕ УМОТВОРИНЕ	64
САЋИЉИ НУАШЋЕ - НАША СЕЛА	65
Томислав Поповић: Слаћина - Слатина	65
ЃИН ЗЈ ЊН ЗЈ – ИЗ ДАНА У ДАН	68
Данијела алу Белањи, Сузана алу Ѓинул лу Вјеспије - Данијела Николић, Сузана Михајловић Јовановић: Ѓин зј њн зј - Из дана у дан	68
ФОТО РУБРИКА	75
Сави алу Тринкуљесј: Кум Драгослав алу Јанку ку апăрату ђе сљикујит вјеђе сату луј - Светислав Трнкић: Поглед на завичај кроз објектив Драгослава Марковића	75

ЇНТУНАТУ - УВОДНА РЕЧ

Јованка СтеФановић Станојевић: Уводна реч

Драги читаоче,

Пред Тобом је четврто издање *Влашке речи - Вуорба Влахилор*, часописа који представља један од бројних успеха Удружења за очување обичаја, културе, традиције, језика и идентитета Влаха *Гергина*. Удружење је једно од најактивнијих на ширем простору Србије, док је часопис јединствен с обзиром да је реч о гласилу националне мањине а влашка је свакако највећа на нашем простору.

Влашка реч - Вуорба Влахилор, у издавачком смислу, представља искорак у општини Неготин, познатој по репрезентативној културној баштини и сачуваним традиционалним вредностима. Због тога, напори Удружења *Гергина* да томе допринесе часописом шестомесечне динамике излагања, добијају нови смисао и вредни су признања.

До сада је на страницама часописа *Влашка реч - Вуорба Влахилор*, кроз претходна три издања, објављено око педесет тема. Потписници су аутори значајног искуства и ауторитета у областима које су им блиске. Објављени наслови премашују број понуђених, што свакако указује на чињеницу да је часопис прихваћен и да ужива подршку све бројнијег тима сарадника.

На уводник четвртог броја надовезаће се садржај са именима аутора који на себи својствен начин говоре о нашем културном наслеђу. Зајечарац Бора Димитријевић, археолог у пензији је културни радник за чијег је мандата као директора *Народног музеја* у Зајечару, касноантички локалитет *Felix Romuliana* стављен на UNESCO листу светске културне баштине. На његовом очувању и изван простора Тимочке Крајине ради и данас, као члан домаћих и страних научних и стручних организација. Нашем часопису уступио је један од својих текстова посвећених Царској палати *Ромулијана*, која се од 2007. године под називом *Гамзиград-Ромулијана, Палата Галерија*, као археолошки локалитет, налази на УНЕСКО листи светске баштине.

Неготин ове године обележава више годишњица постојања и рада установа и институција културе. Прави бисер је наш централни верски објекат, Саборна црква *Свете Тројице*, која у пуном сјају после двоипогодишњих опсежних радова, обележава век и по постојања. Ненад Војиновић, архивски саветник и мастер историчар, директор неготинског *Историјског архива*, пише о нашој светињи. Изградња Нове цркве је трајала од 1872. до 1874. године а крунисана је освешћењем на Ђурђевдан, пре 150 година. Културно наслеђе и туристичке потенцијале чувамо и причом *Крупајско врело – снага воде и дух Хомоља*, ауторке Андријане Струглић, наше Неготинке која својим деловањем, последњих година, доказује себе као стручњака у области туризма и географије.

Тиму се, као истакнуто име академске заједнице Србије, придружио и професор др Младен Марковић, етномузиколог из Београда својим истраживањем о влашкој традиционалној народној музици *Свирање I*.

Занимљиве приче бележе Бранкица Димитријевић и Слађана Стојановић о обичајима Влаха у Слатини али и Светислав Трнкић *Погледом на завичај кроз објектив Драгослава Марковића*. Маријана Мундрић, новинарка ТВ *Исток* у Салашу нам је уступила текст по коме је урађен десетоминутни филм о певачу Бранку Олару, под називом *Песма до вечности*. Његовом пројекцијом је отворен 17. Фестивал *Гергина*, иначе и посвећен Олару, једној од легенди влашке песме. Часопис доноси и нове садржаје у сталној рубрици *Влашки језик и његово место у савременом образовању*. Мануела Радојковић пише о граматичи влашког језика с правописом а Сузана Михајловић Јовановић и Данијела Николић о активностима у овој, посебно за влашку

заједницу, важној области. У тиму креатора четвртог броја часописа још су: Јелена Бујдић Кречковић, др Петар Пауновић, Марија Витас, етномузиколог, музички критичар и промотер традиционалне музике и културног наслеђа из Београда и Томислав Поповић из Слатине.

У жељи да проширимо круг читалаца заинтересованих за нова сазнања, истраживања и писање, повећали смо број сталних рубрика. *Влашке умотворине* су својеврсна потврда богатства културе влашког народа у овом делу Србије.

Вашу пажњу усмеравамо и на неколико података везаних за издавача и сам часопис. Удружење *Гергина* је од децембра 2025, када је обележило још једну годишњицу рада (између осталог и представљањем трећег броја часописа), до актуелне јунске промоције године 26. имало динамичне и добро осмишљене програме и за неготинске, тачније, прилике свих мањих средина, завидан број посетилаца. Сарадња са установама културе, другим удружењима и појединцима, као један од предуслова успешности рада је била на потребном нивоу и важно је казати да се стално подржава и шири.

Финансијску подршку за штампање тиража од 300 примерака часописа *Влашка реч- Вуорба Влахилор* су пружили Национални савет Влаха и Министарство информисања и телекомуникација Републике Србије. Уколико желите да нам се јавите, понудите нешто од *блага* које сте и сами забележили, имате и чувате, можете се јавити на наше контакт адресе назначене на страницама часописа.

У великој радости уткане у наша настојања да испунимо очекивања, препуштамо вас читању.

Редакција *Гергине*

Јованка Стефановић Станојевић: Їнтунату

Ажунсѧрѧм ла нумѧру ал ђе патру *Вуорба Влахилор* ку каре Асоцијација *Гергина* пѧстрјѧзѧ ађету, култура, традицијѧ, ѧимба ши ѧаму Влахилор. Ђ-ашѧ ђева *Гергина* лукрѧ мѧј мулт ѧн Сѧрбијѧ, да нума часопису нуосту је скрис пје ѧимба нуастѧ.

Часопису нуосту сѧ штѧмпујѧ одатѧ ѧн шасѧ луѧ.

Пѧнѧ акума ѧн часопису нуосту с-а скрис ђе вро 50 ђе тјемурј. Љ-а скрис мулц ауторј карје сѧнт шђиуц да мулц ши сѧ мѧј ивјеск сѧ скрије ѧн јел.

Їн нумѧру ал ђе патру аутору каре скрије ђе стапѧњѧјѧ ђе културѧ нуастѧ је Зѧјчерјѧну Бора Димитријевић, археологу ѧн пензѧјѧ, ѧн времјѧ кѧнд а фост директору ла Музеј ѧн Зѧјчерј локалитету *Felix Romuliana* је пус пје листѧ ла UNESCO. Ла пѧстарјѧ ђе локалитету-астѧ лукрѧ ши ѧн зи ђе астѧз. Їн часопису нуосту Бора аре скрисуарјѧ *Пѧлата царулуј Феликс Ромулијѧнѧ – Гѧмзиграду*.

Ану-ста ѧн Њѧгођѧн сѧ ѧнсамнѧ мулђе јубилејурј. Ђе Бисѧрика Думиѧека маре скрије директору ла Архив, Ненад Војиновић.

Њѧгођѧнѧнѧ Андријѧнѧ Стргулц скрије ђ-о фрумуошѧцѧ ђѧн Уомољ - *Бѧђѧру лу Крупѧјѧ – пуђјѧрјѧ ѧти шиј сфѧнђу Омуољулуј*.

Професору Младен Марковић, етномузикологу ђѧн Бѧљиград скрије ђе *Музѧка Влахилор ђѧн лумје: Кѧнтѧрјѧ ђѧн ѧнструментурј 1*.

Бранкица алу Пау ши Слађана алу Шергањи а скрис ђе *Обичајурљи Влахилор њн Крајна Њугоћинулуј(њн сату Слађина)*, Сави алу Трњнкуљесњ а скрис: *Кум Дрђгослав алу Јанку ку апђрату ђе сљњкујњт вјеђе сату луј*, Маријана алу Медрђгоњи а скрис- *Ку књнђеку пђнђ ла веђњјђ – Вијаца ши лукрарђа алу Бранку Олар*. Фестивалу ал ђе 17. је нумит лу Бранку Олар, кунуоскут књнтђтуор ђе књнтјеђњљи нуашђе. Мануела алу Кљњсурђ а скрис - *Граматиња љњмби Влахилор ку ортографија*, Сузана алу Ђњнул лу Вјеспије а скрис - *Їн Грађешиђа а фост промоцњја кђрцњји „Граматиња љњмби Влахилор“* ши Данијела алу Белањи: *Зђуа љњмби Влахилор а фост њнсђмнатђ ку обњчајурљи ђњ ла празњек*. Їн нумђру ал ђе патру ау скрњсуарђа Јелена Бујдић Кречковић, др Петар Пауновић, Марија Витас, етномузикологу ђњн Бњљњград ши Тома алу Попеску ђњн Слађина.

Ку нђђеђжа ђе мђј мултђ лумђа с-аудђ ђе часопису нуосту њн нумђру ал ђе патру авјем о рубриња нуоуо *Вуорбје бђтрњње ђњн лумје* сђ фђђем мђј маре промоцњја ђе културђ Влахилор.

Їн времђа ђњ ла промоцњја часопису ал ђе 3, пђнђ ла промоцњја л-ал ђе патру, каре њ-ашђаптђ њн луна ћњрђешару ану 2026, Ассоњијацњја *Гергина* мулт а лукрат. Сулукрарђа ку мулђе асоњијацњјурђ ђе културђ ши ку мултђ лумје дђ њндђмнаре ла лукрарђа нуастђ.

Авјем вођа с-ажунђа часопису нуосту ла ђе мђј мултђ лумје сђ афље ђева нуоу ши ку аша ђева туоц пђстрђм богђцњја ши култура нуастђ њн парђа-ста ђе Сњрбија.

Часопису *Вуорба Влахилор* њл штђмпујњм њн 300 ђе нумђрурђ ку ажутарђа ла Савјету Влахилор ши ла Министарство ђе њнформација ђњн Сњрбија. Дакђ авјец вођа сђ ње њвињ, ши дакђ авјец во скрњсуаре пуђењ сђ трњмјеђењц пњстђ адреса нуастђ каре је срњсђ њн њмпресуму ла часопис.

Акума а рђмњнс с-ажунђа часопису пђнђ ла вој ши ку буњурија сђ-л ћњћњњ.

Редакњија *Герњњњ*

ИСТОРИЈА ВЛАХИЛОР – ИСТОРИЈА ВЛАХА

Ненад Војиновић:

Црква Свете Тројице у Неготину - 150 година од освећења (1876-2026)

После припајања шест нахија кнежевини Србији, 1834. године, Књаз Милош обилази Србију и долази у Неготин. Он тада наређује неготинским властима да се Неготин у целини, као варош, пресели на обалу Дунава, јер је локација на којој се Неготин налазио била нездрава за живот. То јесте било тачно јер је Јасеничка река, својим сливом, угрожавала насеље, идући преко данашњег насеља „Милошевски пут“, па стадиона и Медицинског центра, даље поред пијаце и преко доскорашњег „Ауто-мото“ друштва уливала се у Неготински рит. То је чинило да се у зимским и пролећним месецима сама река изливала и плавила варош што је са своје стране штетило кућама на ободима града које су постајале трошне и готово све имале влагу. Тако су разна испарења трулежи органског и неорганског порекла и влага у кућама, постајала узрочник разних болести као што су туберкулоза, маларија и друге. Кажу, да су Милошове речи биле: „Када сам летос у Неготину био, видео сам да је положеније истог места врло незгодно, и барама, блатом и ритовима сасвим окружено и врло нездраво... а најзгодније место за преселеније Неготина нашао сам, да ће бити на Праову, тамо и решим да се пресели“.

Књаз Милош за живота није успео да реализује своју идеју и након другог повратка у Србију умире 1860. године, али је идеја наставила да „живи“ и именовањем Ранка Алимпића за начелника округа Крајинског 1869. године одлука о изградњи нове вароши била је објављена. Отпор према овој идеји није била велика али је код, мањег дела становништва, пре свега малобројних чланова старих трговачких породица али изузетно имућних, добијала на свом интезитету. Углавном, трговачке породице, да би омеле и осујетиле план пресељења вароши на Дунав, они у почетку придобијају и епископа Евгенија да одмах започну градњу нове цркве у старом Неготину, и истовремено отпочињу са кампањом против новог начелника који је септембра месеца 1869. године ступио на дужност дошавши на захтев Миловоја Блазнавца¹ који набраја разлоге зашто Ранко Алимпић треба да прими дужност начелника и да иде у Крајину². Радови на реализацији ове идеје почињу исте године, и то први радови на новој локацији за изградњу нове цркве, обезбеђивање простора за Неготинце у складу са урбанистичким планом који је све предвиђао, решавање проблема доделе плачева на оном земљишту које је било у власништву мештана села Душановца и Прахова, и много тога још. Међутим, од ове идеје се убрзо одустаје и новоименовани начелник округа Крајинског генерал Ранко Алимпић одлази из Неготина и би постављен за окружног начелника града Пожаревца.

Камен темељац за Нову неготинску цркву положен је маја месеца 1872. године, у граду Неготину, за време владе књаза Милана Обреновића а освећен је априла месеца 1876. године, Епископом неготинским Евгенијем, уз помоћ окружног проте Димитрија Милојковића, и уз неопходну помоћ неготинских свештеника Ђорђа Стојановића и Јована Станојевића³.

Храм је живописан за време владе Његовог величанства краља Александра Обреновића и Епископа тимочког Мелантија, а залагањем окружног проте Јована Станојевића и свештеника: Алексе Мијатовића и Сергија Поповића, 1901. године живописцем Стевом Тодоровићем, професором из Београда.

¹ После убиства кнеза Михаила, 29. маја 1868. године, Блазнавац је извео државни удар и прогласио за кнеза Милана Обреновића, дечака од 14 година. До пунолетства Милана, Блазнавац је са Јованом Ристићем и Јованом Гавриловићем чинио тројно намесништво, да би након пунолетства краља Милана постао председник владе.- Сабрана дела Слободана Јовановића „Влада Милана Обреновића“, књига прва (1868-1878), Београд 1926.

² Живот и рад генерала Ранка Алимпића“, Милева Алимпић, Београд 1892. година

³ Шематизам округа Крајинског 1839-1924“, приредио Ратко Благојевић, Историјски архив Неготин, 2005;

„Зидно сликарство у цркви Свете Тројице у Неготину настало је 1901. године. Дело Стеве Тодоровића, једног од најугледнијих сликара и културних радника у Србији 19. вјека, насликано уз помоћ његове супруге Полексије и сликара Милисава Марковића, представља најмонументалнији корпус патриотско-религиозног сликарства у српском монументалном сликарству тог периода. Изведене у складу са академским начелима европског сликарства, сцене у лунетама и на своду цркве, материјализују историјски прискуп замишљању славне средњовековне прошлости. Низ историјских сцена из живота Светог Саве и Светог Кнеза Лазара, као и величанствени прикази српских средњовековних црквених поглавара и световних владара, указују на идеални концепт симфоније цркве и државе, остварене у златном добу средњовековне државе Немањића, Усадејству националне идеје и црквене догме, насликан је својеврсни пантеон великих личности из црквене и световне историје, чиме је црква постала национални пантеон, али и читанка у сликама, која упућује на морално-дидактички и етичко-догматски карактер православне цркве.“⁴

** Msr. Ненад Војиновић, архивски саветник*

Ненад Војиновић:

Бисџрикѧ Думињѧка марѧ ѡн Њиготјин

Њн ану 1834. дупѧ ѡе шасѧ нахиј с-а ѡегат дје кнежевинѧ Сјрбијѧ, књазу Милош мјерђе пин Сјрбијѧ ши виње ѡн Њиготјин. Јел атуњѧ а спус л-ај дјин општјинѧ ка Њиготјину ка ун ораш муарѧ сѧ сѧ мутје ѡн марђина Дуњери, кѧ локу ундје јѧстѧ Њиготјину акуш ну је здравѧн дје трај. Аја а фост адѧвѧрат ка пѧрѧу ал Јесѧњици ѧѧкѧ орашу кум а мјерс пје друму дје Короглаш, пингѧ стѧдиону пѧнѧ ла бољњицѧ, пингѧ пиѧѧц ш-а тунат ѡн балта Њиготјинулуј.

Мѧј мулт орашу а фост ѧекат јарна ши примовара, ши кѧшиљи ѡн марђинѧ орашулуј авут мултѧ умјезалѧ. Ку атјта умјезалѧ с-а ивит ши мултје буѧље туберулоза, мѧларија... Сѧ вуорбјѧштје кѧ вуорбилији лу Милош а фост: „Кјнд ам фост астѧварѧ ѡн Њиготјин ам вѧзут кѧ је Њиготјину пус ла локу урит ши је околѧт ку бјѧлц, ку нѧруој ши ну је здравѧн дје трајит...мѧј бун лок ундје трѧбујѧ сѧ сѧ мутје Њиготјину ам гѧсит ла Праова.“

Дје виѧѧца луј ѧста лукру ну с-а ѡнтѧмплат, ши кјнд с-а ѡнтуорс а дојиља ѡн Сјрбијѧ, јел муаре ѡн ану 1860. Кјнд пје Ранко Алимпијевић л-а аљес дје начелнику ла округу Крајњи, ѡн ану 1869. јел а дат вјѧстје сѧ сѧ фѧкѧ орашу ал нуоу. Ћ-ашѧ ѡѧѧа воје н-авут ај мѧј боѧѧц дутѧјаш дјин Њиготјин. Њн вуорбѧ ку епископу Евгеније а ѡнђепут сѧ зјдјаска бисѧрика нуоуо ѡн Њиготјину ал бѧтрјин, да пје генералу Ранко Алимпић л-а мутат сѧ фије начелнику ла орашу Пожарѧвцу.

Фундаменту ла бисѧрикѧ а нуоуо а Њиготјинулуј а ѡнђепут ѡн флорарју ану 1872. ѡн орашу Њиготјину, ѡн времја лу краљу Милан Обреновић, да свјнцјрја а фост ѡн пријѧру, ану 1876. ку епископу Њиготјинулуј Евгеније, ку ажутарја лу прота Димитрије Милојковић, ши ку марѧ ажутарје дји ла пѧринцј Ђорђе Стојѧновић ши Јован Стѧнојевић.

Њн ану 1901. пѧрјѧѧц ла бисѧрикѧ сјнт цјртујиц дје времја ла краљу Александар Обреновић, да епископу а фост Мелѧнтије, ши ку ажутарја ла прота Јован Стѧнојевић ши пѧринцј: Алекса Мијѧтовић ши Сергије Поповић. Цјртујѧла а лукрато Стеѧа Тодоровић, профѧсору дјин Бѧљиград.

⁴ 150 година Цркве Свете Тројице у Неготину”, каталог са текстом проф. др. Игорѧ Борозѧна „Зидно сликарство цркве Свете Тројице у Неготину“;

Цїртујала лă пăрјецї бисăрићи Думињека маре йн Њиготјин а фост йн ану 1901. Ал мăј прецујит сљикар йн Сїрбијă йн ваку ал дје 19. а сљикујит ку ажутарја ла њеваста луј Полексија ши ку ажутарја лу Милисав Марковић, ши јестă а мăј фрумуасă сљикујалă дјин времја-ја. Пје своду бисăрићи је сљикут трају лу Свїнту Сава ши Свїнту Књазу Лазар. Да сїнт сљикујиц ш-ај марј дјин бисăрикă дјин ваку ал мижлокар ши мулц владарј дјин времја ла Немањићи.

Саборна црква у Неготину, зима 1933.

Градски трг у Неготину, октобар 2009. - Аутор: Станко Костић

Бора Димитријевић

Царска палата Феликс Ромулијана - Гамзиград

На 10 километара источно од Зајечара, у близини села Гамзиград, налази се царска палата Felix Romuliana - Гамзиград, наш најзначајнији касноантички археолошки локалитет. На прве писане податке о овом месту наилазимо средином 19. века, када источну Србију у потрази за рудама обилази саксонски барон фон Хердер, док ће нам први цртеж њених монументалних остатака оставити аустријски археолог и путописац Феликс Каниц. Он је, задивљен оним што је видео, истакао да су остаци Гамзиграда можда „најочуванији споменик римске културе у Европи,,.

У односу на друге царске палате из периода позне антике систематска археолошка истраживања на Гамзиграду почињу доста касно, тек 1953. године. У првим годинама радова откривени су богато украшени мозаички подови необичне лепоте, где се издвајала представа римских ловаца - Венатора. Већ тада је истраживачима, које је предводио Ђорђе Мано Зиси тада кустос Народног музеја у Београду, било јасно да није у питању римски војни логор - каструм. Нове претпоставке које су изнете ишле су у прилог томе да се ради о седишту римског прокуратора за руднике или нешто касније, када је откривена велика хришћанска базилика, да је ту столовала нека висока личност у хришћанској хијерархији. Дилема је разрешена 1984. године када је академик Драгослав Срејовић, приликом ископавања јако украшене грађевине која се налазила у југозападном делу Гамзиграда, открио натпис *Felix Romuliana*. То је био кључни доказ да је Гамзиград уствари место где је рођен и сахрањен римски император Галерије. Према подацима неких античких писаца знало се да римски цар Галерије рођен у Приобалској Дакији, у месту које је по својој мајци Ромули назвао *Romulianum*. У вези са тим треба напоменути да је Милка Чанак Медић, архитекта и дугогодињи конзерватор и рестауратор Гамзиграда, у једном свом ранијем раду изнела теорију да је место уствари резиденцијални комплекс а не римски војни логор.

Галерије је владао источним делом Римског царства од 293. до 311. године, у периоду званом тетрархија - системом владавине када су четири владара заједнички делила власт. Његова мајка Ромула пребегла је из прекодунавске Дакије и негде у близини његовог места рођења удала се за сточара. Галерије је у младости чувао стоку што му је касније, од стране хришћанских писаца, донело надимак *Armentarius* - говедар. Војничку каријеру је брзо градио и напредовао у војсци. Након доласка на власт цара Диоклецијана био усињен 293. године и тако постао његов савладар са титулом цезара када добија пуно име Гај Галерије Валерије Максимијан. Историја ће га запамтити под именом Галерије али му, под утицајем хришћанских хроничара и панегиричара, неће бити баш пуно наклоњена, за разлику од његовог савладара Константина Великог.

Своју тестаментарну градњу, палату где је након обележавања двадест година проведених на власти требало да се повуче 312. године и проведе мирну старост, Галерије је почео да гради вероватно 298. године, након велике победе над персијским краљем Нарзехом. Али то старије утврђење биће кратко коришћено, можда неких десетак година, да би након тога Галерије приступио градњи млађег много монументалнијег које је одговарало његовом новом статусу. Наиме, када се 305. године његов божији поочим и савладар Диоклецијан повукао са власти он добија титулу август и постаје први човек у тетрархијској хијерархији Римског царства.

Палата трапезоидног облика, подигнута на једној висоравни, простира се на површини од преко 6 хектара и опасана је двоструким моћним бедемима са кулама. Унутар ове одбрамбене фортификације доминирају два храма, смештена у северном и јужном делу, као и резиденцијална палата у сектору северозапада. Најважније место у унутрашњости палате заузимају поменута два храма, велики и мали. Две монументалне капије из млађег утврђења, главна на источној страни и западна кроз коју се данас улази на палату, фланкиране су осмоугаоним кулама. У усамљеној грађевини која се означава као Ромулин триклинијум, а налази се у северозападном

делу палате, откривен је натпис *Felix Romuliana*. На сектору југоистока налазе се јавне терме. У резиденцијалној палати, која заузима највећи простор у унутрашњости, мозаицима су били покривени подови свих великих дворана, од којих је најраскошније била украшена престопа. Мозаици са Ромулијане спадају у сам врх мозаичке уметности позне антике, где се издвајају представе *Диониса*, *Венатора* и *Лавиринта*. Својим стилским обележјима, уметничком вредношћу и одличном техником извођења фигуралне композиције на палати се пореде са мозаицима из Пјаца Армерине на Сицилији. Од многобројних скулптура које су украшавале храмове, нише и дворане палате сачувани су, нажалост, само фрагменти: порфирни портрет императора Галерија, глава врховног римског божанства Јупитера, глава Херкула и омања скулптура Асклепија. Мермер од кога су биле исклесане скулптуре потиче из царских рудника мале Азије и Грчке, док је црвени порфир пореклом из Египта. Непознати уметници који су извајали наведене скулптуре, као и они који су исклесали многе архитектонске украсе, највероватније су исти они коју су радили и на Галеријевој престоној палати која се налази у Солуну.

На брду Магура, које се налази на око километар удаљености од главне источне капије палате, у периоду од 1989. до 1993. године, откривени су и истражени остаци споменика који означавају место на коме су цар Галерије и његова мајка Ромула сахрањени и увршћени међу богове, односно проглашени божанствима. Сакрално - меморијални комплекс Магура обухвата два маузолеја, од којих се за мањи верује да подигнут за Ромулу, и већи који је био намењен самом цару. Сам чин деификације назива се апотеоза. Галеријева апотеоза, у првој половини маја 311. године, вероватно је последњи такав чин у римском царству обављен на традиционалан начин, услед великог и наглог продора хришћанства. Треба напоменути да је градитељ Ромулијане, непосредно пред своју смрт у Никомедији, донео први Едикт о толеранцији хришћанства 30. априла 311. и тиме обуставио осмогодишњи прогон хришћана у коме је и сам учествовао.

После Галеријевог смрти на палати почиње један потпуно другачији живот, који је праћен употребом постојећих грађевина у другачије сврхе и њиховим преобликовањем. Велика разарања, до којих је дошло средином 5. века од стране номадског племена Хуна, нису мимоишла ни Ромулијану која је тада први пут била девастирана. Током владавине Византијског цара Јустинијана I (482 - 565) она је делимично обновљена али никада више није успела да поврати свој стари сјај, пошто су грађевине подигнуте у том периоду биле скромније и прилично лошије

Ромулијана

градње. Ипак, тај период је палати оставио остатке велике тробродне хришћанске базилике са четворолисном крстионицом, у северозападном сектору. Може се претпоставити да је на палати у том периоду постојала нека већа хришћанска заједница. Навала Словена и Авара на Балканско полуострво, почетком 7. века, оставила је трага и на Ромулијани чије се тадашње становништво повукло и раселило. Једним делом је поново оживела у 11. веку, када је у источном сектору палате било основано мање средњовековно насеље. Овај податак поткрепљује откриће велике некрополе која се налазила на сектору испред источне капије палате.

Царска палата Феликс Ромулијана - Гамзиград, заједно са сакрално - меморијалним комплексом Магура, уписана је 2. јула 2007. године на Листу културне и природне баштине света под окриљем УНЕСКО. У образложењу о упису се наводи: *„Утврђење, палата и меморијални комплекс јединствено су сведочанство римске градитељске традиције прожето идеолошким програмом Друге тетрархије и самим Галеријем као њиховим градитељем”*. Када се говори о споменицима касне антике у Европи преовладава мишљење да Ромулијана својом лепотом, очуваношћу, и значајним археолошким налазима надмаша сличне грађевине из тог периода, које се налазе у Милану, Никомедији, Триру, Истанбулу и Солуну.

*Аутор је археолог

Аутор Бора Димитријевић

Бора Димитриевић:

Палата царулуј Феликс Ромулијана – Гамзиграду

Заће километаре ла расарит же Зјјер, апруаје же сату Гамзиграду, са гасаше палата царулуј *Feliks Romuliana*, ал мај куноскут знаман јин антика батрина. Їн мижлуоку ал вакулуј мижлокар, гасим њише скрисуорј же локу-ста, каре л-а скрис барону фон Хердер, да Феликс Каниц а ласат цјртјитура же рамјнсатурили. Каниц а фост мират ђ-а вазут, ш-а скрис ка рамјнсатурили гамзиградулуј пуаће о фи ал мај пастрат знаман же културј Римљанилор њн Европј.

Катјатурили ла Гамзиград а њнхепут јестул амјнат тумј њн ану 1953. Їн ањи ај ђ-ѡнтјј кјнд с-а њнхепут лукрарили с-а дат дупј о фрумуошаца маре же мозаикурј пје жуос, унје с-аљес ун сљик ку вјнјатуорј – Венатора. Їн фрунђе ла лукрјрј а фост Ђорђе Мано Зиси, кустосу ла Музеј јин Белиград, ши ђ-атунђа с-а шђиут ка н-афост логору же војњић – каструм. С-а гјнђит ка ањи пуаће са фије локу ла прокуратору же мајдан, да мај амјнат кјнд с-а гасјт о бисјрика, с-а гјнђит ка а ђија а трајит ун уом маре ал бисјрићи же ришђеањ. Їн ану 1984. тот с-а шђиут, академику Драгослав Срејовић кјнд с-а сапат а дат пистј лаурј ѡнкикиђа, ш-а гасјт о скрисуаре *Felix Romuliana*. Ку аша ђева с-а вазут ка Гамзиграду је локу унје с-а фјкут ши ѡнгруопат императору Галерије. Дупј скрисуорили ла скрисјатуорј јин антика, с-а шђиут ка цару Галерије је фјкут ѡн Дакиа Рипенсис, да јел дупј нумили ла мума луј Ромула а дат нумје ла локу *Romulianum*. Трабује са са спунј ка Милка Чанак Медић, архитекта, конзерватор ши рестауратор ла Гамзиграду, ѡнтро скрисуарје ђ-аји а спус ка аста лок је ун лок же ѡмпјрат да ну логору же војњић.

Галерије а фост цару ла парђа же расарит а Рјмљењилор јин ану 293. пјнј ѡн ану 311. ѡн времја каре с-а кјемат тетрархија, кјнд патру царурј а фост ѡн фрунђе. Мума луј а фуђит јин Дакија пистј Дуњере ши с-а мајритат дупј ун пјкурарј. Їн ѡнђерјацј Галерије а пјјит виђили ши пјнтру аја а капјтат пољикре *Armentarius*-вакарју. А фост спримит ѡн војскј. Кјнд Диоклецијану а фост аљес же цар, ѡн ану 293. ла луат пје Галерије же суфљет ши Галерије а фост ажутуору луј ку титула цезару ши капјтј нумје Гај Галерије Валерије Максимијан. Историја ал са-л цјнј минђе пје нумје Галерије.

Палата а ѡнхепуто с-о зјђаска ѡн ану 298. дупј ђе л-а батут пје краљу Персији Нарзеху, ши ѡн ану 312. дупј 2о же ањ же ѡмпјрацјје а врут са са ласј ши ањи а гјнђит са трајаска. Їн палатј а батринј а трајит апруаје заће ањ, ши дупј аја Галерије ѡнхепе са зјђаска о палатј ноуо. Їн ану 305. татј-су ал витрег Диоклецијан кјнд с-а ласат са фије цар, Галерије а капјтј титулј август, ши ар са фије ал ђ-ѡнтјј уом ѡн тетрархијј.

Палата је арђикатј пј-о ђуакј, ку о квадратурј же шасј јектјрј, да а фост околјтј ку доуо рјндрј же гардурј зјђиђе ку мулђе куље. Їнунтру а фост доуо бисјрић ши палата а маре. Пингј доуо бисјрић а фост доуо пуорц каре а уђјит ји ла палата а јин тјј, а маре ла расарит ш-ајлалтј ла скапјтат пје унђе са интрј астјз ѡн палатј. Їн лау ла каре ѡј зјђе тринклинијуму ал Ромули, с-а гасјт скрисуарјја *Felix Romuliana*. Їн парђа ла расјрит ђ-амњаз сјнт термили. Їн палатј а царулуј а маре пје жуос сјнт мозаикурли. Мозаикурли ји ла Ромулијана сјнт аље мај фрумуасј јин антика батринј, ши јеље сјнт алу *Дионису Венатори* ши *Лавиринту*. Пје фрумуошаца лор пуаће са са пунј ку мозаикурли јин Пјаца Армерина јин Сицилија. Ђин мулђе скулптурјја каре а ѡнфруомошат палата, јин пјкат а рамјнс пјстрађе пуцјње: капу лу Галерије же порфир, капу лу Јупитер, капу лу Херкул ш-о скулптурј микј алу Асклепије. Мармуру јин каре с-а фјкут скулптурили а фост јин мајданурли јин Азија ши Грчка, да порфиру ал рошу је јин Египат. Са крјеђе ка мајстори каре а фјкут скулптурили а лукрат ши ла палатј алу Галерије ѡн Солун.

Ла ђуакј Магура каре је ђепарђе ун киломјетјр ји ла пуарта ји ла расарит, ѡн ану 1989. пјнј-н ану 1993. с-а гасјт рамјнсатурили же знаманурј унђе с-а ѡнгруопат цару ку мумј-са, ши с-арђикат ши нумиц ѡн свјнц. Їн комплексу Магура сјнт доуо маузолејурј ал мик ал Ромули да

ал маре алу цару. Лукрарја ђе деификације сѧ кјама апотеоза. Апотеоза лу Галерије ѓн флорарју ѓн ану 311. а фост мај ла уормѧ ѓн цара Римљенилор. Пѧнѧ н-а мурит ѓн Никомедија, Галерије а адус Едикту ал ѓин тѧј ѓн ану 311. ѓн луна лу флорај, ши ку аша ђева а оприт гоњала ђе ришђеањ, каре а цѧнут уопт ањ ѓн каре авут ши јел парђе.

Дупѧ муарђа лу Галерије ѓн пѧлатѧ ѓнђепе ун алт фјел ђе трај. Кѧнд а вењит Хуни ѓн ваку ал ђе ђинђ, ји а фѧрѧмат мулт пѧлата. Ѓн времја лу Јустинијан ал ѓин тѧј (482 – 565.) а фост пуцѧн нојитѧ да ѓиђодатѧ н-а путут сѧ фије ка вродатѧ. Ла ѓнђепуту ђе ваку ал ђе 7. кѧнд Словењи ку Авари а дат нѧвалѧ пје Балкан, лумја каре а трѧјит ѓн Ромулијана ђе фрикѧ а плѧкат ѓн алђе пѧрц. Ѓ ваку ал ђе 11. ѓн парђа ђе рѧсѧрит ѓн пѧлатѧ с-а ѓнтуорс лумја унђе а трѧјит.

Пѧлата царулуј Феликс Ромулијана – Гамзиград, ѓмпреунѧ ку комплексу Магура сѧнт ѓнсѧмнађе ѓн ану 2007. пје 2. густарју ѓн УНЕСКО, „*Костуолу, пѧлата ши комплексу Магура ѓ-аратѧ кум с-а зѧђит ѓн времја Римљенилор ѓн тетрархија ђе Доуо кѧнд а трѧјит ши Галерије, каре а зѧђито*“

Кѧнд сѧ вуорђјешђе ђе знамѧнурј ѓин антикѧ а бѧтрѧнѧ ѓн Европѧ, сѧ спуње кѧ Ромулијана ку фрумуошаца ји, ку пѧстрату ши ку ђе с-а гѧсѧт ѓнтрјеђе зѧђитуриљѧ ѓин времја-ја каре сѧ гѧсѧск ѓн Милано, Никомедијѧ, Трир, Истанбул ши ѓн Солун.

Аутору Бора Димитријевиђ, археологу.

Ромулијана - Аутору Бора Димитријевиђ

ЉИМБА ВЛАХИЛОР ЫН ШКУОЉИЉИ НУАШТЈЕ - ВЛАШКИ ЈЕЗИК И ЊЕГОВО МЕСТО У САВРЕМЕНОМ ОБРАЗОВАЊУ

Мануела Радојковић: Граматика влашког језика с правописом

Писање и систематизација граматике влашког језика представља капитално дело од непроцењивог значаја за очување културног, историјског и лингвистичког наслеђа. Влашки језик одликује богата усмена традиција, а оваква граматика представља кључни корак ка његовом формалном документовању и стандардизацији. Како се у самом тексту граматике наводи, изучавање лексикологије и граматичких правила влашког језика је јако важно за очување и документовање живог језика, као и за боље разумевање односа између влашког, румунског и српског језика. Поред тога, овакав рад пружа чврсту основу за израду будућих речника, квалитетно превођење и едукацију млађих генерација које, под утицајем званичног језика, све чешће заборављају изворне влашке облике.

Принцип по којем је ова граматика конципирана заснива се на поступном и систематичном објашњавању језичких појава, крећући се од најмањих јединица у говору (гласова), њихових промена, затим, њихових градивних елемената (творбе речи), преко врста речи, значења и порекла речи (лексикологије), па све до сложених синтаксичких конструкција и мелодије реченице (реда речи). У наставку је детаљно приказан приступ и садржај области Граматике влашког језика, које су биле предмет истраживања аутора.

Творба речи (Факту је вуорбе)

Ова област граматике бави се настанком нових речи у влашком језику. Принцип обраде ове теме заснива се на јасном раздвајању простих речи (које служе као основа и не могу се даље делити) од твореница, уз детаљан приказ механизма њиховог грађења.

Највећа пажња посвећена је **суфиксацији**, као најраспрострањенијем начину грађења речи, где се додавањем наставака мења значење и често врста речи. Именички суфикси су у граматички прецизно класификовани по значењу:

- За именовање радње бележе се суфикси попут *-алă*, *-аре*, *-ире* (на примерима *ћиһалă*, *лукраре*).
- За занимања се издвајају *-ар*, *-аш*, *-тор* (*лаутар*, *кројитор*).
- Апстрактни појмови граде се наставцима *-аца* и *-ије* (*фрумошаца*, *букурије*).
- Деминутиви (*-аш*, *-ăл*, *-уца*) и аугментативи (*-ан*, *-оћинă*), који језику дају емотивну слојевитост.

У овој области је такође објашњено грађење придева од именица (*саре* – *сăрат*), глагола (*жука* – *жукăтор*) и других придева ради умањења особине (*фрумуос* – *фрумошăл*). С друге стране, **префиксација** је мање заступљена и углавном се користи код глагола за указивање на супротну радњу (*ћесфăћа* од *фăћа*) или код придева за негацију (префикс *ње-* у речи *њевăдзут*).

Као важан творбени процес описана је и **префиксално-суфиксална творба**, посебно активна код глагола који означавају промене стања, где се префикс и суфикс додају истовремено (нпр. *йн-* + *богат* + *-и* даје *ймбогăци*), уз пратеће гласовне алтернације. Поглавље се заокружује феноменом **конверзије** (**скимбарја ла вуорбе**), где је кроз примере јасно илустровано како глагол може постати именица (поименичавање: *Јо лукру мулт* прелази у *Лукру ну је гриу*) или како прилог постаје придев (попридевљавање: *Јел дуарме уишор* прелази у *Саку ста је уишор*).

Лексикологија (Лексикологије)

Област лексикологије улази у срж значења, порекла и стилске употребе речи. Обрада овог сегмента почиње поделом речи на немотивисане (прихваћене у изворном облику, нпр. *лун*, *фуок*, *анђ*) и мотивисане (чије се значење може логички објаснити преко делова од којих су настале, нпр. *ворбитор*).

Посебан допринос ове граматике лежи у детаљној обради **синонимије**, а нарочито **дијалекатске синонимије**. Граматика истиче да због постојања више варијанти (неготински, црноречки, хомољски говор), иста ствар у селима на само неколико километара удаљености може имати потпуно различите називе. Примери попут *ферјаст* и *ђам* (прозор), или *копил* и *прунк* (дете), директно чувају локални говор и традицију, те показују богатство влашког језика.

Граматика се детаљно бави и **хомонимијом** и **полисемијом**, уз навођење примера из свакодневног говора. Тако реч *мјн* може значити возити (*Јел мјн томобилу*), руку (*Ам луат копиу ђе мјн*) или терати (*Мј мјн ла лукру*). Обрађена је и **антонимија**, подељена на праве (*маре* – *мик*) и неправне антониме (попут *вјерђе* – *ускаће*, што важи само када се говори о дрвима).

Изузетно је значајан сегмент о **основном и пренесеном значењу речи (метафорама)**. Граматика бележи како влашке изреке живописно описују људске особине, често користећи животиње као симболе. Тако се за лукаву жену каже *Ја је о вулпије*, а за некога ко хода споро *Мјерђе ка кукумјелку*. На крају ове области темељно су анализиране **позајмљенице** из српског (*школа*, *врјеме*), турског (*јорган*, *бакиши*), мађарског (*ћизме*) и романских језика (*пијац*, *ораи*), чиме је дата историјска слика развоја језика у контакту са другим културама.

Синтакса (Синтакс)

У области синтаксе, граматика прелази са појединачних речи на принципе формирања реченица. Методологија ове области креће се од мањих ка већим синтаксичким јединицама. Прво су дефинисане **синтагме** (скупови од најмање две речи), које су разврстане на именичке (*фат* *фрумас*), придевске (*прја сарат*), глаголске (*адурмит аскултнд*) и прилошке (*прја ратиђе*).

Затим се приступа детаљној анализи **просте реченице**. Овде долази до изражаја још једна специфичност влашког језика – разлика између граматичког и логичког субјекта. Граматика јасно показује да се реченица “Гладан сам” може конструисати помоћу граматичког субјекта у номинативу (*Јо сјнт фл* *мјнд*) или логичког субјекта у дативу (*Мије ме фуаме*). Обрађени су и глаголски и именски предикати (грађени помоћу помоћног глагола *фи*), као и све глаголске допуне: објекат, атрибут, апозиција и прилошке одредбе. Код прилошких одредби прецизно су разграничене одредбе за узрок (зависе од нечега што се већ десило) и одредбе за циљ/намену (радња која се дешава ради нечега у будућности).

Анализа **сложене реченице** подељена је на независно и зависно сложене реченице. Независно сложене реченице су класификоване по односима (саставни, супротни, дисјунктивни, закључни) уз прецизно навођење везника и правила интерпункције. Зависно сложене реченице су обрађене изузетно темељно – прво по синтаксичкој функцији (субјекатске, објекатске, атрибутске, прилошке), а затим по садржају (изричне, зависоупитне, односне, узрочне, намерне, допусне, последичне, условне, временске, месне и начинске). Посебна пажња посвећена је условним реченицама које су подељене према степену остварљивости на реалне, нереалне и потенцијалне.

Ред речи у реченици (Рјнду ворбилор јн фраз)

Ред речи у реченици одређује мелодију, стил и нагласак влашке реченице. Граматика истиче да ред речи није строго фиксиран, али да његове промене носе снажан стилски и емотивни ефекат.

Анализа полази од неутралног реда речи: субјекат – предикат – објекат (*Олга мајнѝнкѝ фраћ*). Уколико се жели нагласити одређени члан, долази до обрнутог реда речи (маркиран ред речи). Ако се објекат стави на почетак (*Фраћ мајнѝнкѝ Олга*), тиме се јасно истиче да она једе управо јагоде, а не нешто друго.

Највећи значај овог поглавља лежи у детаљној формулацији правила везаних за **енклитике и проклитике** – ненаглашене речи које су неодвојиви део глаголске целине. Граматика појашњава да се личне заменице јављају у пуном и енклитичком (скраћеном) облику (*ма, ће, ѝл, о, ње, ва*). Ови краћи облици најчешће стоје у проклитичком положају, непосредно пре глагола (*Ма вјеђе, Ће аскулт*). Уколико се у реченици нађу два објекта у облику енклитичких заменица, граматика дефинише њихов строги редослед (*Ми – л да, Ви ље арѝт*). Такође је анализирана проклитика *са* у повратним (*Са спалѝ*) и безличним конструкцијама (*Са спуње ка...*). Истиче се да погрешно позиционирање ових речи чини реченицу потпуно неприродном, због чега је њихово документовање од виталног значаја за очување изворне структуре говора. Поглавље се завршава анализом позиционирања придева, бројева, прилога и међусобног положаја реченица.

Мануела алу Кљисурѝ: Граматика љимби Влахилор ку ортографија

Аста скрис је о парће ђим Граматика љимби Влахилор.

Граматика љимби Влахилор је мај ће сама пѝнтру ка пѝстрѝзѝ љимба, аратѝ кум са фак вуорбили шѝ фразѝли, шѝ ажутѝ са ну са уѝће кум са ворбѝешће ѝн саѝиле нуастрѝе.

Ла ѝнѝепут, ѝн партѝа “Фѝкуту ће вуорбе”, граматика аратѝ кум ђи ла о вуорбѝ симплѝ са фаће о вуорбѝ нуоуѝ. Са аратѝ кум са пун суфиксури шѝ префиксури. Је арѝтат ши “скимбарѝа ла вуорбе”, кѝнд о вуорбѝ скимбѝ форма фѝрѝ настѝвкѝури.

Дупѝ аѝа, ѝн “Лексикологиѝе”, карѝа катѝ са арѝће кум са нумјеск вуорбили шѝ ће унѝе вин. Аста мулт ажутѝ пѝнтру “синонимиѝе ѝн дијалектури” – са арѝтѝ кум ѝн алће саће тот ун лукру аре алт нуме (ка *ферѝаста* шѝ *ѝаму*). Са скрије шѝ ће метафоре шѝ ће вуорбѝе ђим алће љимби: љимба србѝаскѝ, љимба турѝаскѝ.

Їн “Синтаксѝ”, граматика аратѝ кум са фак фразѝли миѝ шѝ мари (симплѝ шѝ компусѝ). Са арѝтѝ ће субјекат шѝ предикат, шѝ дар субјекту пуаће са фије логик (ка кѝнд спуњем *Мије мје фуаме*). Са спуње кум са љагѝ фразѝли компусѝ ку љегатуриѝи.

Ла фуршѝт, ѝн “Рѝнду вуорбилор”, са арѝтѝ унѝе стау вуорбѝеѝи ѝн фразѝ. Рѝнду ну је стрикт, ши пуаће са са скимбе дакѝ врјем са пуњем акценту ла ѝева. Туоће-шѝа сѝнт скрисѝ са пѝстрѝзѝ љимба шѝ култура нуастрѝа Влахилор пѝнтру копиѝи аѝ нуостри.

Сузана Михајловић Јовановић :

У Великом Градишту промовисана “Граматика влашког језика”

У свечаној сали Скупштине општине Велико Градиште одржана је седница Извршног одбора и седница Националног савета влашке националне мањине.

Свети Симеон Мироточиви, слава Националног савета Влаха обележен је у Великом Градишту промоцијом капиталног дела „Граматика влашког језика са правописом“ (Граматика љимби Влахилор ку ортографија), коју су припремиле ауторке Даниела Пејчић, Елизабета Дајић Гримплиновић, Мануела Радојковић, Нешица Пауновић и Розица Драгојловић, уз подршку Националног савета Влаха и Завода за културу Влаха.

Књига је штампана уз суфинансирање буџета Републике Србије, кроз конкурс Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог, као и средствима Националног савета Влаха.

“Задатак је био да сажето и темељно напишемо Граматику влашког језика. Морам да признам да задатак није био лак. Урадити нешто што није пре тога постојало у овом обиму је изискивало много времена, много студиозности и размишљања. Пред нама није била литература на коју смо могли да се ослонимо и црпимо чињенице. Ми смо имали само усмени рад, сећање, говор, теренског истраживања и размену искуства. Једини показатељ и потпора била је граматика српског језика”, каже мр Даниела Пејчић, предавач “Влашког говора са елементима националне историје”.

Током промоције ауторке су представиле основне граматичке категорије влашког језика, фонологију, морфологију и синтаксу, као и предлог стандардизованог правописа заснованог на савременој језичкој употреби.

“Говорим влашки од свог рођења, могу да кажем да размишљам и сањам на влашком, али нисам знала да је граматика влашког језика толико богата и обилује системима влашког језика. Док говоримо на неком језику, не размишљамо у говору шта смо рекли, у ком смо падежу то рекли, која је творба речи или које су синтаксе коришћене. Управо из тог разлога многи кажу за неки језик да је лак или тежак. Из овог угла, анализирајући оно што је овде написано, с правом могу рећи да граматика влашког језика није лака, колико год ми мислили да је тако. Ми који говоримо овим језиком сматрамо да је лако јер смо научили тако да говоримо, али нисмо размишљали о правилима говора. Веома сам поносна што сам део тима и једна од аутора Граматике влашког језика”, додаје Даниела Пејчић.

На влашком језику до сада је објављено више од сто књига, а око хиљаду ученика у основним школама Борског, Зајечарског и Браничевског округа похађа изборни предмет „Влашки говор са елементима националног језика“.

Сузана алу Ђинул лу Вјеспије:

Њн Грађешћа а фост промоција кърцији „Грамати́ка љимби Влахилор“

Њн општина Грађешћа ѡн сала маре а фост Седница ла Савјету Влахилор.

Празњеку ла Савјету Влахилор Св. Симеон а фост ѡнсѡмнат ѡн Грађешћа ку о промоцији ла кърѡија „ Грамати́ка љимби Влахилор ку ортографија“. Кърѡија а скрисо: Даниела Пејчић, Елизабета Дајић Гримплиновић, Мануела Радојковић, Нешица Пауновић ши Розица Драгојловић, ку ажутарја ла Савјету Влахилор ши Институту дѡ култура Влахилор.

Промоција граматике

Карџија је штџмпујитџ ку ажутарја ла Министарство ђе ун фјел ђе лумје ши ку ажутарја ла Савјету Влахилор.

„А трабујит сџ скријем ђе мџ бун карџија Граматика љимби Влахилор. Муарџ сџ спун кџ н-а фост ушуор. Сџ сџ факџ аша ђева ђе н-а фост пџнџ акума џн мџримја-ста а трабујит мултџ времје, мултџ шџијере ши мулт лукру. Ној н-ам авут кџрциј ђин каре ам путут сџ вјеђем кум трабујџ сџ сџ лукре. Ам авут вуорбџ уна ку алта, аминџирје, ш-о лукраре џмпреунџ. Ам авут нума граматика ђе љимба сџрбјаскџ“, спуње дџскџљица Мр Даниела Пејчић каре џнвацџ копији џн шкуалџ Љимба Влахилор ку културџ“

Ла промоције туађе дџскџљициџли а вуорбит ђ-а скрис џн карџијџ.

„Вуорбјеск љимба Влахилор ђе кџнд м-ам фџкут, ши пуот сџ спун кџ гџнђеск ши висџз пје љимба Влахилор, да н-ам шџиут кџ је граматика атџтџ ђе богатџ. Пџнџ вуорбим пј-о љимбџ н-авјем џн гџнд ђ-ам нус џн ђе падеж, ши ђе синтаксџ ам фолошит. Баи пџнтру ђ-аша ђева сџ спуње ђе вро љимбџ кџ је ушуарџ ор грја. Ђ-аја пуђем сџ спуњем кџ граматика а нуастџ ну је ушуарџ. Ној каре вуорбим љимба-ста гџнђим кџ је ушуарџ, кџ аша ам џнвџцџт сџ вуорбим да ну њ-ам гџнђит дар је аша бун кум вуорбим. Мулт сџнт мџрјацџ кџ сџнт о парђе ла тиму-ста ш-о ауторкџ ла Граматика Влахилор“ а спус Даниела Пејчић.

Пје љимба Влахилор пџнџ акумџ сџнт штџмпујиђе пистџ о сутџ ђе кџрциј да апруџнје о мије ђе копиј џн шкуољџли џн округу Буорулуј, Зџјчерулуј ши Браниђева џнвацџ „Љимба Влахилор ку културџ.

ЛУКРАЊИЉИ ЂЕ ПАСТРАЊА ШИ ЂЕ ПРОМОЦИЈА ЛА СТАЊИЊИЈА ВЛАХИЛО АКТИВНОСТИ НА ОЧУВАЊУ И ПРОМОЦИЈИ ВЛАШКОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Данијела алу Белањи:

Зауа љимби Влахилор а фост ѡнсамната ку обичајурљи ђи ла празњек

Ла 24. кољиндарју ѡн Еликсир Фондација копији ђин шкуољ ђин Праова ши Кобишница ку маса ђе празњек ѡмпреунђ ку Ассоцијација „Гергина“ ши Савјету Влахилор а ѡнсамнат Зауа љимби Влахилор.

А фост мулт фрумуос пје 24. кољиндарју кѡнд с-адунат копији ку пђринцѡ лор ђин три саће: Кобишница, Праова ши Рђдђвѡц, каре њ-адус аминђа ђе обичајурђ ла празњек каре сѡнт уђтађе, ш- аша а ѡнсамнат Зауа љимби Влахилор. Пје маса а фост мѡнкарђа ка ла празњек, плђћинђе, пита ши колађ ђин бђтрѡњаца ку зар ѡн праф пје јѡ. Пје маса а фост лумѡнарђа, вѡну ши грѡу.

Копији ђин шкуалђ „Стеван Мокрањац“ ђин Кобишница ши ђин шкуалђ „Павле Илић Вељко“ ђин Праова ши Рђдђвђц њ-арѡтат кум с-а фђкут ђина ла Виђерђа Маре. Обиђају је ђин времђа бђтрѡнђа, оцђрђ уђтат, њ-адус аминђа кум с-а фђкут празњѡку ши ђе вуорбје с-а вуорбит.

- Смпреунђ ку копији ши дђскаљѡца Снежана Гуђић ђин шкуалђ ђин Праова, ам рђшит с-арђтам кум Влахи фак празњѡку. Ам врут с-арђтам кум са фађе ђина ла празњек. Сн фђмилија-мђа празњѡку с-а фђкут три зѡље. Дједа-л мјеу а пђстрат туађе обичајурљи пје каре ам врут са љ-арђтам. Снђѡнукјату пје камашђ јѡстђ ун обичај ђе кѡнд ши лумђа. Ругђмѡнту је мђ прецујѡт, ђекиѡт мѡнкарђа пје маса. Са руађа ђе туатђ лумђа ла празњек, ђе стаЊињи каши, ла Думђезђу, ла Мађка Пређеста, са фије ану рођѡтуорђ, са фије виђѡљи здравеђе. Ам врут са пђстрђм обиђају-ста ка празњѡку ѡн Кобишница ну мђ са фађе ка ѡнђѡнђе – њ-а повјѡсћѡт дђскаљѡца Даниѡла алу Барбуљи, каре ѡнвацђ копији ђе љимбђ ши културђ Влахилор.

Сн Праова колаку са таје ла зауа ђ-ѡнтѡј ла празњек ши са дуђе ку колаку ѡн бисђрикђ. Мѡнкарђа ла празњек ну с-а скѡмбат мулт, да пѡришуарѡљи ши фриптура а уђђѡт. Пје маса сѡнт ши колађ ђ-ај мђрунцђј. Њѡвјѡсћѡљи аље ђѡнерђе, мумѡљи ла копији ај ђин шкуалђ, спримђѡшђе празњѡку ку драг - спуђе дђскаљѡца Снежана алу Костђндђѡн, каре ѡнвацђ копији ђе љимбђ ши културђ Влахилор.

Данијела Николић:

Славским обичајѡма обележен Дан влашког јѡзѡка

Сз славску трпѡзу постављѡну у просторијама Еликсир фондације, учѡници основних школа из Кобишнице и Праова, зајѡдно са Удружењѡм „Гергина“ из Нѡготѡна и Националним саветѡм Влаха, обележили су 24. јануар, Дан влашког јѡзѡка.

Свѡчано је било 24. јануара, када се окупиѡ велики број родѡтеља и учѡника три крајѡнска села: Кобишнице, Праова и Радужѡвца, врађајуђи у садашњѡст неке заборављѡне славске обичаје и обележавајуђи Дан влашког јѡзѡка. Трпѡза је бѡла права славска, од гибанице и пита до старѡнских колача спремљѡних на машинѡи и посутих прах шеђерѡм. Крај славског колача стајали су свеђа, вѡно и жѡто.

Ученици Основне школе „Стеван Мокрањац“ из Кобишнице и Основне школе „Павле Илић Вељко“ из Прахова и Радужевца дочарали су навечерје славе посвећене Светој Петки. Обичај из давнина, већ помало заборављен, негован у Кобишници, подсетио нас је не само на то како се славило, већ и како се говорило, на речи којих су се присутни посетиоци овог лепог догађаја присећали.

-Заједно са ученицима и учитељицом Снежаном Гугић из праховске школе одлучили смо да прикажемо како Власи славе славу. Ово није дан славе, већ навечерје славе, обичај који смо желели да прикажемо. У мојој породици то је била цела слава са пет obroка и трајала је три дана. Мој деда је сачувао све ове обичаје које сам ја желела да покажем. Сам чин клечања на кошуљи је од изузетне важности. Храна на слави није битан детаљ, колико сама молитва. Она је упућена за све госте на слави, све домаћине, молитва Богу, Богородици, молитва за добру жетву, животиње које се чувају у дому. Жеља ми је била да се тај чин не заборави, јер се слава у Кобишници више не слави на тај начин - испричала нам је Даниела Пејчић, учитељица влашког говора са елементима националне културе.

-У Прахову се колач реже на главни дан славе и иде се у цркву. Славска трпеза се током година није значајно мењала и та традиција припреме хране је остала иста, уз обавезне сарме као главно јело и печење које се служи. Посебно место заузимају ситни колачи, којих је било много. Већина младих домаћица, мајки мојих ученика, изврсне су домаћице, саме спремају и кувају, дочекују славу и посвећене су том дану - каже Снежана Гугић, учитељица влашког говора са елементима националне културе.

Маријана алу Медрагоњи:

Ку кинћеку пџа ла већија – Вијаца ши лукрарја алу Бранку Олар

Уому ђе кинд с-а фџут пје пџмйнт ши пџа њн зџ ђе астџ умблџ сџ фије њемуритуорј. Пје друму-ла мулц а плџкат пје ун друм грешит, да уџи ажунс пџа ла фуршит да н-а шџиут ђ-а фџут.

Ђе је аја већија? Дар о фи трају ђе ун уом, каре сџ мџсурџ ку вакурџи, ор о фи лукрџрј каре џ-ам фџут пџа ам трајит! Љаку ђе трајит ђе већије ну је њнкџ гџсит, ши сџ њмпаре кџ лукрџриџи уомулџ је ун рџспунс ла њнтрџбату-ста.

Ну је нума лумје шџиутџ ши куноскутџ пје каре шџијерја лор, ј-адус њн већије, аша ђева с-а њнтџмплат ла мулц уметниџ, да ши ла мулџ лумје њекуноскутџ, да ђе каре мџ амџнат с-а вџзут к-а фост прецујџ. Аџи дупџ рат њн ваку ал 20. пингџ њеавере ши сџрџџије, а дат ши мулџ лумје ђе каре ар сџ повџсџаскџ брџџиџи ђе лукрарја лор.

Їн ану 1948. њн Сџрбија ши Југослџвија, с-а нџскут мулџ лумје куноскутџ каре ку лукрарја лор њн културџ, политикџ ши њн њнвџџџмџнт а рџмџнс шџијуц. Їн ану-ла, ла Сџн. Пјетру њн Слаџина Буорулуј с-а нџскут ун копил пје нумје Бранку Олар, ла каре Думџезџу ј-а дат ун маре дар, пје каре мулц аџ дупџ муарџа луј, ал сџ цџнџ минђе мулџ лумје ши ар сџ кинђе кинђеџиџи луј.

Бранку Олар с-а фџут њн фџмиџија сџракџ. Їн аша вијацџ грја, јџл ку суоара луј а рџмџнс миђ фџрџ мумџ.

Аша трај ђе грјеу н-а путут сџ-ј ја дару ђи ла Думџезџу. Лумја каре л-а шџиут а повџсџит кџ ку ушурјалџ а скрис вуорбје ђе кинђеђе ши мелодијиџи ђе јеђе.

Ка ун бџјат ђинђр а плџкат њнтџ сџ кинђе ђин армуџикџ, да пје уормџ ши ђин гурџ к-авут ун глас фрумуос ши куноскут. Витомир Станојевиђ, ун флујераш куноскут, кинд повџсџа ђе сулукрарја ку Олару, спуџа к-афост ун кинџџуор њепрецујит ку кинџарја њнџџџасџ.

Бранку Олар а йнһепут сӓ фије мулт куноскут кӓнтӓтуор, ши ла мулһе весӓљиј йн Крајна а кӓнтат. Ђин армуњика а йнһепут сӓ кӓнһе ку вӓру луј Драги Кӓрһуабӓ, каре а кӓнтат Һин лӓутӓ ши ку флујерашу Пӓтру Шљапа, каре йнкӓ трӓјешһе. Мӓј амйнат пингӓ армуњика а плӓкат сӓ кӓнһе ши Һин гурӓ, ш-ажунс сӓ фије мӓј куноскут кӓнтӓтуор.

Йн каријера луј а кӓнтат ку мулц лӓутарј, да йн сулукрарја ку оркестру лу Виктор Матушић, йн ану 1975. а снимујит плоча а Һин тӓј Һе Дискос, ку кӓнһеһиљи „Друмашуље ал Һин друм“ ши „Ам мӓј пус ун гӓнд пје лумје“. А кӓнтат ши ку оркестру лу Жива Динуловић, да дупӓ јел ку оркестру „Дукати“ пӓнӓ кӓнд а трӓјит.

Дупӓ албуму ал Һин тӓј а снимујит ши мулһе албумурј, да мӓј ла уормӓ ши Һе Фолк диск, йн зӓј Һе астӓз Ист продукција. А фост ши алдану ла КУД-у Һин Слаћина, каре астӓз пуартӓ нумиљи КУД“ Бранко Олар“ унһе а кӓнтат Һи ла йнһепут.

Лумја каре л-а куноскут, прећињи, фӓмилија ши већињи йл цӓнһе минһе ка ун уом весӓљњик ши маре глумјец, да лӓутари йл цӓнһе минһе пје мулһе балађе, мӓј мулт нумиһе ла лумја каре а перит. Јел а скрис вуорбиљи ла ун кӓнһек, каре ар сӓ фије судбина луј, да сӓ повјесћешһе кум а перит пје друму Буорулуј: „Ам сӓ муор, мӓндро сӓ муор, тот пје друму Һи ла Буор“.

Брнку Олар, ун кӓнтӓтуор куноскут а фӓку маре кӓријерӓ йн музика. А снимујит пустӓ а сутӓ Һе кӓнһеһе Һ-аље луј, да ши мулһе кӓнһеһе Һи л-ајлалц. Ла мулц кӓнтӓтуорј Һињр л-ажутат. С-а йнсурат, ши ку нѐваста луја авут фатӓ ши копил.

Ђин пӓкат, н-ажунс сӓ вадӓ нѐпуоцӓй луј. Йн лунађерарју йн ану 1991. пи ла Сћи. Арангел пје друму Борулуј, апруапје Һе сату луј, а перит баш аша кум а кӓнтат йнтрун кӓнһеку Һ-ал луј. Йн зӓуа-ја йн фӓмилија луј а фост мӓр маре пӓкаће, да мулт а пјердут ши Влахи каре л-а куноскут ши музика Влахилор.

Кӓнһеһиљи лу Олар сӓ кӓнтӓ ши астӓз, да Һе кӓнтӓтуори ај Һињер ар трӓбуја сӓ фије ун фјел кум трӓбује сӓ кӓнһе. Мулц йл цӓнһе минһе пје шуађе, да ај Һињерј каре вин ар сӓ-л шӓије пје аша Һева Һе н-а шӓиут нӓић јел сӓнгур – кӓ а рӓмйнс Һе већије, ши дакӓ н-авут аша Һева йн гӓнд.

Маријана Мундрић

Песмом до вечности - Живот и траг Бранка Олара

Човек од свог постанка па до данас трага за бесмртношћу. На том путу многи су кренули странпутицом, а неки су до циља стигли не знајући шта су постигли.

Шта је то вечност? Да ли је то живот човека као јединке, који се мери вековима, или су то дела која смо учинили док смо живели? Лек за вечни живот још увек није откривен, па се чини да су човекова дела и њихов утицај на друштво одговор на то питање.

Нису само учењаци, војсковође и државници постигли да их њихова достигнућа одведу у вечност, то се догодило и бројним уметницима, али и неким на први поглед обичним људима, за које се касније испоставило да су били маестрални. Послератне године 20. века поред немаштине и сиромаштва, изнедриле су и неке људе о којима ће генерације и поколења причати и кроз њихова дела их величати.

Године 1948. у Србији и тадашњој Југославији рођене су неке истакнуте личности које су оставиле значајан траг у култури, политици и науци. Те године, на Петровдан, у Слатини надомак Бора рођен је и дечак по имену Бранко Олар, коме је Бог подарио вансеријски таленат и кога ће, много година након његове смрти, памтити и славити генерације певајући његове песме.

Бранко Олар рођен је у сиромашној сеоској породици, где је једини циљ био како прехранити породицу и дочекати нови дан. У тој борби за голи живот овај, како ће се касније испоставити, изузетно надарен и харизматичан дечак, у раној младости заједно са млађом сестром Станом остаје без мајке.

Тежак живот и несреће које су га снашле, гледано из данашње перспективе, нису успеле да у њему угасе сјај и дар који му је Свевишњи дао. Његови савременици сведоче о бриљантном уму песника, који је био у стању да за кратко време осмисли текст песме и притом компоује пратећу мелодију.

Олар се још као младић отиснуо у музичке воде, најпре свирајући хармонику, а потом и као изузетан вокал, кога су красили изванредна дикција и препознатљива боја гласа. Чувени фрулаш Витомир Станојевић, присећајући се своје сарадње са Оларом, говорио је да је био врхунски певач са најразумљивијим изговором.

Како је Бранко Олар стасавао и напредовао на свом музичком путу, тако су и крајинска весеља на којима је певао словила за престижна. На музичку сцену закорачио је свирајући хармонику у друштву свог брата од тетке Драгија Димитријевића Крчобе, који је свирао виолину, и фрулаша Петра Љепаревића Шљапе, јединог преживелог члана тог састава. Касније је, уз хармонику, усавршио и глас, због чега је доспео на сам врх влашких певача.

Током каријере сарађивао је са бројним музичарима, а у сарадњи са ансамблом Виктора Матушића 1975. године снимио је и прву плочу, објављену за Дискос. Насловне песме биле су „Друмашуље ал ђин друм“ и „Ам мај пус ун ганд пе лумје“. Након тога сарађивао је са оркестром легендарног Живе Динуловића, а потом и са ансамблом „Дукати“, са којима је радио до краја живота.

Након првог, уследили су и бројни други албуми које је снимио за више издавачких кућа, међу којима је и Фолк диск, данашња Ист продукција, у којој је објављен његов последњи албум. Свој допринос дао је и као члан Културно уметничког друштва Слатина, данашњег КУД-а „Бранко Олар“, у којем је свирао и певао од самог оснивања.

Познаници, пријатељи, родбина и комшије памте га по ведром духу и као великог шаљивцију, док музичари истичу његову домишљатост и креативност у стварању балада, најчешће посвећених трагично настрадалим младим људима. Занимљив је податак да је током каријере написао стихове песме за коју ће се касније испоставити да је била готово пророчанска, а говори о његовом страдању на путу ка Бору: „Ам са мор, мндро са мор, тот пе друму ђила Бор“.

Бранко Олар, истакнути вокални солиста, остварио је завидну музичку каријеру. Снимио је око стотину ауторских песама, као и велики број туђих влашких композиција. Био је узор млађим колегама, којима је несебично помагао. Остварио се и на приватном плану, засновао је породицу и добио ћерку и сина, којима је оставио своје наслеђе.

Нажалост, није дочекао да упозна своје унуке. У новембру 1991. године, око Светог Аранђела, на магистралном путу ка Бору, надомак родног села, изгубио је живот у саобраћајној несрећи, управо онако како је у једној од својих песама наслутио.

Тога дана велики губитак претрпели су његови најмилији, али и читав влашки народ и влашка музика.

Оларове песме певају се и данас, а за младе влашке певаче оне су својеврсна „таблица множења“. Многи га памте кроз анегдоте, док ће будућа поколења знати оно чега ни сам можда није био свестан - да је вечност достигао, иако му то, можда, није била намера.

Јованка Стефановић Станојевић:

Отварање 17. Фестивала влашке музике „Гергина“ на васкршњи понедељак 13. април 2026.

Када сам 11. априла 2009, испред групе грађана и ентузијаста, током трајања формирања Удружења “Гергина”, поздравила фестивалску публику нисам ни претпостављала да ћу и наредних 9 година, тачније, пуну деценију бити водитељ ове јединствене манифестације. Припала ми је част да се на почетку 17. сезоне а после много година поново обратим публици и отворим музичку светковину што сам с радошћу прихватила и учинила кроз мозаик сећања на неке посебно занимљиве тренутке.

Фестивал у славу влашке музике и свеукупне традиције Влаха на почетку су обележили доброта и хуманост, јер су средства од продаје карата била уплаћена на име студенткиње из Јабуковца (Сања Ђорђевић), којој је помоћ за школовање била неопходна.

Први фестивал под слоганом “Добро нам дошли и по добру нас познали” је трајао само једно вече и тада су заједно у оквиру богатог ревијалног програма наступиле младе наде свиране и певане влашке музике, укупно 22 извођача, колико их је извело 35 изванредних влашких музичких дела. Речју, била је то афирмација већ угледних имена и посебно оних који су тражили своје место у свету влашке музике! То јесте била идеја самог фестивала! Да отргне, представи и развија традиционално благо Влаха китећи га, често, на савременији начин. То су листом потврдили релативно млади извођачи, од којих су многи истовремено стицали формално образовање у музичким школама, али и код изабраних ментора, најчешће признатих музичара у својим локалним срединама: певача, фрулаша, хармоникаша, саксофониста, трубача и других инструменталиста.

Прве фестивалске године наступе је пратио велики оркестар маестра Милета Пауновића, професора трубе у Музичкој школи „Стеван Мокрањец“ и једног од првих школованих музичара у нашем крају. Тог виртуоза на труби, једном од омиљених инструмената Влаха, како некада тако и сада подједнако и међу млађом и старијом популацијом, бројна публика „Гергине“ имала је прилику да види и чује и у каснијим сезонама.

Иначе, између фестивалских година, прве и друге, званично је оформљено Удружење “Гергина”, које је имало изузетно квалитетан организациони одбор а једна од првих важнијих одлука је гласила: фестивал ће убудуће трајати два дана! Имаће такмичарско и ревијално вече јер, наравно, свако од извођача заслужује свој одговарајући простор. Та концепција је сачувана до дана данашњег, иако је музички носећи део увек био ослоњен и на остале сегменте богате традиције Влаха. Светковина је наставила живот под називом “Фестивал влашке изворне музике” а извођаче су како кад пратили оркестри попут “Чаробњака”, “Програма плус”, Срђана Демировића, Јавора Туфаревића и Слободана Добросављевића.

С годинама, Фестивал се ширио и добијао потпунију форму: биле су то увек занимљиве изложбе слика, традиционалне одеће-ношње, употребних предмета Влаха кроз историју, књига и музичких издања! Показало се да многи од наших суграђана и припадника влашке националне мањине широм Србије пишу поезију и прозу на влашком језику, тако да је Удружење “Гергина” остварило још једну визионарску мисију бележења и публиковања рукописа рођених на влашком језику, који је у међувремену стандардизован и званично прихваћен. Богата издавачка делатност “Гергине” у свом опусу данас има скоро 50 издања, што плени пажњу и најактивнијих стваралаца и издавача. На дугој истраживачкој традицији неколико реномираних етномузиколога и музиколога почела је природна сарадња и објављивање како писаних материјала, аудио записа, тако и целих емисија. На тај начин је “Гергина” и у области научног истраживања забележила импресивне резултате, истовремено се окружујући и уздајући у сараднике од заната и знања у које као посебан сој људи сврставам и ретке новинарске ентузијасте.

Фестивал је, није нескромно рећи, од самог почетка имао велику подршку извођача, не само из источне Србије већ и нама суседних земаља, посебно Бугарске, Румуније, Македоније, али и других балканских. То му је пружило и данас пружа интернационални карактер. Отуда и интересовање и конкуренција која је бивала, из године у годину, све озбиљнија. Узећу за пример Пети фестивал, када је за такмичарски програм било пријављено чак 40 учесника. Невероватан број али и трајање фестивалске вечери. Међу надама влашке музике, одлуком жирија, ипак су одређени најбољи. Те године је специјално а само две године раније новоустаљено признање са именом виолинисте Божицара Јануцића, понео веома млад солиста на хармоници – Бобан Пецић из Неготина. Остале две награде припале су младим надама из Зајечара: Лазару Јовановићу, извођачу на труби и Срећку Првуловићу, вокаланом солисти. Посебно запажен наступ на том фестивалу а можда и један од последњих имао је професор Миле Пауновић са својим “Балканским источницима” и супругом Вионером Пауновић.

Неке од специфичности првих десет фестивала које сам водила снажно су дефинисале и све до сада одржане манифестације. На пример, Бобан Пецић је само две године касније у односу на добијено признање, у својству шефа свог оркестра, преузео комплетан део музичке пратње на такмичарским вечерима младих нада а тако је и на 17. Фестивалу. Исте 2015. године Бобанов отац Слободан је са својим оркестром почео да наступа као подршка учесницима ревијалних програма. Пецићи су од седмог фестивала уиграна екипа проверених музичара, верних идеји о истраживању у неговању богате музичке традиције влашког народа.

Као атрактивност наводим и сећање на Девети фестивал, 2017. године и наступ “Орфеус Балкан ансамбла” из Копенхагена у Данској и челног човека, Адама Орвада, музиколога, композитора и заљубљеника у влашку музику, посебно у хармонику и музицирање легендарног Слободана Божиновића. Његовој ћерки Гергани је припала част да извођењем фестивалске химне “Гергина”, отвори музичку сезону која је као све претходне била више него успешна.

Десети, јубиларни фестивал је био веома атрактиван, јер су идеје о развоју и трајању увек биле и оствариване. Једна од таквих заокружена је Фестивалском саборницом у издању „Гергине“. Мислим да је у овом тренутку, на прагу пунолетства Фестивала а још боље звучи двадесет година његовог опстајања поучно да цитирам реченицу-две из за сада јединствене публикације.

„Ово је време када се често испитује, промовише и обогаћује живот кроз истраживање и неговање обичаја једног народа. Патријархални начин живота је ишчезао али је баш у њему с пијететом и мудрошћу чувана и наслеђивана прошлост, чврсто укореењена код генерација ранијег доба. Управо се зато споразумевање музиком кочоперно одржало и сачувало. Културна баштина и традиција је део историје која креира, чува, подсећа и краде од заборавља. Историја уме да нас заборави, збуди и ми њу, али традиција – не.“

О томе да традиција неуморно гради мостове између села и града већ пуних 8 година сведочи и манифестација „Дани Гергине“, вишедневног трајања у сусрет данима фестивала који чува културу и дух влашког народа. „Традиција Влаха је јединствена, отворена, наметљива и чврсто везана како за појединце тако и за групе и породицу и по својој изузетности спада у ред посебних јер се оглашава свуда куда влашки говор путује“. Удружење „Гергина“ је умело да овако сачуван дух и традицију свог народа преобрази у привилегију и своју делатност овековечи циљевима који су одавно искорачили из локалних оквира.

Удружење „Гергина“ и фестивал истог назива, посветили су све своје активности значајним именима влашке музике, свима онима који су баштинили, уобличавали, представљали и ширили лирику влашког језика, раскош влашког кола, фолклора – традиције и културе у најширем смислу.

И зато нека живи јединствени музички Фестивал „Гергина“, „Дани Гергине“ и целокупно наслеђе Влаха отргнуто од времена и трајно забележено у књигама и на носачима звука са потписом Удружења, као издавача. Хвала публици која је из године у годину све бројнија и која аплаузима на најлепши начин пружа подршку свим учесницима фестивалских програма!

Јованка Стефановић Станојевић:

Бескису л-ал ђе 17. Фестивал ђе музика Влахилор „Гергина“ луња ла Пашћ, 13. пријеру 2026.

Пје 11. пријеру йн ану 2009. кйнд ам фост аљасџ ђиспре парђа ла Асоцијација“Гергина“ сџ поздрџвјеск лумја каре а вењит ла Фестивал, н-ам гйнђит кџ инкџ ноуо ањ, да мџ бун спус зџће ањ сџ пуорт о манифестацйјџ мџ нумитџ. Ам авут ђинстје сџ ђешкид Фестивалу ал ђе 17. ку маре драг ам фџкут аша ђева ши мј-ам адус аминђа ђе мулђе йнтймплџлурј фрумуасџ.

Ку Фестивалу ал ђин тйј ам фџкут о бунџаће кџ бањи ђи пје кџрцйј с-а дат ла о студенткиње ђин Јабуковџц(Сања Ђорђевић) кџ ажутарја ђе школујит ј-а трабујит мулт.

Фестивалу ал ђин тйј куноскут пје вуорбје „ Биње ац вењит ши пје биње сџ ње куношћец“ а фост нума о сарџ ш-а кйнтат ај ђињерј ши куноскуц лџутарј ђин гурџ ши ђин инструментурј (флујеру, армуњика, сџксџфуону, банда ши алђе инструментурј). А фост 22 ђе инш, да с-а кйнтат 35 ђе мелодиј. Ку туоц лџутџри а кйнтат оркестру лу маестру Миле Пауновић, професору ђе бандџ йн Шкуалџ ђе музика „Стеван Мокрањац“, ун лџутар школујит, ђин крају нуосту.

Дупџ Фестивалу ал ђ-йнтйј с-а фундат Асоцијација „Гергина“, ш-атунђ с-а вуорбит: Фестивалу ар сџ фије доуо зйље! Сара ђин тйј сџ йнтрјек ај ђињерј да сара ђе доуо ар сџ кйнђе ај мџ куноскуц лџутарј ши кйнтџтуорј. Ку аша вуорбџ Фестивалу је пџстрат пџнџ йн зй ђе астџ. Фестивалу а кџпџтат нумје „Фестивалу ђе музика Влахилор“, да ку туоц лџутари а кйнтат оркеструрљи „Чаробњаци“, „Програм плус“, оркестру лу Срђан Демировић, Јавор Туфаревић ши Слободан Добросављевић.

Ку ањи Фестивалу а фост тот мџ бун: ку мулђе йнширџрј ђе сљикурј, ђе пуорт, ђе кџрцйј ши ђе компакт дискурј. С-а вџзут кџ мултџ лумје ђин њаму нуосту скрије кйнтјеђе ши повјешћ пје лымба Влахилор, ши пџнџ акума „Гергина“ а штџмпујит апруапје 50 ђе кџрцйј.

Ђи ла йнђепут ла Фестивал а кйнтат Влахи ну нума ђин Сйрбијџ ђе рџсарит нума ши ђин Бугџријџ, Ромџњијџ, Македонијџ ши ђ-аја аре нумиљи Фестивалу интернационал. Ђин ан йн ан тот мџ мулц лџутарј с-а йвит сџ кйнђе ла Фестивал. Кум бунаре ла Фестивалу ал ђе ђинђ а кйнтат 40 ђе лџутарј. Йн ану-ла ал мџ бун а фост ун ђинџр армуњикаш Бобан Пецић каре а кџпџтат повеља Божидар Јануцић. Ал мџ бун лџутар а фост бџндашу Лазар Јовановић, да ал мџ бун кйнтџтуор а фост Сређко Првуловић. Атунђ а кйнтат ши маестру Миле Пауновић ку оркестру луј „Балкански источници“ ши ку њеваста луј Вионера Пауновић.

Бобан Пецић, дој ањ дупџ ђ-а кџпџтат повеља алу Божа лу Јенуцџ а фџкут оркестру ши ку јел кйнтџ ла сара ђин тйј ку ај ђињер, ш-аша ши ла Фестивалу ал ђе шапђеспређе. Тот йн ану 2015. тата лу Бобан, Слободан ку оркестру луј а йнђепут сџ кйнђе сара ђе доуо ши пџстрџзџ традицйја ђе музика Влахилор.

Мј-адук аминђа ђе Фестивалу ал ђе ноуо, йн ану 2017. кйнт а кйнтат ансамблу „Орфеус Балкан“ ђин Копенхаген, Данска йн фрунђе ку Адам Орвад, композитору, музикологу, каре мулт војешђе музика Влахилор, да мџ мулт кйнтарја лу Слободан Божин. Фата луј Гергана ку кйнђеку „Гергина“ а ђешкис Фестивалу.

Фестивалу ал ђе зџће а фост йнсџмнат ку карђија „Адунамынту фестивџлилор“ каре а рйндујито Асоцијација „Гергина“. Ла апропијату ђе Фестивалу ал ђе доуозџђ, аш врја сџ спун кйђева вуорбје ђин карђија-ста.

„Аста је времје кйнд арџтам о богџцйје, ун трај ши ађету ла ун фјел ђе лумје. Трају ђе вродатџ с-а пјердут, нума музика а рџмынс пџстратџ. Иторија шђије сџ ње уђе сџ ње зминђаскџ да ши ној пје ја, да традицйја ну.“

Манифестација „Зйлылы Гергињи“ уопт ањ, фаће легатурă йнтра саће ши ораш. Манифестација сă фаће о сăптăмйнă пăнă йн фестивал, ши ку ја пăстрам стăпйњија ђе музика ши културă. Традиција Влахилор сă пăстрјазă йн тот локу унђе сă ворбјешђе лымба Влахилор. Асоцијација „Гергина“ а шћиут кум сă пăстрјазă духу ши традиција Влахилор.

Асоцијација ши фестивалу „Гергина“ а нумит лукрарја лор ла мулц лăутарј куноскуц ђе музика Влахилор.

Ши сă трăјаскă Фестивалу „Гергина“, „Зйлылы Гергињи“ ши туатă лукрарја каре пăстрјазă сă ну сă уђе стăпйњија нуастă, пăстратă ку кăрцйлы, ку компакт дискурј, лукрађе ђиспре парђа ла Асоцијација „Гергина“. Мулцăмим ши ла лумја каре йнтйлњим туот ану ла Фестивалу нуосту, ши каре дă йндăмнаре ла туоц парђинари ла фестивал!

Сузана Михајловић Јовановић:

Награђени млади чувари традиције на 17. Фестивалу влашке музике “Гергина 2026”

Немања Шалака, осамнаестогодишњи хармоникаш из Бора, свеукупни је победник 17. Интернационалног фестивала влашке музике “Гергина”.

Овом самоуком музичару, стручни жири у саставу: проф. др Димитрије Големовић, етномузиколог и композитор, Марија Витас, етномузиколог и Маја Стојановић, професор клавира у Музичкој школи „Стеван Мокрањац“ у Неготину, уручио је Плакету „Божидар Јануцић“.

-Пријавио сам се за ово такмичење и заиста нисам очекивао да ћу понети ову ласкаву титулу и бити проглашен за најбољег. Хармонику свирам од своје пете године. Нисам завршио музичку школу, већ сам да свирам научио захваљујући деди, док је и моја мајка помало свирала. Ја сам самоуки хармоникаш и верујем да су то гени које носим у себи. Своје знање додатно сам усавршавао код професора Милорада Мурганића из Краљева, који је моје свирање довео до вишег нивоа. Ова победа за мене представља велику мотивацију. Са њом желим да направим нови корак напред. Планови су ми да наставим да усавршавам свирање и да, можда једног дана, оснујем свој оркестар – биле су прве импресије победника Фестивала.

Титулу најбоље вокалне солисткиње понела је седамнаестогодишња Лара Аћимовић из Крепољина, општина Жагубица. Она је интерпретирала чувену влашку композицију “Јуање, Јуање”.

-Искрено, потрудила сам се и, пошто је ово моје прво такмичење, некако сам очекивала да ћу освојити награду. Певањем се бавим од своје осме године и ово је први пут да сам певала влашку музику. Влашки језик ми се допао, а када су видели да могу правилно да изведем песму, одлучила сам да се пријавим за фестивал. Ова награда ми много значи за моју даљу каријеру, јер волим традиционалну и етно музику и тиме желим да наставим да се бавим – каже Лара.

Најбољи инструменталиста Фестивала влашке музике “Гергина 2026” је Марко Динчић, хармоникаш из Пирота који је, такође, одушевио стручни жири, зрелим и уједначеним наступом.

-Мој отац је овде долазио као мали, ту је одрастао и то је пробудило жељу у мени да се окушам у влашкој музици. Не могу тачно да опишем откуд љубав према влашкој музици, вероватно је ту љубав на мене пренео мој отац. То је заправо била љубав према хармоници. Конкуренција је ове године била јака. Овај фестивал је веома драгоцен за моју каријеру и моје даље напредовање -рекао нам је Динчић.

Награду за најбољег страног учесника понела је Дениса Пупаза из Дробете-Турн Северин из Румуније.

-Јако сам срећна што сам била у прилици да наступим на Фестивалу „Гергина“ у Неготину. Влашка музика је музика коју осећам у својој души. Људи са ове стране Дунава, односно Власи из овог дела Србије нису само наши пријатељи, то је народ са којим смо духовно повезани и са којом делимо љубав према традицији – додала је ова млада вокална солисткиња.

„Гергина 2026“ окупила је чак 22 учесника из општине Неготин, Мајданпек, Жагубица, Пирот, Кучево, као и са територије градова Београд, Бор и Зајечар и из румунског Турн Северина, потврђујући да интересовање за традиционално музичко наслеђе не јењава. Такмичаре је пратио Оркестар Бобана Печића, који је и сам један од победника претходних издања Фестивала.

-Ми смо уживали у сваком извођењу, чак и у наступима оних младих извођача који можда више обећавају него што то у овом тренутку показују, али у нама буде поверење и задовољство

јер влашка музика живи и што живи све интензивније - рекао је председник жирија, проф. др Димитрије Големовић, етномузиколог и композитор.

Овогодишње издање фестивала, које је посвећено Бранку Олару, легендарном певачу из Слатине код Бора, чији је глас и интерпретација традиционалне музике источне Србије, сачуван у архивама Радио Београда, отворила је Јованка Стефановић Станојевић, дипломирани новинар и комуниколог.

-Овај фестивал подржава велика група веома озбиљних стручњака из области науке, етномузикологије и музикологије, од којих су неки и вечерас са нама и дају свој бескомпромисни допринос развоју фестивала. Ово је фестивал који развија толеранцију и љубав, али и подстиче бригу о свему ономе што имамо у нашем окружењу. Нека наш фестивал живи и нека настави овим темпом, а ја верујем да ће публике из године у годину, у сусрет двадесетогодишњици фестивала, бити све више - навела је Стефановић Станојевић.

Сузана алу Ђинул лу Вјеспије:

Ај мај буњ ај ћињерј каре сџнт пџстрџтури ће традицџјџ ла Фестивалу ал ће 17. Интернационал ће музика Влахилор“ Гергина 2026“

Армуњикашу Немања Шалака, каре аре 18 ањ, ћин Буор а фост ал мај бун лџутарј ла Фестивалу ал ће 17. „Гергина 2026“.

Ун лџутар каре а џнвџцат сџнгур сџ кџнће, жири каре а фост: проф. др Димитрије О. Големовић, етномузикологу ши композитору, Марија Витас, етномузокологу ши Маја Стојановић, професорка ће клавира џн Шкуалџ ће музика „Стеван Мокрањану“ џн Њигоћин, ј-а дат плакетџ „Божидар алу Јенуцџ“.

„М-ам ивит ла џнтрећерја-ста, да сџ спун кџ н-ам гџнћит кџ ам сџ фиу ал мај бун. Ђин армуњика ам џнћепут сџ кџнт кџнд ам авут ћинћ ањ. Н-ам фуршит шкуала ће музика, да сџ џнвџц сџ кџнт џј мулцџмјеск ла деда-л мјеу, да ши мума –мја кџнтџ. Крјед кџ ам стџпџнџит сџ кџнт биње. Сџ шџиу сџ кџнт мај биње, мулцџмјеск лу професору Милорад Мурганић, ћин Краљева, каре кџнтарја-мја а фџкуто мај бунџ. Награда-ста џн дџ о маре џндџмнаре, сџ фиу ун лџутар мај бун. Ам џн гџнд сџ џнвџц сџ кџнт шимџ биње, да пуаће џн времја ће виње сџ ам ши оркестру ал мјеу.“ – аша а спус ал мај бун ла Фестивал.

Лара Аћимовић, фатџ ће 17 ањ, ћин Кџрпољину, општина Жџгубица а фост а мај бунџ ку кџнћеку „Јуање, Јуање“.

„Сџ вџ спун ћирјепт м-ам трућит, дџ финкџ ће је астџ џнтрећерја-мја а ћин тџј, ам крезут кџ ам сџ капџт награда. Кџнд ам авут уопт ањ ам џнћепут сџ кџнт, да акума џн дата ћ-џнтџј ам кџнтат кџнћеку пје џимба Влахилор. Љимба Влахилор мј-а плџкут, да кџнд ам вџзут кџ пуот сџ вуорбјеск вуорбиљи бун ши ку кџнћеку ам рџшит сџ м-а пријивјеск ла Фестивал. Награда-ста м-а џндамнџ сџ кџнт мај бун, ка јеу војеск сџ кџнт кџнћеће бџтриње ћин лумје, ш-аш ћева врјау сџ фије лукрарја-мја“ спуње Лара.

Ал мај бун лџутар ла Фестивалу“Гергина 2026“ је Марко Динчић, армуњикаш ћин Пирот, кџ кџнтарја луј ла жири мулт ј-а плџкут.

„Тата-л мјеу а вењит аића кџнд а фост мик, аићџ а крескут ши аја мј-а дат џндџмнаре сџ џнћеп сџ кџнт музика Влахилор. Ну пуот сџ спун ћирјепт, ће унће атџта воје ће музика-ста, кред кџ воја мј-а лџсато тата-л мјеу. Пуот сџ спун кџ јеу војеск сџ кџнт ћин армуњика. Сџ сџ џнтрјака ану-ста а фост мулц буњ лџутарј. Награда ћи ла фестивалу-ста џн дџ џндџмнаре сџ кџнт мај бун.“ џ-а спус Динчић.

А мај бунă кѣнтăтуаре ђин царă страјинă а фост Денисă Пупăзă ђин Дробета- Турну Северин ђин Ромăњије.

„ Мулт сѣнт нăрокуасă кă ам путут сă кѣнт ла Фестивалу „Гергина“ ѣн Њѣгоѣин. Музика Влахилор је о музика каре о сѣмт ѣн суфлѣт. Лумја ђин парѣа-ста ђе Дуњере, Влахи ђин Сѣрбијă ну сѣнт нума преѣињи нуошѣи, нума лумје ку каре сѣнѣм лѣгац ши туоц пăстрăм традицѣја“ а спус Дениса.

Фестивалу „Гергина 2026“ а адунат 22 ђе пăрѣинарј ђин општина ђин Њѣгоѣин, Мăјдан, Жѣгубица, Пирот, Куѣива, да ши ђин Бѣлѣград, Буор, Зăјчер ши ђин Ромăњије- Турну Северин, ши ку аша ѣева спуњем кă музика бăтрѣна ђин лумје ну сă пѣрѣе. Ку туоц каре с-а ѣнтрекут а кѣнтат оркестру лу Бобан Пециѣи, каре а фост ал мăј бун ла Фестивалу ал ђе ѣинѣ.

„Ку драг ам аскулат пје туоц каре а кѣнтат пје сара-ста, ши ји ње дă нăѣеѣе кă музика Влахилор трăјешѣе ш-ар сă трăјаскă шимăј мулт“ њ-а спус председнику ла жири професору Димитрије О.Големовиѣи, етномузикологу ши композитору.

„ Фестивалу ђе ану-ста а фост нумит лу Бранку Олар, ун кѣнтăтуор куноскут ђин Слаѣина лѣнгă Буор, ђин Сѣрбијă ђе рăсарит, да кѣнѣѣиљи луј сѣнт пăстраѣе ѣн архивă ла Радио Бѣлѣград,да л-а ѣескис Јованка Стефановиѣи Станојевиѣи, новинару ши комуникологу.

Мултă лумје шѣиутă, ђин ѣнвăцăмѣнт, ђин етномузикологије ши музикологије дă ѣндăмнарјă ла Фестивалу, да мулц сѣнт пје сара-ста ку ној.

Ку Фестивалу пăстрăм туатă стăпѣињија нуастă. Сă трăјаскă фестивалу нуосту, ши сă мѣѣе тот ѣнăјинѣе, да крјед кă ђин ан ѣн ан ар сă фије тот мăј мултă лумје, ш-ашѣептăм фестивалу ал ђе доуозăѣи.“ њ-а спус Јованка Стефановиѣи Станојевиѣи.

Победници Фестивала

Сузана алу Ђинул лу Вјеспије:
„Гергина 2026“ је нумитӑ лу Бранку Олар

Ла сара ӑе доуо ла фестивалу „Гергина“ а кӑнтат ај мӑј кунуоскуц лӑутарј дје музика Влахилор. Ку оркестру лу Слободан Пецић йн Дому ӑе културӑ „Стеван Мокрӑњану“ а кӑнтат ӑин гурӑ: Маријана Ганцу, Светлана Арсић, Виолета Петровић, Љубинка Дудејић, али и Горан Петковић, Дени Олар ши Саша Дражиловић.

Мулт фрумуос а кӑнтат ӑин армуњикӑ Мирко Кодић, Веља Кокорић –флујеру, фразј Марко ши Александар Јеленић- армуњихиљи ӑин Алексинац, фразј Стефан ши Ненад Младеновић- банда ши саксӑфуону ӑин Кладова, дуету Данијела Предић (Кућива) ши Јовица Миљковић(Јабуковӑцу)- армуњихиљи, Јован Динић(Лубњица) -лӑута, Алекса Лацковић, ал мӑј бун лӑутар ла фестивалу ал ӑе 16. ку тата-л луј Срђан- лӑуциљи, Етно група „Гергина“ ши бӑндаши ӑин Брегова.

Ши ла фестивалу-ста сара ӑин тӑј а жукаат фолклуору КУД „Стол“ ӑин Бушја ши сара ӑе доуо КУД-у „Ромулијана“ ӑин Гӑмзиграду.

„ Мје пљинӑ ињима кӑ сара а ӑин тӑј ам авут мулц ӑињејр парћинарј, да сара ӑе доуо а кӑнтат ај мӑј кунуоскуц лӑутарј ӑин Сйрбијӑ, Ромӑњијӑ ши Бугӑријӑ, ши ку аша ӑева фестивалу јестӑ интернационал. Ам аузит фрумуасӑ кӑнӑеӑе, уорј, ам вӑзут пуорту нуосту ал фрумуос, ши сйнт мулт букуруос кӑ Фестивалу ал ӑе 17. а фост аша кум ам гйнӑит – спуње Синӑ алу Челоју, председнику ла Асоцијација „Гергина“.

Данијела Предић и Јовица Миљковић.

Сузана Михајловић Јовановић:
“Гергина 2026” у знаку Бранка Олара

Друго, ревијално вече 17. Интернационалног фестивала влашке музике “Гергина 2026” окупило је најистакнутија имена влашке музичке сцене.

Уз пратњу оркестра Слободана Пецића бројној публици у сали Дома културе “Стеван Мокрањац” представили су се вокални солисти: Маријана Ганцу, Светлана Арсић, Виолета Петровић, Љубинка Дудејић, али и Горан Петковић, Дени Олар и Саша Дражиловић.

Публику су пробраним репертоаром одушевили и хармоникаш Мирко Кодић, фрулаш Веља Кокорић, хармоникаши Марко и Александар Јеленић из Алексинца, Стефан и Ненад Младеновић, саксофониста и трубач из Кладова, дует хармоника Данијела Предић (Кучево) и Јовица Миљковић (Јабуковац), али и виолинисти Јован Динић из Лубнице, Алекса Лацковић, прошлогодишњи апсолутни победник Фестивала са својим оцем Срђаном Лацковићем из Кучева, неготинска Етно група „Гергина“ и Дувачки оркестар из Брегова.

И ове године су у фокусу фестивала биле и фолклорне игре, кроз наступ Омладинског ансамбла КУД “Стол” из Бучја прве вечери и КУД „Ромулијана“ из Гамзиграда, друге вечери.

-Мени је пуно срце јер смо прве вечери Фестивала имали толико младих учесника, а друге вечери најпознатије извођаче влашке музике из Србије, Румуније и Бугарске, чиме фестивал задржава назив Интернационални. Чули смо много лепих песама, кола и видели лепе влашке ношње, тако да сам заиста презадовољан и срећан што је 17. Фестивал “Гергина” испунио сва наша очекивања -каже Синиша Челојевић, председник Удружења “Гергина”.

О ЛУКРАРЕ ЂЕВРОДАТА ШИ Ђ-АКУМА ЂЕ ЛИТЕРАТУРА ШИ МУЗИКА

ТРАДИЦИОНАЛНО И САВРЕМЕНО КЊИЖЕВНО И МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

КЊИЖЕВНИ НУАШЋЕ ЂИН ВРЕМЈА НУОУО

САВРЕМЕНА ВЛАШКА ПОЕЗИЈА

ЈО, ВЛАЈНА

Јо мис раскобуала јн мјњиљи
каре шћиу сѧ војаскѧ.
Ама ну сјнт факатурѧ, аѧ руошије,
ор бусујуок шј апѧ јјн трук,
њиш нодурј љегаће.

Јо мис фатѧ јндрагостатѧ,
шј дулѧаѧ дорњиѧ
макар, шј ку вењала њ-ажунсѧ.

Мируос ла нуапће шј ла мјње,
шј фрумуоѧа баш јм шѧће.
Јн вјерсурј мулц м-а ммпејеѧа
шј скрисуорј мулће шј урјће је миње скрија.

Ама, шј јо поваста шћиу с-о скрију
ку будзјљи дулше
је ѧја каре шћију сѧ мј-о спунѧ.
Минцјљи ам сѧ-ц јнвјрћеск,
кѧ јеу кјнд је сѧрут
је заујц сѧ мѧј суфљи фара миње,
дар алта пуаће сѧ фије ка миње.

Фрумуасѧ ка Луна пје шјер,
ка флуарја пје кјмп,
ка руоа пје помјнт.

Љубинка алу Миле, Мосна

ЈА, ВЛАЈНА

Ја сам немир у рукама оних који знају да воле.
Ал' нисам магија,
црвен конаѧ и босиљак, нит водица у тикви,
нит чворић увезани.
Ја сам Влајна, заљубљена лептир - девица.
Посластица жељена и кад моје присуство
недостаје.

Миришем на ноћ и сутра
и лепота ми добро стоји.
Саплитали ме многи у стиховима
и о мени лоше писали.
Само, ја причу пишем својим уснама,
за оне који нежно знају да ми је казују.

И нећу ти мозак само завртети,
незаборавни утисак у теби ћу оставити,
јер кад те усне моје дотакну
тачка се не ставља,
и успут се питаш
колико ти допуштам да дишеш
и може ли ме нека друга икад заменити.
Нисам утопија,
убеђење, нада и много давања сам ја.

Лепа као Месец на небу,
као цвет у пољу,
као роса на земљи

Љубинка Димитријевић, Мосна.

МА ГИЊДЈЕСК ЛА МИЊДРА-МЈА

Ма гиндјеск ла мйндра-мја
Кум јерја дје тјињерја,
Трјекурја ањи ка вйнту
Ће батје, усукја памйнту.

Вйнту батје, суариљи ардје,
Ла лумје фаће пакатје,
Вино, мйндро, кйнд ши кйнд
Кја ње дућем ђе курйнд.

Вјез кја ам ймбатрињит,
Сйнт болнав ши остањит,
Вино сја мај тје привјеск
Панја ну ма одјињеск.

Адућец аминтја биње
Кум аљергам дупја тјиње,
Јерјам тјинјар ши фрумуос,
Дје тјиње, мйндро, војуос.

Јерјам тјинјар, сјањатуос,
Акуш, мйндро, лјакримуос,
Н-ам ђе сја-ц мај повјестјеск
Кја-м виње сја пљезњеск!

Кйрстја алу Јовањењу

СТАУ ПОМЕЊИТ

Јо туатја нуапја стау помењит
дјасупра дй ун вјерс мик,
шй петрекут ку дуор шй ку фаца а тја,
њеадйнс дупа ђиње нјародзјск.

Јо ђе висадз. Ту ми-ш фантазйје.
Шй дака ињима а мја ај йнпушкато...
Дја врунђева ауд вуорбиљи а тјаље
пйња мирусја грађина а ку флуорј.

Јо туатја нуапја стау помењит
шй вјерсурј дја ђиње фак,
сйнгур меланкољик.

Јо ку налушиљи ворбјеск
дја ђиње пйња ла мњадза нуопцй,
шй нумиљи а тјаље лје спун.

Живорад алу Иван а Таљији

ЈЕДНОМ ЈЕ МОЈА ДРАГА

Једном је моја драга
Била млада и блага,
Прохујале су године
Ко вихор што суши ледине.

Природа се рађа па умире,
Тај ток човека раздире,
До мене, драга, сврати
Јер живот нам се крати.

Мој свет сад је суморан,
Болан сам и уморан,
Да ми је да видим те
Док дани ми не одлете.

Желим да памтиш заувек
Да твој сам човек одувек,
Био сам некад леп и млад,
Жељан те, драга, ко и сад.

Био сам млад и полетан,
Сад сам ти, драга, уплакан,
Причу морам да свршим
Јер се од сете гушим!

Крста Станковић – Њењуловић

ЈА БДИМ

Ја целе ноћи бдим
над једним маленим стихом,
и праћен сетом и твојим ликом
нехотице за тобом лудим.

Ја тебе сањам. Ти си ми машта.
Иако ми срце рани моје...
Однекуда чујем речи твоје
док цветна мирише башта.

Ја бдим целе ноћи,
и стихове за тебе стварам
меланхонично у самоћи.

Ја са аветима разговарам
о теби, до саме поноћи.

Живорад Томић

ПОВЈЕСТЊИЉИ ВЛАХИЛОР – ВЛАШКА ПРОЗА

Јова ал Миљији ал Босй: Кјјити

Ла фуршиту ваку ал ђе 19. йн Јабуковџ с-а йнтймплат маре рџу.

Фџмиљија алу Марика, каре а фост мулт богата, авут ун копил пје каре л-а кјемат Њиколаје.

Йн луна ра йн ану 1891. ђинтродата Њиколаје с-а пјердут. Сџењџ пйнтру аша ђева мулт са спџмйнтат.

Мултџ лумје ђин сат л-а кџтат пистџ тот отару ку зйљиљи ама ну л-а гџсит, да њић н-а путут сџ спунџ кум с-а йнтймплат ор каре је ђевина.

Пџринцй луј с-а рџшит сџ сџ дука пџнџ йн Уровица ла баба Лалоња, сџ лџ-ажуђе сџ-л гџсаскџ пје Њиколаје.

Ја лџ-а спус ка ла-ј рџј трџбује сџ лџе дџ чева виу ђин касџ. Пџринцй лу Њиколаје а спус кџ пуађе ама сџ ну фије вруну ђин касџ. Ји мйџезй а тџјат бербеку ши л-адус ла бабџ.

Ку ај рџј баба а фџкут ла мижлоку нуопцй. А луват ку ја сџкуј ђе пџеље ђе капре, ши йн јел а пус 9 буабје ђе уорз, 9 буабје ђе грйу, 9 апџ ђе мџтасџ ђе ноуо фјелурј ши ун бан ђе арђинт. С-а дус ла пџрџу, с-а ђезбрџкат гуалџ, а тунат йн апџ ши ку жуарда ђе алун а порњит с-о трагџ пин апџ ш-аша вуорбит: *Вин ку бйт ђе алун, ши ку ун кал бун. Кйђе никурј ђе апџ сџ фађе, атића рџутџц сџ пџећџ. Пџекац ђелок ла џла каре а фураат, каре л-а омџрйт, ши сџ фије морат сџ спунџ унђе је лумје мултџ, кџ вџ дау бйту ђе алун, кал бун йнфрйнат ку фрйну ђе арђинт. Вџ дау 9 сџпџтурј ђе сџкарџ, 9 фуруњ ђе пйње, ђе ђинџ о гџјинџ, ђе прйнз ун мйнз, пџнџ-н ђинџ ун бербек. Сџ вџ дуђец пистџ ноуо рџзуорј. Бун вџ арйџеск, грџбиц ши ивицџм ђ-ац фџкут.*

Дупџ ђ-а фџкут ђ-аље рџље с-а йнтуорс акас, пџнџ акас ку њима н-а вуорбит њић ну с-а ујтат йндџрџт.

Кйнд с-а йнтуорс йн Јабуковџ ђи ла баба Лалоња, пџринцй ај лу Њиколаје аузйт кџ боу ла ђејка луј а кџзут йн бџтџтурџ ш-а мурит.

Йндатџ дупџ аја Јон Гицџ алу Бџлџ кумнату лу Њиколаје а признујит ла киџезу сатулуј кџ јел а фџкут пџкату-ла ши с-а дат йн мйџ ла ђендарј.

Ку мйџиљи лџегађе а адус ђендари пџнџ ла пешђера каре а фост апруапје ђе Мџнџширја Вракна, ла локу каре л-а кјемат *Фйнтйна маре*, каре а фост адйнкџ апруапје 45 ђе мјетџре, ши ђе пешђера-ја сџењџ а спус кџ н-аре фонд ши ђин ја јасџ рџутџцйљи. Абја л-а скуос пје Њиколаје муорт.

Ла жуђекат Гицџ алу Бџлџ а признујит кџ јел л-а лџпџдат пје Њиколаје, каре авут 12 ањ, копиу лу Кџљин алу Марика ка сџ стџпйџаскџ мошија.

Дупџ ђ-а јешит ђи ла робије, Јон Гицџ алу Бџлџ а дџрујит бисџрика ку арйнгу, кџ сџ-ш јџртџ пџкату. Арйнгу-ла јестџ ши йн зй ђе астџз йн обуору бисџрићи йн Јабуковџ.

Фџмиљија алу Бџлџ с-а пџрџсит. Нума извуору ђе унђе Јабуковџу капџтџ апџ аре нумје *Извуору лу Бџлџ.*

Јова ал Миљији ал Босй, ђин Јабуковџ.

Јел аузйт повјесџа ђи л-ај бџтрйџ.

Дџскџлу лу Њиколаје а фост Васа Франичевић, тата лу куноскут скрисџтуор ђе копиј Андра Франичевић „џика Андра“, каре је фџкут йн Јабуковџ

Јован Милић: Покајање

У Јабуковцу се крајем 19. века десио страشان злочин.

Породица Марикић која је била доста имућна, имала је сина Николу који је био јединац у родитеља.

У децембру 1891. Никола је изненада нестао. Његов нестанак изазвао је велику пометњу у селу.

Велики број мештана је трагало за Николом, претражили су цео сеоски атар, дуго али безуспешно. Нису пронашли ни дете а нису могли у никога да посумњају.

Његови родитељи су решили да оду до суседног села, Уровице и обратили се чувеној врачари баба Лалоњи за помоћ.

Она им је објаснила да нечистим силама морају да жртвују нешто из куће. Николени родитељи су пристали на жртву, само да не буде нека чељад из куће и пристали да закољу овна.

Сам чин се изводи у глуво доба ноћи, поред потока где се призивају нечасне силе. Баба Лалоња је понела торбу од козје длаке у њој 9 зрна јечма, 9 зрна жита, 9 свилених кончића од девет врста и једну сребрну пару. Скинула се потпуно гола, загазила у воду и прutom од лешника којим је рчкала уз воду и низ воду и изговарала следеће речи: „Долазим са штапом од лешника и добрим коњем. Колико капи воде прснуло, толико ђавола кренуло. Крените ономе ко је покрао, убио и натерајте да каже тамо где има пуно народа, јер ја вам дајем прут од лешника, доброг коња, заузданим сребрном уздом. Дајем вам 9 кошева јечма, 9 фуруне хлеба, за вечеру једну кокошку, за ручак ждребе, за ужину овна. Да идете преко 9 међа. Добро вас храним, пожурите и известите ме.“

128

Након обреда вратила се кући, без да разговара са неким кога сретне и није се окренула да погледа уназад.

Када су се његови родитељи вратили кући во из куће њихове тетке је одједном пао и липсао.

Убрзо после тога Јон Гицџ Белић, шурак покојног Николе признао је сеоском кмету да је он извршио злочин и предао се жандарима.

Са лисицама на рукама одвео је жандаре до пећине која се налазила близу Манастира Вратна на месту званом Велика чесма, која је била дубока око 45 метара и за пећину кажу сељани да нема дна а из ње излазе ђаволи (нечастиви). Једва су извукли мртвог Николу.

На суђењу Гицџ Белић је признао да је бацио у пећину дванаестогодишњег Николу, сина Калина Марикића, да би му наследио имање.

Након издржане казне затвора Јон Гицџ Белић поклатио је црквено звоно да би окајао своје грехе. То звоно је и данас у порти Јабуковачке цркве *Св. Вазнесења*.

Данас у Јабуковцу нема више фамилије Белић. Једино извориште (врело) одакле се Јабуковац снабдева водом зове *Белићев извор*.

Јован Милић из Јабуковца. Причу је чуо од старих мештана.

Никола је био ђак учитеља Васе Франичевића, отац познатог дечијег песника Андре Франичевића “чика Андра” који је рођен у Јабуковцу.

Живорад Жйка алу Иван а Таљији : Дар ам вадзут муруоњу?

Аста је поваста алу о фатџ дйн Осањица: „Ам авут вро шајсприаше ањ шй прй врјамја бурјецйлуор ам лукрат сара ла ун раскумпаратуорј дџ бурјец. Ам тајат, ам клџсирит шй ам пџкујит ла бурјец шје ј-а дус лумја дйн дуос. Дџ мулџе уорј лукру њ-а фуост пйња дупа мижлуоку нуопцй, дџспјандује кйц дџ мулц бурјец а фост.

Прџ аја врјаме, прџ каља унџе ам трекут кйнд м-ам дус акас, а кадзут ун муош, прџ пољикрџ Јоњица, шй а мурит. Кйнд гуџе ам трекут прџ ашја, јеу ку варујкиљи аље мјале ам вуорбит дџ аја йнтймпларе шй њ-ам рйс сй ну сџ факџ муошу муруоњ шй сй ње спомйнџе...

Аша а фост пйња йнтро сарџ кйнд м-ам йнтуорс сйнгурџ дй ла лукру. Каса а мја а фост вро трјеј-патру суџе дџ метере дџ унџе ам лукрат. Каља а фуост џирјаптџ шй унџе-унџе а фост шй кйџе вро латрикџ. Нума аље вро шиндзйџш дџ метере мџпрџурмџ с-абатут ла џирјапта. Шй ашја мј-а фост каса. А тунш сара, ла вро жуматаџе дџ шјас дупа мижлуоку нуопцй, јо мержјам, грабинд дџ сй ажунг а кас. Прй шјерј сџ аратат луна дупа њишџе нуверј. Кйнд ам ажунс ла распйнџику унџе сџ абаџе каља ла џирјапта, прџ о грамадџ дџ тутуш шйаџе о бабџ ку фурка йн брйу шй туарше. Јо ам трйкџит шй м-а џецйџ дупа скапџт сй вйџд каре је баба-ја, ја ну је а шја. Кйнд про плџекај прй каље, ја јар је а шја. Јо јар м-а йнторсџ йнапуој. Ну шџиу шје сй фак! Сй ма йнтуорк унџе ам лукрат, ну је њима, туоц с-а дус акас. Прйнгџ баба аја ма џјем сй трјек. Кйнд м-а про ивиј ла грамада дџ тутуш, баба ну је а шја. Њиш јо сйнгурџ ну шџиу кум ам аљергат пйња акас. Шџиу нума кй мј-а пикат попуку дйн пишјуор шй л-ам помеџит прџ тата сй сџ дукџ сй-л каџе ку батјера...

Дар ам вадзут јо муруоњу, ор шј-ам вадзут, њиш йн дзй дџ астџдз ну шџиу”.

А йнсамнат: Живорад Жйка алу Иван а Таљији дйн Осањица

Живорад – Жика Томић: Да ли сам угледала вампира?

Ово је прича једне девојке из Осанице: „Имала сам око шеснаест година када сам у сезони брања гљива радила код једног откупљивача гљива. Гљиве које су берачи доносили, ми смо увече резали, класирали и паковали. Често би нам се посао одужио, па смо радили и до после поноћи, зависно од количине откупљених гљива.

У том периоду, на путу којим сам одлазила кући, пао је и преминуо неки чича по надимку Иванче. Кад год смо туда пролазиле, моје другарице и ја смо разговарале о том догађају уз смешак, шалећи се, да се чича случајно не повампире и да нас уплаши...

Све је тако било док се једне вечери са посла нисам сама враћала кући. Кућа ми је од посла била удаљена око триста-четиристо метара. Пут је био прав, понегде са по неком светиљком. Само су задњих педесетак метара пута скретали удесно. И ту ми се налазила кућа. Те вечери, око пола сата после поноћи, журила сам да што пре стигнем кући. На небу се иза неких облака појавио месец. Када сам стигла до раскрснице где се скреће ка мојој кући, на једној камари трупаца угледала сам бабу како седи са заденутом преслицом за појасом и преде. Ја сам се тргнула и кад сам се заклонила за ћошак да је препознам, она није била више ту. Када сам наставила путем, она се опет појавила. Поново сам се вратила назад. Нисам знала шта да радим! Да се вратим где радим, тамо нема никог, сви су отишли кућама. Плашила сам се да прођем поред бабе. Када сам поново упутила поглед ка трупцима, бабе више није било. Ни сама не знам како сам отрчала до куће. Знам само да ми је испала ципела, па сам кући пробудила оца да оде са батеријском лампом да је пронађе...

Да ли сам ја то угледала вампира или шта сам угледала

Забележио: Живорад Жика Томић из Осанице.

Проф. др Младен Марковић:
Влашка традиционална народна музика: свирање 1
приказ

Промене које су захватиле наше село неумитно су довеле и до промена традиционалних културних вредности, што неспорно доприноси нестајању старијих слојева, чиме питање њиховог очувања постаје све актуелније. Када се говори о облицима духовне културе, за њено очување најактуелнији и најдрагоценији је свакако процес дигитализације. Дигитализује се практично све што је до сада сакупљено, па чак и публикувано у неком од стандардних „класичних“ формата, од оних писаних односно штампаних, све до звучних.

Традиционална народна музика несумњиво је један од означитеља културе једног народа. Деценијама стручњаци разних профила сакупљали су примере ове музике, складиштећи их на разним носачима звука, од аналогних, све до савремених – дигиталних. Аналогних, сачуваних на магнетофонским тракама, а касније и аудио-касетама има далеко више, па се јавља потреба њихове дигитализације. Разлог за то је прилагођавање новим видовима снимања и чувања музичке грађе, која временом, а посебно преснимавањем са једног на други аналогни носач звука губи на квалитету, док дигитализацијом квалитет преснимка остаје непромењен, а могуће је да уз помоћ разне опреме за снимање и обраду звука буде и побољшан. Дигитализација такође омогућава и лакши приступ музичкој грађи, у циљу њене обраде, систематизације, а потом и презентације.

Аудио компакт-диск *Влашка традиционална народна музика: Свирање 1*, као и претходна два која су се бавила влашком вокалном традицијом базира се на теренској грађи фоно-архива др Димитрија О. Големовића, етномузиколога и дугогодишњег професора на Факултету музичке уметности у Београду. Др Големовић је у периоду од 1979-2019. године обишао педесетак насеља у североисточној Србији у којима живи влашко становништво и снимио већи број аудио трака и касета са хиљадама народних мелодија и фотографија. Сам диск садржи 28 примера свирке на разним инструментима, што сведочи о разноликости влашке музичке традиције, везане за инструменте домаће израде (flueг, фрула, окарина, дрнд – дромбуље, ċимпрој - гајде), али и оне тзв. индустријске (lauta – виолина, хармоника, усна хармоника). Оно на шта би требало указати јесте да се и на једним и другим Власи исказују као истински мајстори. Диск је праћен одговарајућом књижицом са научном студијом, подацима везаним за извођаче, место и време снимања. Текст који је изложен објављен је тројезично, на српском, влашком и енглеском језику.

Ово издање несумњиво ће представљати значајан прилог познавању традиционалног свирања Влаха, народа који насељава североисточну Србију, чија се музика изражава на безброј начина, које без изузетка краси музикалност изражена кроз виртуозитет, тако типичан свему што ствара овај надарен народ.

Аутор је професор на ФМУ, Београд

Проф. др Младен Марковић:

Музика Влахилор ђин лумје - Кјинтарја ђин инструментурј 1

Кум а плѣкат сѧ сѧ скимбје сатјиљи нуаштје аша с-а скимбат ши стѧпйњија дје културѧ, ши сѧ пјердје тот ђ-а фост вродатѧ, ши трабује сѧ ње грижим кум сѧ пѧстрѧм богѧција нуастѧ ђевродата. Туатѧ богѧција путјем с-о пѧстрѧм ѡн времја дје астѧз ку дигитализација.

Ку дигитализација путјем сѧ пѧстрѧм музика нуастѧ, ши с-о арѧтам ѡн лумје.

Компакт диску *Музика Влахилор ђин лумје: Кјинтарја ђин инструментурј 1*, ка ши алје доуо дискурј ку кјинтату дјин гурѧ, сјинт ђин колекција каре ѡн сатјиљи нуашђе а снимујит професору др Димитрије О. Големовић дјин Бѣљиград. Др Големовић дјин ану 1979 – 2019. а умблат ѡн сатјиљи ѡн Сјрбија дје рѧсарит ундје трајеск Влахи, ш-а снимујит миј дје мелодиј ш-а сљикујит. Пје диск сјинт снимујитје 28 дје мелодиј дјин мултје инструментурј каре сјинт фѧкуц дје лумје. (флујеру ал маре, флујеру,окарина, дрйнду, кѧраба) да сјинт фѧкуц ши ѡн фабрикѧ(лѧута, армуњика, армуњика микѧ). Влахи кјинтѧ фрумуос ку туѧђе инструментурљи. Ку диску јестѧ ши о кѧрђишуарѧ ку скрисуарја дје ѡнвѧцѧмјинт, скрисѧ пје ѣимба Влахилор, пје сјрбјештје ши пје енглезѧштје. Сн кѧрђишуарѧ сјинт скрисѧ нумиљи ла лумје каре а кјинтат, дјин ђе сат сјинт ши времја кјинд сјинт снимујит.

Ку компакт диску-ста пуатје мѧј бун сѧ сѧ афље дје музика Влахилор дјин лумје-кјинтарја дјин инструменутурј, дје Влахи каре трајеск ѡн сатјиљи ѡн Сјрбија дје рѧсарит. Влахи сјинт о лумје каре аре дар дје музика.

Марија Витас: Музика између два брда

Приказ албума

„Uorilji di la Mokranj / Vlaška kola iz Mokranja / Vlach folk dances from Mokranje”

Gergina Records, 9. април 2026.

Једна од препознатљивих одлика влашке музике је полетност, која мојој природи веома годи. Управо тако – полетно – отпочиње албум „Uorilji di la Mokranj”, са распеваном мелодијом пуном украса, на фрули и хармоници у унисону, уз прецизну пратњу остатка малог ансамбла који је ову и већину нумера на албуму снимио 2017. године, у студију хармоникаша Слободана Печића у Неготину.

После мераклијске ведрине „Извуорјанке”, албум повећава темпо и додаје на енергичности, као што бендови знају да раде на свадбама и другим окупљањима у славу животних радости. Веома убедљиво изведена „Уора ће три” (Коло у три) доноси у појединим тренуцима атрактивне ритмичке „заврзламе”, у којима већина нас може слушно да ужива, док је мањи број оних који би корацима и телом испратили те „заврзламе” на вешт начин.

Некада је играчка вештина била очекивана особина у сеоској заједници, о чему сведоче и сећања становника Мокрања. Готово да је постојао знак једнакости између *играња* и *здравља*, *играња* и *нормалности*, *играња* и *способности за живот*. Игра је у том смислу била и „карта” младим мушкарцима за улазак у свет будућих организатора породичног живота и гараната његовог доброг функционисања.

Помиње ту некадашњу важност игре и Жика Ницуловић, члан Удружења „Гергина” и аутор текста „Музичко и културно наслеђе Мокрања / *Stăpinjia de muzică și cultură din Mokranj / Musical and Cultural Heritage of Mokranje*” који се налази у тројезичној књижици албума, чинећи ово издање изузетно драгоцен извором информација и ауторових личних сећања, утисака и коментара, колико и ризницом мелодија изворних народних мокрањских кола, некада обавезних елемената окупљања људи у овом селу „камена, шума, здраве пијаће воде”, смештеном „између два брда” – како то сликовито представља Ницуловић, локалпатриота и некадашњи хармоникаш у мокрањском културно-уметничком друштву, кога слушамо као једног од хармоникаша на албуму „Uorilji di la Mokranj”.

Одличан Ницуловићев текст је написан у маниру запаженом код сродних издања куће „Gergina Records”, посвећених музичком и играчком наслеђу одређеног села, подразумевајући обухватност, ширину сагледавања сеоске традиције уз мноштво занимљивих и важних детаља „под лупом”, у које спада и једна стара сеоска анегдота.

Ницуловић нам Мокрање приближава као географску тачку, затим као социјални простор, а коначно и као специфичну културну средину коју су до сада обогатиле разне манифестације, културне институције и важне личности родом из Мокрања. Акценат је, природно, на музичком и плесном стваралаштву, пружајући нам увид у карактеристичне инструменте и игре, те бацајући светло на имена људи који се и данас баве народном традицијом, као и на оне који су прешли у димензију сеоске прошлости, али не и у заборав, захваљујући ранијим истраживачима, затим Жики Ницуловићу и „Гергини”.

Ницуловић не заборавља да упореди прошла времена и садашњи тренутак, избегавајући притом да јасно истакне оно што се чита између редова, а то је да Мокрање одумире у оном смислу у ком је село некада постојало, у ери пуноће свог живота.

То даје још већу вредност оваквом издању, јер чува податке, чињенице, успомене и емоције. А све се врти око игара, које јесу некада биле срж не само испољавања осећања, вештине, па и слободе појединца, већ и друштвеног живота Мокрања. Четрнаест нумера на албуму „Uorilji di la Mokraň” сведочи о некадашњем репертоару, мелодијама, начинима украшавања, варирања и импровизовања мелодија, богатству и разноликости метрике и ритмике, као и о узбудљивим ритмичким променама, акцентима, кратким прекидима и многим другим музичким аспектима минувле народне инвентивности.

У друштву игара као што су „Тобошанка”, „Косовљанка”, „Ћућуљика” (реч која се више не среће у влашком говору, а означавала је нечији надимак), „Gjorgică” (Ђорђе), „Олоулака”, „Једренка” (која нас повезује са Балканским ратовима и периодом опсаде Једрена) и „Rumînjaska”, налази се и мени посебно драга „Uoga ursuluĵ” (Медведово коло). Нимало не асоцирајући на уобичајену брзину живота и кретања медведа, већ можда радије на видру у води, ова хитра, рустична и сирова музика доноси смену два једноставна и кратка мелодијска блока, који приликом сваког новог „круга” побуђују код мене растућу усхићеност, какву ми ствара и мелодија *тројанац*, једна од мојих најдражих *колских* тема, додуше из српског миљеа.

Мали тим музичара неготинског краја је снимио укупно десет кола на албуму, преневши лепоту народне традиције уз пуно поштовање стила, украса, па и једноставности аранжмана, који углавном подразумевају извођење мелодије у унисону фруле (Драги Николић) и прве хармонике (Слободан Пецић), те пратњу друге хармонике (Жика Ницуловић) и бубња (Коста Првуловић).

Посебну тежину албум добија пред крај, са теренским снимцима и старим стилизовима свирања. Таква завршница представља и веома пријатно изненађење, обезбеђујући слушаоцу расположење блиско мераку или, како би се на влашком рекло: *ђе дуор*... Као када после теревенке са гласним озвучењем, друштвање у ћошку, уз једног музичара, преда срце и душу тренутку и сентименталним осећањима, тако се и ја осећам у последњим минутима овог инспиративног издања.

Током нумера 11, 12 и 13, седимо у Мокрању, 2006. године, у дворишту фрулаша Радивоја Поповића, народног уметника који је одлично познавао мокрањска кола, и као свирач и као играч. Поред његовог извођења мелодија „Žiru”, „Fa Mărije unde će duĉ” (Марија, куда то идеш?) и „Stobuoru”, на снимцима се чује и комуникација сниматеља Живојина Бокшеровића са Радивојем на влашком и уопште атмосфера терена, у коју се уплела и позадинска музика, однекуд пуштена.

За сам крај (14) остављена је свирка мени омиљеног виолинисте Божидара Боже Јануцића (1925 – 1996), названа једноставно „Kolă alu Gilă”, што би била влашка верзија имена Николе Радуловића, чувеног виолинисте из Мокрања који је ту мелодију свирао и њоме надахнуо свог млађег колегу Божу Јануцића. Божа је од Николе ту мелодију некада чуо, запамтио и наставио да интерпретира, славећи и мелодију и њеног аутора из народа. Снимак Јануцићеве интерпретације је преузет са издања „Гергине” из 2016. године: „Božidar Janucić – Uorj ši vĵersurĵ”.

Не знам како је Никола Радуловић ово свирао, али Јануцић је „причу” маестрално „испричао” – спонтано, осећајно, рапсодично, предано, као да никад неће престати тему да „плете” и импровизује.

Марија Витас : Уориљи ђи ла Мокрањ

Заће уорј ђи пје диску Уориљи ђи ла Мокрањ, сѣнт снимујиће љн ану 2017. љн студију лу армуњикашу Слободан алу Пјецѣ љн Њигоћин.

Вродатѣ с-ѣ шћиут кѣ тотнату а трабујит сѣ шћије сѣ жуаћѣ љн уорѣ. Те бѣјѣц с-а вуорбит кѣ каре шћије сѣ жуаћѣ пуаће ши сѣ сѣ љнсуарѣ.

Аутору ла скрисуаре „Стѣпѣњија ђе музика ши културѣ ђин Мокрањ“, Жика алу Думитру Њицѣ, спуње ђ-аша ђева љн кѣрцѣшуарѣ, каре је скрисѣ пје три љимбе: љимба Влахилор, љимба сѣрбѣјаскѣ ши пје енглезѣшће. Јел а скрис ђе обићајурљи љн сат, кум с-адунат лумја, кум с-а пѣстрат традицѣја ши кум с-а жукат уориљи аље бѣтрѣње. Жика алу Думитру Њицѣ а скрис ши ђе сату Мокрање.

Жика скрије кѣ тот мѣј пуцѣнѣ лумје трајешће љн сат, ши обићајурљи сѣ пјерђе. Патруспреће уорј каре сѣнт пје албум сѣнт о богѣцѣје пѣстратѣ ђе времја трекутѣ. Уориљи љ-а кѣнтат ун оркестру мик, Драги алу Бѣцѣ ђин флујер, Слободан алу Пјецѣ ши Жика алу Думитру Њицѣ-армуњѣиљи ши Коста алу Пѣун-тобѣ.

Уориљи аље ђе 11, 12 ши 13, сѣнт снимујиће љн ану 2006. љн Мокрањ љн обуору лу флујерашу Ђива алу Божуѣјкѣ, каре а шћиут мулће уорј ђин сату луј, сѣ ље кѣнће ши сѣ ље жуаће. Пѣнѣ а кѣнтат Ђива уориљи Жиру, Фа Мѣрије унђе ђе дућ ши Стобуору, л-а снимујит Жика алу Трашкѣ.

Мѣј ла уормѣ нумѣру 14. а фост кѣнтарја лу Божа алу Јенуцѣ (1925 – 1996), ун лѣутар каре кѣнтарја луј мулт мѣ-а плѣкут. Божа аузѣт мелодија ђи ла Колѣ алу Гилѣ, куноскут лѣутар ђин Мокрањ каре а кѣнтат ђин лѣутѣ. Ну шћиу кум а кѣнтат вродатѣ Колѣ алу Гилѣ, да Божа алу Јенуцѣ а кѣнтат мелодија аша ђе фрумуос, ушуор ши сѣ ѣмпаре кѣ ну мѣј о фуршешће.

Марија Витас : Магични ритам Слатине

Приказ албума

„Uorilji di la Slaćina / Vlaška kola iz Slatine / Vlach folk dances from Slatina”

Gergina Records, 11. април 2026.

Дванаест нумера и укупно дванаестак минута музике – пред нама је једно веома кратко издање, које по формату одговара више И-Пију (EP) него албуму. Међутим, како год да га дефинишемо, издање сија од шарма и конципирано је у духу традиције, тако да на малом простору слушалац добије много: богатство и разноликост метро-ритмичких карактеристика, као и мелодијских и формалних особина ове сеоске играчке музике. Ефекат је значајан, јер на крају слушања албума, схватимо да смо „осетили” село Слатину, опипали му пулс, упознали га, доживели...

„Слатина је кроз векове била простор у ком се ритам природе укрштао са радом и животом обичних људи”, пише Светислав Трнкић у пратећој књижици тројезичног издања „Uorilji di la Slaćina”. И управо је „ритам” суштина издања које је пред нама и које га чини тако сочним. У дванаест нумера – мелодија изворних влашких кола из села Слатине – представљене су бројне нијансе метра, ритма и темпа: дводелне и троделне поделе ритмике, оштри, кратки прекиди тока, влашки „њишући” ритам, моторична брзина, као и лаганији, мераклијски темпо, јако, „милитантно” акцентовање првих неколико ритмичких јединица у такту / двотакту или пак постизање „помереног ритма” путем акцентованих арза у тактовима...

На самом почетку је „Bătuta”, коло које се игра снажно и брзо, па је таква и музика, која одмах убацује нашу енергетску структуру у погон. „Fiku” – назив који претпоставља надимак нечији, некада, у Слатини – врло је једноставна нумера, са своја два кратка мотива који се на неправиан начин понављају и смењују, продубљујући драж плесне мелодије. Замишљамо сеоског свирача на светковини у прошлости, како свира и комбинује те мале музичке целине онако како му „дође” у тренутку: спонтано, без стриктног плана, као да помало чика играче, њихове рефлексе и брзину телесног реаговања на музичку промену.

Темпо попушта у мелодијама „Маказе” („Fuarfîclîji”) и „Поподне” („Kingija”), предајући штафету гушћој орнаментици и већој опуштености, па и нежности израза, сасвим у стилу „поподневног расположења” другопоменуте нумере.

У следећем својеврсном блоку нумера закључујем да су Власи „моји људи”, јер изгледа да воле да шетају и то – брзо! Албуму додају гас „Стара шетња” и још више виртуозна „Влашка шетња” – најбржа међу 12 нумера.

Следи фаза Тодорки, која изнова подешава темпо албума на умереност, али уз непољуљану енергичност израза. „Tudorka de douo” (Друга Тодорка), „Tudorka de tri” (Трећа Тодорка) и „Todorka a đ-întîj” (Прва Тодорка), свака од њих на свој начин интригира привлачном, филигранском ритмиком и заводљивим, снажним акцентима у музичком току.

Последња четвртина издања „Uorilji di la Slaćina” заокружује причу нотом носталгије, подсећајући нас најпре на неке почивше мештане Слатине, у неком смислу анонимне људе из народа, али који су имали „своје коло”, што би можда значило да је тај човек тако вешто и емотивно играо неко традиционално, локално коло да је оно добило ново име – његово. Или је можда тај неки Бица („Uora lu Bică” / „Бицино коло”) или Деда Крста („Uora lu moșu Kîrsta” / „Деда Крстино коло”) осмислио свој начин играња, нову комбинацију корака или телесну експресију – свакако у потпуности изниклу из плесног дијалекта слатинске средине у којој је живео – обогативши тиме постојећи сеоски репертоар. А можда су Бица и Деда Крста били истакнути свирачи у селу,

који су – опет из чврстог локалног корена – развили своју личну мелодију и њоме инспирисали народне играче на покрет.

И док све нумере, мање или више, красе мелодијска живост и музичко расположење које се креће од оног „са ћеифом” до прштања варница, сам крај („Uržikuca” / „Koprivica”) доноси сентименталност, носталгичност, молска обележја и мелодијске мотиве углавном усмерене наниже – готово симболично за један овакав албум чије очи пре свега гледају „наниже”, уназад, ка прошлости... Музичари су се потрудили и да аранжманом подстакну овакву емоцију и атмосферу, као и да читав албум одише прошлошћу и остане близак основи народног музичког размишљања. Због тога и јесте тако кратак, јер нема значајнијег музичко-формалног развоја, већ једноставних смена и груписања мотива и кратких целина. Нагласак је стављен на лепоту самих мелодија, изазовност ритмике и лепо одмерене аранжмане. Главни лик је хармоника (Драгиша Пређесковић и Александар Драгомировић), над којом се повремено, као вињета, као боја, у унисону прикључује фрула, ретко и саксофон, у извођењу Саше Царановића.

Сви остали аранжмански састојци, звуци бубња и бас гитаре, између осталог, синтетички су придодати у студијским условима, али са савршеним осећајем за дискретност и суптилност, без имало урушавања чари традиционалног израза, чак иако знамо да је све то снимљено почетком 2026. године.

„Од наших предака смо наследили музичко богатство непроцењиве вредности, изворне игре, песме и лепоту звука који покреће тело у магичном ритму, што јесте драг нашег фолклора”, пише даље Трнкић, наставник физичког васпитања у пензији, дугогодишњи председник КУД-а из родне Слатине.

Магичан ритам је баш оно што лако придобије слушаоца албума „Uorilji di la Slaćina”, увуче га у своје кретање, „прошета” га, „помери” изнутра...

Музика Витас : Уориљи җи ла Слаћина

Ку доуоспраће уорј йн доуоспраће минуће пућем с-аузім уориљи ка о традиційе ши пәстрарја Һ-о богәцйјә җин сату Слаћина.

Слаћина пин вакурј а пәстрат традиційә ку обиһајурљи, сйрбәтуориљи ши весәљијиљи ку лумја җин сат а скрис Сави алу Трйнкулесй йн кәрһишуарә „Уориљи җи ла Слаћина“ каре је скрисә пје три лымбје.

Ла йнһепуту аскултәм уора *Бәтута* каре сә жуакә цапән ши таре, ш-аша је ши музика.

Ун жуок мәј ушуор гәсйм йн уора *Фуарфиһиљи*, да кйнд аскултәм уора *Кингија* авјем ун жуок мәј алын ши мәрјец.

Уориљи аље јуц сйнт *Пљимбарја бәтрйнә ши Пљимбарја Влахилор*, каре сйнт аље мәј јуц йн албум.

Пје ЦД сйнт снимујиће ши три уорј *Тодорка*, туаће три аре ун жуок фрумуос.

Авјем доуо уорј каре пуартә нумиљи *Уора лу мошу Кйрста ши Уора лу Бицә*.

Мәј ла уорма је уора *Урзйкуца* каре ңе йнтуарће йн времја Һ-а трекут.

Ләутари каре а кйнтат : Драгиша алу Кера-армуњика, Санду алу Пәтру Фусу- армуњика, саша алу Лале –флујеру ши сәксәфуону.

„Ғи л-ај нуошһи ај бәтрйнә ам стәпйнйит о богәцйјә җе музика ңепрецујитә, уорј бәтрйне, кйнһеће ши фрумуошаца җе суну каре Һе мйнә сә жуоҺ, ш-аја јестә фрумуошаца ла фолклуору нуосту, скријә алу Трйнкулесй, даскалу йн пензйје, каре а фост мулц аң председнику ла КУД-у җин сату луј Слаћина.

Пәнә с-аскултә алмубу *Уориљи җи ла Слаћина*, уому капәтә воје җе жуок.

ЛУМЈЕ КУНОСКУТА ЂИН ЊАМУ НУОСТУ

– ЗНАМЕНИТИ ВЛАСИ

Др Петар Пауновић : Проф. др Војислав Петровић

Војислав Петровић, рођен је 2. јануара 1925. године у Малој Каменици код Неготина. Гимназију је завршио у Неготину 1943, а затим се прикључио Народноослободилачком покрету. По завршетку рата уписује студије биологије на Природно-математичком факултету у Београду, где је дипломирао 1953. године. Радио је као професор-приправник у Учитељској школи и Неготинској гимназији. Године 1956. почиње да ради као асистент на Катедри за физиологију ПМФ-а у Београду.

По савету професора Ивана Ђаје и Стефана Ђелинеа, током докторских студија фокусира се на проучавање ендокринологије и почетком 1959. године докторира из ове области на матичном факултету. Стручно се усавршавао и спроводио научна истраживања у Лабораторији за фармакологију Collège de France и у Лабораторији за ендокринологију Природњачког музеја у Паризу, као стипендиста Француске академије наука. У Паризу завршава и курс у организацији École Pratique des Hautes Études, а затим проводи краће време у Физиолошком институту у Стразбуру.

По повратку у Београд, 1960. године изабран је у звање доцента на Природно-математичком факултету, за предмете Упоредна физиологија и Ендокринологија. Године 1967, на позив Биолошког савета за научни рад Канаде, борави у Отави на реализацији програма истраживања из области ендокринологије. Наредне године на матичном факултету изабран је у звање ванредног професора, а за редовног професора бива изабран 1974. године. На Природно-математичком факултету у Београду обављао је дужности: шефа Катедре за упоредну и еколошку физиологију, управника Одсека за биолошке науке, продекана и декана.

Дужност проректора Универзитета у Београду обављао је од 1975. до 1979, а дужност ректора од 1981. до 1985. године.

Активно је учествовао у оснивању Института за биолошка истраживања (данас ИБИ „Синиша Станковић“) у Београду, где је био руководилац Лабораторије за ендокринологију, а касније и директор Института.

За дописног члана Српске академије наука и уметности изабран је 1974, а за редовног члана 1983. године. Био је члан Председништва САНУ, председник Одбора за биологију у Одељењу хемијских и биолошких наука САНУ, као и члан међуодељенских одбора за биомедицинска истраживања и за екофизиологију.

Био је члан Њујоршке академије наука.

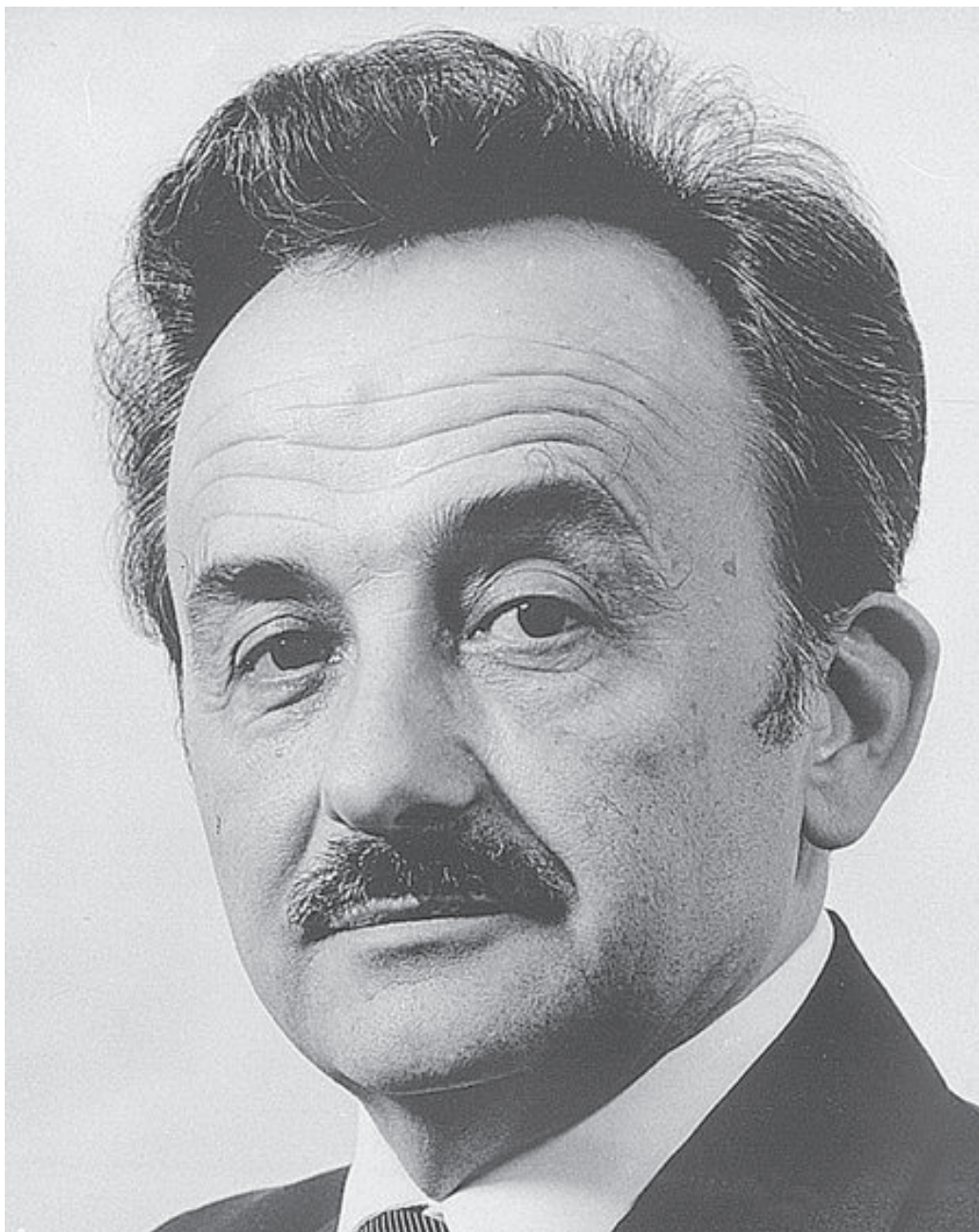
Као ректор Београдског универзитета био је изабран у Биро Сталне конференције ректора Европе, затим за члана Бироа Ректорске конференције подунавских земаља и у Комисију за високо школство Европског савета у Стразбуру. Низ година обављао је дужност председника Просветног савета Србије.

Током пола века научне каријере дао је велики допринос унапређењу и модернизацији истраживања у области биолошких наука у Србији. Светски признате резултате остварио је у областима: неуроендокрине регулације и неуросекретије у поремећеној хомеостазии, утицаја хормона на молекуларне процесе, терморегулације, термалне адаптације и стреса, биолошких ритмова и хибернације, као и редокс регулације. Његова богата библиографија обухвата више од

300 објављених научних радова и 20 књига. Резултати његових истраживања у области биолошких наука имали су значајан одјек у међународној научној јавности.

За свој рад примио је велики број награда и признања, међу којима су: Орден рада са златним венцем (1976), Легија части и Орден рада са црвеном заставом.

Преминуо је 7. маја 2007. године у Београду.

Др Петар Пауновић: Проф. др Војислав Петровић

Је факут пје 2.кољиндарју ин ану 1925. ин Каница Микă, љингă Њигоћин. Гимнăзија а фуршито ин Њигоћин, ин ану 1943.ш-а фуост ин рату ал дојиља. Дупă рату а инћепут сă стућирјаскă биологија ла Факултету ин Бельиград. Ин ану 1953. а фуршит Факултету. А лукрат о времје ка професору ин Шкуала ће даскăл ши ин Гимназијă ин Њигоћин. Ђин ану 1956. а инћепут сă лукрје ка ун асистент ла Катедра ће физиологијă ла Факултет ин Бельиград.

Кинд а фост ла студијă ће доктор ће инвăцăмйнт, дупă индăмнарја ла проф. Иван Ђаја ш-алу Проф. Стеван Ђелине, мај мулт а лукрат ин ендокринологијă, ши ла инћепуту ће ану 1959. а фуршит инвăцăмйнту ће доктор. Дупă аја а фост јар ла инвăцăмйнт ин лабораторијă Collège de France ши ин лабораторијă ће ендокринологијă ин Париз. Стипендијă а кăпăтат ћи ла академијă ће инвăцăмйнт ћин Француска. Ин Париз фуршешће ун курс ла École Pratique des Hautes Études, да дупă аја а фост ши пуцйн ин Институту ће физиологијă ин Стразбур.

Кинд с-а йнтуорс ин Бельиград, а фост аљес ће доцент ла Факултету ће матурă ши математикă, ће физиологијă ши ендокринологијă. Ин ану 1967. а фост ин Кăнадă, ин Онтарио. Ин ану 1974. је аљес ће професор. Ла Факултету ће натурă ши математикă а фост шеф ла катедра, а фост аљес ће продекан ши декан.

А фост проректор ла Универзитету ћин Бельиград ћин ану 1975. пăнă ин ану 1979. да ректор ћин ану 1981. пăнă ин ану 1985.

Мулт а лукрат сă сă факă Институту ће биологијă (астăз ИБИ „Синиша Станковић“) ин Бельиград, унће а фост шефу ин Лабораторијă ће ендокринологијă, дă пје уормă а фост директору ла Институт.

Ин САНУ је аљес ин ану 1983.

А фост ши алдану ин Академијă ин Њујорк.

Авут о каријера лунгă, апруапје ће 50 ће ањ, каре а фост о каријера мулт богатă. А скрис пистă 300 ће скрисуорј ин инвăцăмйнт ши 20 ће кăрцйј. Лукрарја луј а фост мулт куноскутă ши прецујитă ин лумјă ће инвăцăмйнт.

Пйнтру лукрарја луј а примит мулће нăградурј, ши Ордену ће лукру ку кунунă ће аур (1976.), Легија части ши Ордену ће лукру ку стјагу рошиу.

А мурит ин Бельиград пје 7. флорарју, ану 2007.

АБЕТУРЉИ ВЛАХИЛОР – ОБИЧАЈИ ВЛАХА

Бранкица алу Пау, Слађана алу Шергањи:

Обичајурљи Влахилор њн Крајна Њугоћинулуј (њн сату Слађина)

Пунђа ши Врђжиту - ал ђе 13. Кољиндарју

Пунђили ље фак феђили ђе лјна ши ље питула, да бајецј ље ката сљ ље гасаска. Пунђили сљ фак пје крјанга ђе бусујуок. Пје парђа ђин наинђе с-атјрна цопурј ђе лјна, да пје парђа ђин дљрат сљ пуње лјна трекута пин дљрак. Крјанга ђе бусујуок сљ њнвљлује ку аља рошије. Феђили питула пунђили апруаје ђе пљрау, ор њн обуор пинга фјнтјна. Бајецј туата нуапђа ката пунђили. Дака бајату гасашђе пунђа питулата, о пуње ла фјерјаста луј, кум фата каре а фљкуто пуађе с-о вадљ, ш-атунђ њнђепе драгосђа.

Пљна бајецј ката пунђили, њн нуапђа-ја феђили с-адунљ сљ афље кум ар сљ фије бајљцј лор. Обиђају куноскут пје нумје Врђжиту сљ фађе аша: сљ пун тајерили ку куру-н сус, рјндујиђе пје масљ, ши супт тот тајеру сљ пуње кјђе ђева- пјепђену (ар сљ фије скутурат), огљинда (мљрјец), бању (богат), кљрбуну (уљкјеш), ђетка ђе бљрбирит (аре барба), гјју ши порумбу (стапјн,богат), пљивазу (школујит). Туата фата аљеђе три тајере ши ђе гасашђе супт тајере сљ спуње ка аша ар сљ-ј фије бајату дупљ каре ар сљ сљ мљриђе. Тот пје сара-ја пје туотјрљили ла шпорет феђили пуње кјђљ доуо буабје ђе гјју ши њн гјнд њш вјеђе бајљту ђе каре је драг. Дака буабили сљр уну њн кљтра алту, ор сљр ђепарђе уну ђе алту сљ тјлмљђешђе дљр њнђепе драгосђа ор ну.

Сјн. Вљсјју (Крађуну ал мик) - ал ђе 14. Кољиндарју

Ла Сјн. Вљсјју тотнату сљ дуђе ла муаша луј. Ла муаша сљ дуђе ку плокону њн тјрна. Три питуљљ, пују куопт ор спеђија ђе пуорк, тајеру ђе колађ, фљсују ши друга ђе порумб, сљ фије ану рођитуорј. Сљ пуње ши кјђо килљ ђе вин ши ђе рљкју. Ађету је сљ сљ пупје мјна ла муаша, да муаша ја тјрна ши њн прагу каши о арђика ђе три орј ш-аша сљ мулљљмјешђе ла фињ. Дака мљ мулђе фљмилиј аре тот о муаше, ји с-адунљ туоц ла зљуа-ја ла прјнз. Мошоју пљна ну пљакљ фињи акас њн тјрње ље пуње дулђељурј ши бањ.

Сјмљ - ал ђе 22. Марљјору

Ку о зј пљна њн сјрбаљуарја-ста копији сљ дук њн кјмп сљ куљага флуорј ђе примоварљ-гјеођеј, брјндушеље, тљмјјуарљ ши ку флуорили фак кјта. Ла Сјмљ сљ фљк бљдоши кљре сљ мјнђеск ку мљере ор ку дулђаљ ши гоголуаје ђе крумпјеј ор ђе фљсуј фјерт. Аша масљ рјндујитљ ку кјтуљили ђе флуорј сљ нумјешђе л-љ муорц ши ку њмпљрљиту сљ дук ла комшиј.

Сјн. Зјјана - ал ђе 7. Густарју

Ла зљуа-ста њевјесђили куљеђе њн кјмп сјмзјјанљ ши фак кунуњ. Кн кунунљ сљ пуње о кљпљљнљ ђе устуруој ши фирје ђе гјју. Кунуна а бљтрјна сљ добуарљ ши сљ пуње њн пуомј њн грађинљ, да а нуоуо с-атјрна ла уша каши сљ пљстрјазљ касљ.

Обређењљ - ал ђе 19. Коптурарју

Дака сљ њнтјмпла ђињева сљ муарљ да н-афост прљђестујит, њн сату Слађина је обиђају ла Обређењљ, њмпљрљиту л-ал муорт сљ фађе њн бисљрикљ. Пје астаљ сљ пун питуљили ку дулђељурј ши луминљрј, кљпљљљлу, лљтургија, стругурј, лубењљц ши кољљба. Вин стругурј сљ фађе муст ши сљ нумјешђе л-ал муорт. Кнајинђе времје ађету а фост сљ сљ факљ три ањ уну дупљ алту, ши с-а нумит ун кљпљљљл, о лљтургије ши кјђева питуц ку дулђељурј. Кн времја ђе астаз л-ал муорт сљ нумјешђе ла Обређењљ одата ђе три ањ.

Ла Пашђ пуађе сљ сљ фака обиђају-ста јар аша, фљрљ лубењљц ши стругурј. Атунђа сљ фађе л-љ муорц каре а мурит фљрљ лумјнаре (ла Влахи је ађету сљ фије лумјнарја апринсљ пљна ла уом њј јасљ суфљету).

13.01. (дан пре Малог Божића) „Пунђа“ и „Врђжиту“

Пунђе (букетиће) од вуне израђују девојке, које их потом сакривају, док их момци траже и проналазе. Пунђе се израђују тако што се на гранчицу босилка, са предње стране, везују вунене кићанке, док се са задње стране ставља рашчешљана вуна а дршка се додатно обавија црвеним концем. Девојке ове букетиће сакривају у близини текуће воде – потока – или у дворишту поред бунара. Момци их траже у ноћи уочи Малог Божића. Уколико момак пронађе сакривену пунђу, поставља је на свој прозор, како би девојка која ју је направила то могла да види, чиме отпочиње љубавна игра.

Док момци трагају за пунђе, вече уочи Малог Божића, девојке се окупљају да сазнају какав ће им бити суђеник. Обичај познат као „Врђжиту“ подразумева да се испод поклопљених (наопако окренутих) тањира, распоређених по столу, ставља по један предмет са симболичким значењем: чешаљ (уредан), огледалце (уредан), новчић (богат), угаљ (црн момак), четка за бријање (има браду), жито и кукуруз (домаћин, богат), оловка (учен, школован). Свака девојка бира три тањира, а на основу пронађених предмета наслуђује особености свог суђеника.

Исто вече, на плотну шпорета, девојке стављају по два зрна жита, замишљајући себе са одређеним момком. Од тога да ли ће загрејана зрнца скочити једно ка другом или једно од другог тумачи се и да ли ће се међу њима јавити љубавна искра.

14.јануар – Свети Василије (Мали Божић)

На дан св. Василија, односно на Мали Божић, свака породица одлази код свог старог свата (ла моаша) на ручак. Том приликом породица носи дарове (поклоне): 3 погаче, печено пиле или свињску плећку, тањир колача, пасуљ као и клип кукуруза, који симболизује родну годину. Уз то се обично носи по литар ракије и вина. Према обичају, старом свату се приликом доласка, љуби рука а он затим, на прагу куће, корпу са даровима подиже три пута у знак захвалности. Уколико више породица има истог старог свата, тог дана се све оне традиционално окупљају код њега на заједничком ручку. Стари сват, потом свима узвраћа дарове, обично у виду слаткиша и новца.

22.март – Младенци

На дан који претходи овом празнику, деца из породице одлазе у поља како би брала пролећно цвеће – висибаве, кукурек, жути шафран, јагорчевину, љубичице – од којих потом праве букетиће.

На сам дан празника припремају се округли хлебчићи који се премазују медом или слатким, као и куглице од куваног кромпира или пасуља. Ови дарови, заједно са букетићима пролећног цвећа, намењују се мртвима и деле комшијама.

7.јул – Ивањдан

Обичај је да се на овај дан у пољу бере ивањданско цвеће од ког се плету венчићи. У венчиће се обавезно додају и главице белог лука као и снопови пшенице. Након што се стари венчић скине и остави на воћки у башти, нови се поставља изнад улазних врата куће, као чувар куће.

19.08. – Преображење

Уколико се догоди да је неко умро, а да није стигао да се причести, у селу Слатини постоји обичај да се на празник Преображење намењивање покојнику обавља у цркви. Том приликом се на сто постављају мањи хлебчићи са слаткишима и свећама, велики хлеб (кап), крст а обавезно се на столу налази грожђе, лубеница и жито. Од грожђа се цеди младо вино које се намењује покојнику. Раније се овај обичај понављао три године заредом, при чему су се намењивали по један велики колач (кап), један крст и неколико мањих хлебчића са слаткишима. Данас се намењивање покојнику врши једном, на Преображење, али се понуде умножавају, односно припремају се у трострукој мери.

На Ускрс је слична ритуална пракса, али без грожђа и лубенице на столу. Тада се намењује покојнику који је умро без свеће (код Влаха је обичај да свећа буде упаљена док човек умире).

Аутори: Бранкица Димитријевић из Слатине (алу Пау)

Слађана Стојановић из Плавне (алу Шергањи)

Стручни консултант:

Љубица Димитријевић

конзерватор – истраживач саветник

Републички завод за заштиту споменика културе

МЙНКАРЈА ВЛАХИЛОР – ВЛАШКА КУХИЊА

Јелена Бујдић Кречковић: Плашинте – мирис детињства и традиције

Источна Србија, по много чему магичан простор, једно је од најбољих места за гастро уживања, чему доприноси и влашка кухиња. Ову кухињу одликује дуга традиција породичног кувања, постојање природних намирница пуног укуса, без потребе за многобројним зачинима и појачивачима укуса. Гастрономија бележи да су влашки традиционални рецепти економични и јела се припремају од намирница које су на дохват руке. Има меса, али и житарица, поврћа, млечних производа, као и самониклог биља – зеља, коприве, љорде (сремуша). Најчешће, за припрему традиционалних јела нису потребни сати стајања уз шпорет, мада има и изузетака за нека јела која се припремају у посебним приликама. Сва су, без разлике, укусна и здрава.

Генерације и генерације су одрасле на плашинтама. Етнологија бележи да овај аутентични специјалитет од теста датира из античког доба и да се код старих Грка помиње пре скоро две и по хиљаде година. И ова древна храна балкаских сточара сачувала се једино у источној Србији.

Данас, скоро да нема гастрономског блога који нема рецепт за плашинте, чему свакако доприноси једноставан начин припреме и укус. Изгледом подсећају на мађарски лангош или италијанске панцероте, можда су и у неком кулинарском роду. Ипак, укус је другачији.

Праве се од хлебног теста које се развлачи као палачинка (отуд вероватно и назив влашка палачинка) и филују пуномасним белим сиром и јајима. Преклапање је по вољи и умешности домаћице, па плашинте могу да буду полукружне, четвртасте, преклопљене „фалтањем“. Прича се, да се по начину преклапања препознаје и место одакле је домаћица. Осим естетике, важно је да буду добро затворене, да укусно пуњење не исцури. Прже се у дубокој масноћи, препорука је да то буде свињска маст јер су онда укусније. Једу се и топле и хладне, без разлике.

Плашинте се обично спремају за доручак или вечеру и уз њих се одрастало, зато ваљда људима источне Србије миришу на детињство. Ово традиционално јело је више од хране, оно је и симбол гостопримства, јер не само да су укусне, већ су и начин да гости осете топлину дома и упознају се са традицијом Влах.

Савремени темпо живота домаћицама не оставља пуно времена за припрему хране, па гастро носталгија може да се “лечи” у овдашњим пекарама и појединим ресторанима који у последње време, за сада још увек стидљиво, нуде плашинте и поједина традиционална влашка јела.

Рецепт за ово мирисно и хрскаво тесто је једноставан – брашно, вода и квасац замесе се као за хлеб. Традиционално пуњење су пуномасни сир и јаја. И све то лепо упаковано иде у врелу масноћу на пржење. Ново време доноси и нова пуњења: печурке, пилетина, перца младог лука, као и слатке варијанте: џем и чоколадни крем. Главни састојак, како кажу Влајне, је да се тесто прави са љубављу, а све остало дође само.

Плашинте су добиле и своје такмичење. У селу Рудна Глава, удружење жена „Вредне Влајне“ десетак година уназад организује „Плашинтијаду“ надметање у припреми овог аутентичног влашког специјалитета који се, како кажу, једе прстима. „Вредне Влајне“ и дан, данас плашинте праве на исти начин, као што су то чиниле њихове баке, потврђујући да оно што је добро, не треба мењати, а плашинте су се очигледно кроз време доказале.

Јелена Бујдић Кречковић: Плашиниљи – мируосу њин копиљарија ши традиција

Србија је расарит је локу унђе са мџинкџа мај фрумуос, да ши ла аша њева ажута ши гањала Влахилор. Гањала-ста пастрјазџа традиција кум с-а гањит акасџа ку љегумје каре авут туатџа касџа, фџа мулђе кумпџарџурџ. Лумџа авут карње, амбарурџи плџиње је грџу, сџакџа, порумбџ, љегумје, лапђе, брџнзџа ши љегумје каре сџнгуре расаре пин кџмп – драгџвјеџ, урзџињи, љордџа. Ђе спримит мџнкарџа ну с-а пџердџут мулџа времје пиљингџа шпорет, нума кџнд с-а гањит је вро зџ маре. Туатџа мџнкарџа а фост ку плањерје ши здравџа.

Мулђе брџње а крескут ку плашиниљи. Ђе јеље с-а повјесџит ши џн времџа џнаџинђе апруаџе је 2500 је ањ, ла Гџрџ. Фјелу-ста је мџнкарје а рџмџнс пастрат нума џн Србија је расарит.

Астџз мулџ са повјесџешђе кум са фак плашиниљи, Самџна ла лангош џин мањџарија ор ла панцероте џин Италија, пуађе ље љагџа тот о куџна. Дар н-ау тот о плањерје.

Са фак је млад пламањит ка је пџње, да са џнџинђе ка пџлањинка (ши џ-аја љ-а дат нумје – плашинџа Влахилор) ши са умплџе ку брџнзџа ши уоуо. Са фак џн мулђе фјелур кум је шџијерџа ла фџмије каре ље фађе. Са повјесџешђе кџ пје фјелу кум са фак са кунуашђе џин џе сат вин. Трабује са фије ши фрумуасџа ши бун џндоџиђе са ну курје брџнзџа ку уоуџи џин јеље. Са куађе џн унсуаре, да мај бун сџнт дулџ дака са куађе џн унџура је пуорк. Пуађе са са мџнџинђе калђе ор рањ.

Плашиниљи са спримјеск је пџнзџишуор ор је џина, ши ку јеље а крескут копији, ши пуађе пџнџру аја ла лумџа џин Сџрбија је расџрит јеље мируасџа ла копиљарије. Аста је мџнкарџе ку традиције ши џнсамџа ун симбуол кум са ашџапџа гуошџи, кџ кум сџнт плањиниљи плакуђе ши ку аша њева са сџмђе кџлдџура џнџро касџа ши са афла је традиција Влахилор.

Трају ал џ-акума ну ласџа мулџа времје ла фџмџј је гањит, ши џн пџџариј ши џн кафењџе пуађе са са гџсаска плашинџе ши мџнџариљи нуашђе.

Плашиниљи са фак ушуор – фџина, апџа ши ку алуат са пламањешђе ка је пџње. Са умплџе ку брџнзџа унџуруасџа ши ку уоуо. Аша спримџе са куок џн унџура. Пн времџа нуоуо пуађе са са факџа ку бурџец, карње је пуј, џапџа вџерђе, да пуађе са са факџа са фије дулџ ку дулџаџа ши ку чоколаџа. Влајњиљи спун кџ плањиниљи сџнт дулџ кџнд са фак ку маре воје.

Пн сату Арнаглауа џн тот ану Асоџиџација је мујер“ Вредне Влајне“ фађе о манифџстџије „Плашинџијада“ унђе са џнџрџек фџмијиљи каре фађе мај буње плашинџе. Јеље фак плашиниљи кум љ-а фџкут вродџа бабиљи лор, кџ аја џе је бун ну трабује скимбат ши трабује пастрат.

А тџлмањит пје љимбџа нуастџа Снежана алу Дањилџ.

ФРУМУОШАЏУРИЉИ ЙН СРБИЈА ЂЕ РЌСАРИТ ПРИРОДНЕ ЛЕПОТЕ СЕВЕРОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ

Андријана Стргулц :

Крупајско врело – снага воде и дух Хомоља

Крупајско врело представља једно од најимпресивнијих крашких изворишта у источној Србији и један од најпрепознатљивијих природних симбола Хомоља. Смештено је у подножју Бељанице, која важи за једну од највећих кречњачких планина у источном делу Србије, у близини села Милановац, у општини Жагубица, на надморској висини од 220 м. Ово врело вековима привлачи пажњу путника, истраживача и локалног становништва.

Геолошки гледано, овај извор је типичан крашки феномен – вода из подземних кречњачких формација пробија се на површину кроз пећинске канале, стварајући врело. Поток врела, односно врелска отока, укупне дужине 435 метара, прво отиче према северу у дужини од око 130 метара, а затим скреће према западу и након приближно 300 метара улива се у Крупајску реку, која се даље улива у Млаву. Као и већина крашких извора, ово врело се одликује великим променама издашности током године.

Врело се налази на дну амфитеатралног облика стрмих, местимично вертикалних страна. Спелеоронилачким проучавањима 1998. године, која представљају изванредан истраживачки подухват, откривено је постојање преко 123 м дубоког пећинског сифона, којим воде врела допиру из кречњачког масива Бељанице. На његовом дну налази се читав лавиринт подземних канала, као и полупотопљене пећине Желудац, Тобоган, Мала соба, Велика соба и Глава овна, које представљају изазов и за најiskusније рониоце.

Температура воде константна је током целе године и износи око 10–12 °C, што је карактеристично за планинска крашка врела. Поред тога, у непосредној близини налази се и термални извор са топлотом водом температуре око 26 °C, која извире на бетонској чесми и меша се са хладном изворском водом. Лековите воде термалног извора, које се мешају са хладном водом Крупајског врела, стварају јединствену еколошку оазу, што додатно употпуњује слику овог бајковитог хомољског предела, погодног за посету током целе године.

Вода Крупајског врела позната је по својој посебној боји, која варира од тиркизноплаве до тамнозелене, у зависности од годишњег доба, падавина и састава подземних токова. Првенствено, врело извире кроз кречњачке пећине и стене које садрже висок проценат калцијум-карбоната, који у води распршује сунчеву светлост на специфичан начин, стварајући плавичасте тонове. Подземни токови Хомоља филтрирају воду кроз слојеве кречњака и шљунка, што је чини изузетно бистром. Висока прозирност омогућава да светлост продире дубоко и рефлектује се у плавим и зеленим нијансама. У појединим деловима провидност воде може износити чак и до 6 метара. У неким периодима године, када се температура и проток воде мењају, у води могу бити присутне ситне алге и микроорганизми који додају зеленкасти тон води, посебно у мирнијим деловима извора. Питка вода, бистрина и енергија привлаче и хидрогеологе, и туристе, и љубитеље митологије. Ова комбинација геолошких, биолошких и оптичких фактора чини Крупајско врело не само визуелно атрактивним, већ и јединственим природним феноменом. Боја воде додатно доприноси легендама и мистичном значају врела, јер локални становници верују да „боја открива стање воде и њену снагу“, што повезује науку и традицију у Хомољу.

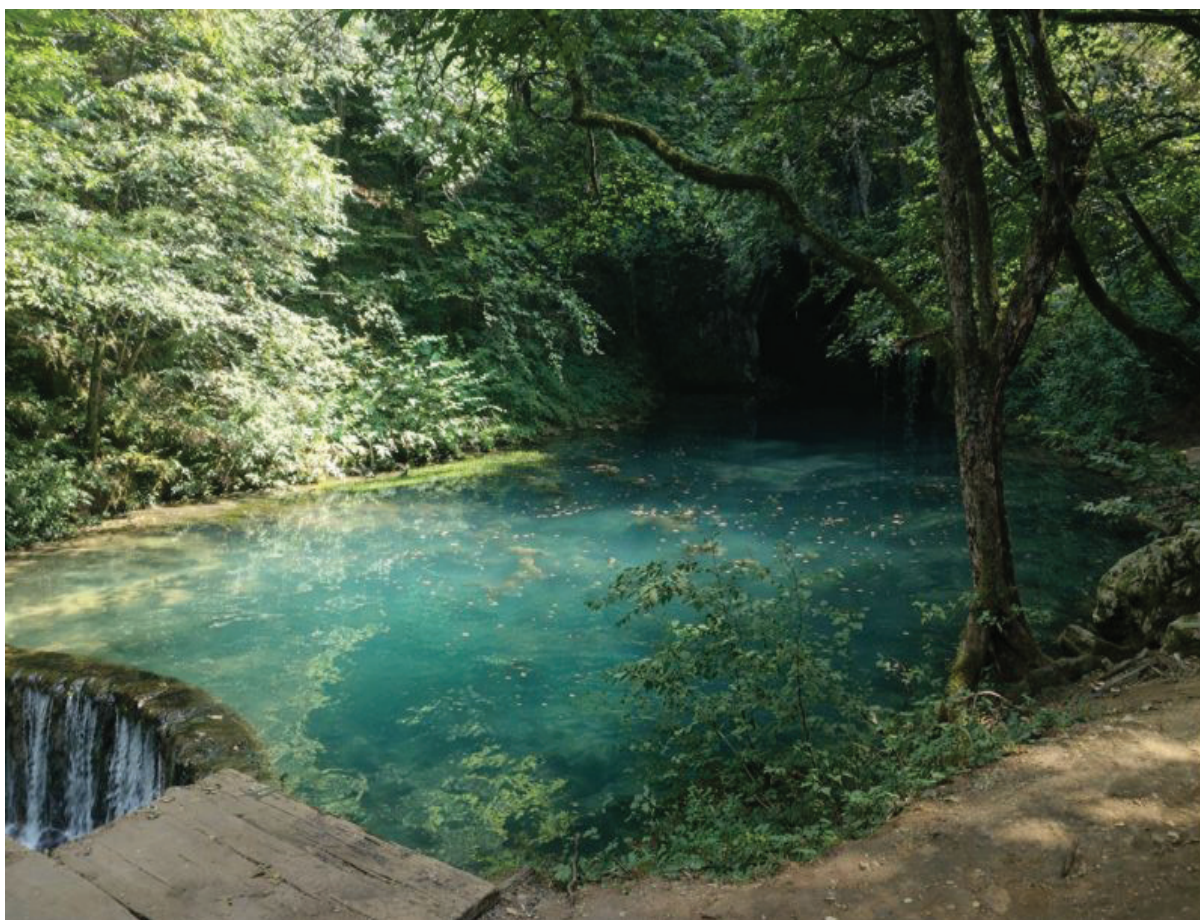
Крупајско врело није само природни феномен, већ и део културног наслеђа Хомоља, чија заштита и промоција доприносе очувању овог драгоценог пејзажа. У влашким предањима вода из

врела сматрана је светом и исцелитељском, а легенда говори о моћној вили, чуварки Хомоља, која је доносила плодност пољима и здравље људима. За Влахе Хомоља, врело је одувек било место снаге, чистоће и равнотеже са природом. Старији мештани и данас преносе приче о поштовању воде и веровању да она „памти“ људе и њихове поступке.

Средином прошлог века врело је имало и практичну улогу – његову снагу користиле су воденице, а околни простор био је место окупљања и размене. Снага воде овог врела коришћена је такође и за покретање вуновлачаре за сукно, али су му изградња млина и хидроцентрале касније повећале употребну вредност. Због изградње бране на отоци врела, високе око 3 метра, врело данас има изглед издуженог језера дужине око 40 и ширине 17 метара, чија се вода атрактивним водопадом прелива преко круне ове уставе. Данас је Крупајско врело уређено као туристичка атракција, али и даље задржава своју аутентичност и мир који га издвајају од савремених, урбаних дестинација.

Крупајско врело и амбијент у околини од 9 ха заштићени су као споменик природе од националног значаја Републике Србије 1995. године и, по морфологији свог изворишта, хидролошким функцијама и пратећим природним обележјима, припадају групи најрепрезентативнијих гравитационих врела. Само земљиште на којем се налази је у приватном поседу.

Сматра се да су врело, пре професионалних ронилаца, истраживали ловци на благо, јер су се пећине Крупајског врела одувек повезивале са бројним легендама. По једној од њих, Хомољске планине су прогутале велику количину злата, скривеног у Златној пећини на дну Крупајског врела, коју чува Тартор, водени дух, назван још и Старцем или Албатрном, због ког мештани не смеју да улазе у воду током својих неуморних потрага за закопаним благом. Сваке године, на „Ђавољи дан“, Тартор удара у своје бубњеве и призива друге духове на своју славу. Само тог дана улаз у Златну пећину је отворен. Према народном веровању, влашке жене које желе велику

моћ ноћу улазе у реку у жељи да се препусте воденом духу. Уколико им то успе, постају изузетно моћне. Заузврат, дух тражи своју награду, обично младу и лепу девојку. Иако још нико није нашао благо о коме говори легенда, једино благо Крупајског врела је свима нама доступно, а то је вода која извире из планине и која даје живот читавој овој оази.

Крупајско врело, окружено нетакнутим шумама Хомоља, крашким рељефом и бистрим изворима, представља право природно благо и јединствено еколошко станиште за богат и разноврстан биљни и животињски свет. Мешовите шуме храста, букве, јасена, граба и јавора преплићу се са влажним обалама на којима расту врбе, тополе и алге. Водене површине красе водена лећа, трска и рогоз, док маховине и папрати нежно обавијају стене и обале потока. Очувано и чисто окружење омогућава раст ретких и ендемских биљака, међу којима су и разноврсне орхидеје и лековите биљке, чинећи ово место правим рајем за љубитеље природе. Вода и шумски амбијент домаћини су многим животињама – од поточне пастрмке и шарана, преко жаба, даждевњака и ретких саламандера, до птица попут детлића, сова и водених галебова. У околним шумама живе јелен, дивља свиња, лисица, јазавац и веверица, док се у влажним подручјима често може уочити и видра. Поред њих, богатство водених инсеката, пчела и лептира, као и пећинских шишмиша, додатно осликава живахност и разноликост овог екосистема.

Крупајско врело није само природни феномен – оно је место где се спајају лепота, мир и биодиверзитет, подсећајући нас колико је важно сачувати нетакнуту природу и богатство Хомоља.

**Ауторка је докторанд геонаука*

Андријана Стргулц: Бигђу лу Крупаја – пуђарја апи шй сфйнђу Омуољулу

Бигђу лу Крупаја презентује ун извуор варстик ку мајмаре импресјеје йн Сйрбија ла Рйсарит, да шй ун сймбуол натурал алу Омуољ мајкуноскут. Йнлуокујит је йн јосймја алу Биљана, каре је уна даље мајмарј мунц варстишй йн Сйрбија йн парђа дйла рйсарит, лйнгђ сату Магудица, йн комуна Жгобица, ла налцймја мајилуор да вро 220 м. Бигђу-ста прйн вакурј а авут сама дйла друмаш, дйла шјјертурј шй дйла популација локалђ.

Дака катйам дйспра парђа алу геологије, бигђу-ста је типик варстик; апа дйн формацијиљи варстишй дй суп помйнт страбаће дйсуфра да помйнт прйн каналурљи алу пјешћирј – аша факйнд бигђу. Огашу дйн бигђр, ор јастђ скурса лу бигђр је йн лунжйме вро 435 да метере, мајнаинђе са скурђ кйтра ноаре вро 130 да метере, да адуарђ са абаће кйтра завйрњит, шй дупа вро 300 да метере са бага йн рйу лу Крупаја, каре, дй ашја йнколоуо са бага йн Маргу (Млауа). Ка шй мајмулђе извуарђ йн аша тип, шй бигђу-ста аре карактеристика да маре йнскимбаре ла мулцймја апи прђ ану да дзйље.

Бигђу је локујит йн фонду алу шёлжитура амфитеатралђ, ку пђрциљи стрйминуасђ шй вертикаље. Пра афлатуриљи алу спелеолоуж дйн ану ал 1998., шје йс марј ймпринсуорј фрйда рйнд алу изафлатурј, је афлат кй јйастђ прйста 123 да метере дй сифуон адйнк ла пјешћирђ, прйн каре апиљи алу бигђр ажунг дйла масиву варстик алу Биљана. Йн фонду алуј јйастђ ун лабиринт да каналурј пра суп помйнт, ка шй пјешћирј прйн жуматаће скуфундариће: Трбану, Тобогану, Дуома а мика, Дуома а маре, Капу бербјакулуж – каре презентујеск аманунцалђ шй да скуфундатурј ај мајверсац.

Температура апи је константна прђ ану да дзйље, шй је вро 10-12° Ц, шје је карактеристика дй бигђурј варстишй дйн муње. Прйнгђ аја, апруапе дй а јйастђ бигђр јйастђ ун извуор термал ку апа калда, а куј је температура прйнгђ 26° Ц, шй јйал извуарђ ла о шјешма да бетуон шй са мјастика ку апа рйаше дйн извуор. Апиљи ку лђак дйн извуору ал термал са мјастика ку апа рйаше

дйн Бигăру лу Крупаја, шй фак унифицирйтă оазă екологикă, шйе шймăй кйта мăйймпльиашйе конђија алу аста рејуон даскйиңуос алу Омуољ, згуадъик дă визитă йнтуотдăуна прă ану дă дзйље.

Апа лу Бигăру лу Крупаја је куноскутă прă флоритура а јеј адйнсă каре аре варијатет дйла вйнит тиркиз пйнă ла вјарђе йнтуъекат, йн дăспјандујала дă туојурљи анулуј, дйн плојуасă шй дйн структура алу апиљи дй суп помйнт. Бигăру извуарă прйи пјешћирј варстиш шй прйи кљенцуање каре йс факуће ку маре процент дйн калциум-карбонат каре йн апă расфирă већјарја алу суаре йн фјаль специфик, факйнд нуанцă вйнашуаре. Маткуриљи аље дй суп помйнт йн Омуољ стрйакурă апа прйи стратурј варшиш шй прйи петришјаље, шй о фак мулт љимпиђе. Провадзатура маре фаше дй сă пуатă већјарја сй страбатă адйнк шй сй сă рефлектујаскă йн нуанцурј вйниц шй вјердз. Йн уиљи паршјалурј провадзуту апи ажунже шй пйнă ла 6 метере. Кйће йн врун врау прă ану дă дзйље, кйнд температура шй мерсура апи сă йнскимбă, прйи апă пуот сй фије шй алж манунће шй микроорганизмурј каре додау нуанцă верђишуарă ла апă, адйнс йн паршјалурј лу извуор аље мăйљиње. Апă дă баут, љимпедзала шй енергија адук шй хидрогеолож, шй туришц, шй прă аја шйе ље плаше митологија. Аста комбинацйе дйн фактурј геологиш, биологиш шй оптиш фак Бигăру лу Крупаја ну нума атрактив ла уоки, ма шй феномен натурал унифицирит. Флоритура апи мăй ажутă ла легендз шй ла шћифајдă мистикă алу бигăр, кă популација локалă крјађе кй „флоритура даструкă ситуација апи шй пућјарја а јеј”, шйе љагă йнвацамынту шй традицйја йн Омуољ.

Бигăру лу Крупаја ну је нума феномен натурал, ма шй ун паршјал дă мошйе културалă алу Омуољ, а куј фериту шй промоцйја дау добйндă лу пејисажу а йăста ку маре вредујалă. Прă даћина а Влахилор, дă апа дйн бигăр с-а гинђит кй је сфйнтă шй ку љак, да легенда ње спуне дй о зйнă пућјаръикă, феритуарја Омуољулуј, каре а дус руод ла кймпурј шй сйнатаће ла луме. Дă Влахи дйн Омуољ бигăру дăйнтуотдăуна а фуост лок дă пућјаре, курацйе шй кумпйнă ку натура. Саћјањи ај батриъ шй йн дзй дă астадз спун ла повјешћ дă шинстă ла апă шй дă крећјаре кй апа „цйње минће” лумја шй процедуриљи а луор.

Прйи мижлуоку лу ваку шй-а трекут, бигăру а авут шй ролă практикă – пућјарја алу а йăста бигăр а фăјдујито муориљи, да окољишу а фуост луок дă адунăрј шй дă трăмпурј. Пућјарја апи алу бигăру-ста фăјдујитă је, јар аша, дй плъекату лу војйаље дă батут ла шјуариш, ма, кйнд с-а факут рйшъицйљи шй хидроцентриăљиљи, ла бигăр йј с-а рйћикат вредујала дă фăјдујит. Прйнту факуту лу јаз ла рйу ал дйн бигăр, каре је налт вро 3 метере, бигăру астадз самйнă ла ун лак лунжит – лунг вро 40 шй ларг 17 метере, акуј апă ку удудуој атрактив сă проварсă прйстă коруана алу јаз. Астадз је Бигăру лу Крупаја кă о атракцйе дă туришц сйрујитă, ма шй дй ащја йнколоу йш забавјашйе аутентишйја а луј шй пашја каре йл даспарђе дă дестинацурј урбаъиш даље нуој.

Бигăру лу Крупаја шй амбијенту лу окољиш дй вро 9 јектере йс фериц ка ун знамăн дă натурă, дă шћифајда националă алу Республика Сйрбйја, дйн ану ал 1995. прă морфологија алу извору-ста, прă функцијиљи хидрологиш шй прă сйамнуриљи натурале шйе йј петрјек, йс рйиңиц йн тајфă дă бигăре гравитационаље ку мăјмаре репрезентацйе. Помйнту уиђе је локујит бигăру је прă мошйја приватă.

Сă гинђјашйе кй бигăру, йнаинђа алу скуфундатуорј, ла шјертрит „јепурашй” дупа богацйе, кй пјешћириљи алу Бигăру лу Крупаја дăйнтуотдăуна а фуост љегаће ку мулће легендз. Прă уна дă јйаље, Мунцйљи лу Омуољ а йнгицйт маре мулћацă дă аур каре је питулат йн фонду алу Пјешћера дă аур, шй прă јйал йл пазйашйе Тартору, сфйиңу дă апă, прă нуме локалă - Ал батриъ, прйту каре саћјањи ну кућјадзă сй сă баже йн апă прйи туоју лу аљергатури дупа галбиъ. Йн туот ану, ла „Марца драшјаскă” Тартору баће туоба шй кјамă прă ајлалц сфйиң (Ај миш) ла празъику а луј. Нума йн аја дзй је багатуарја дашкисă. Прă крећјарја њамулуј, мујериљи аље Влахилор каре врјеу маре пућјаре, нуапђа сă багă йн рйу ку пуоптă сй сă прећја ла сфйиңу дă апă. Дака ау мјерћиг йн аја трјабă, јйаље уђјеск ку маре пућјаре. Йн скимб, сфйиңу ље катă сймбрије, обићнујит о фатă ћинарă шй фрумуасă. Шй дака њима н-а мăй афлат богацйја да каре спун легендзйљи, богацйе унифициритă алу Бигăру лу Крупаја је ла туоц нуој йндăмйнă, да аја је апа шйе извуарă дйн мунће шй дйа вијацă ла туатă оаза-ста.

Бигăру лу Крупаја, околит ку дуосурј њейншепуће лу Омуољ, ку релѣфу варстик шй ку извуарă љимпидз, презентује богацйје натуралă кудăнистйнă шй огојиш екологик унифицирит дă вилајту бурујањилуор шй жуавињилилуор, йнгаздат шй йнтуотфјаљу. Дуосуриљи мистакаће дйн горун, фаг, фрасăн, карпин шй палћин сă пошовојеск ку малурј уђилуасă прă каре крјеск сăлш, плуц шй ѓлж. Арија апи йнфрумошйадзă љинћа дă апă, трјеста шй папура, да мушкју шй фјарига молкуц йнвйалује петруањили шй малурљи огашулуј. Пастрат шй курат окољиш фаше комоцйје ла крескуту лу бурујйање ендемиш шй рарј, прйнтрă каре йс оркидеј йнтуотфјаљу шй бурујйање дă лајк, факйнд луоку-ста рај кудăнистйнă дă йăја шйе ље драг дă натурă. Апа шй амбијенту дуосулуј йс капеђењ ла мулће жуавињ – дй ла пастрймă дй огаш шй дй ла пјашће дă крйăп, прйстă бруашће, соломіздре шй саламăндурј рарј, пінă ла пăсйрј ка кум је врдарја, бумница шй ћушу, пескарј дă апă. Йн дуосурј дйн окољиш трајйашће шйарбу, пуорш сйрбаћиш, вулпј, вјадзурј шй верверицă, пйнă ла реонурј уђилуасă унђе сă пуаће веђа шй вро видрă. Прйнгă јеј, гăздарије дă гуонж дă апă, албињ шй флутурј, питполаш дйн пјешћирј, йнкă кйта мăј йнконђйје екосистему-ста ймпистрит шй ку вијацă.

Бигăру лу Крупаја ну је нума феномен натурал – јйал је луок унђе сă ймпрјаунă фрумошаца, пашја шй биоверзитету, датуње йнгйнд кйт је дй мăј прјеће пастрату алу натура њейншепутă шй богацйја алу Омуољ.

А тулмашит: Жйка лу Иван а Таљйји

ВУОРБЕ БАТРИЊЕ ЋИН ЛУМЈЕ ВЛАШКЕ НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

Багă сама ће фаћ.

Багă сама ку каре баћ њн кјрд.

Багăц минџљѝ-н кап.

Ћ-а кăтат а кăпăтат.

Їл ђеће ђе гуол.

Биње фаћ, биње ашћаптă.

Вјез дје трјаба-та, да ну дј-а алтуја.

Бањи њнџјалă уоки.

Каре ну је дă јјал ну је њиш дă алту.

Уому ла ћињерјацă је ка калу фăрă фрѝње.

Дупă плуаје, виње суариљѝ.

Ку апа ши ку фоку ну је жуоку.

Їл гасѝрă ку мѝѝљѝ њн плăмадă.

Кум је тајка аша је ши најка.

Пази шта радиш.

Обрати пажњу с ким се дружиш.

Уразуми се (опамети се).

Шта је тражио то је добио.

Осрамотила га.

Добро чини, добром се надај.

Гледај своја посла а не туђа.

Новац превари очи.

Ко није за себе није ни за другога.

У младости човек је разуздан.

После кише, сија сунце.

Са водом и ватром нема игре.

Затекли га на делу.

Какав отац такав и син.

Сă-ц фије гѝнду љѝмпеће пăнă ла кăпăтѝј, мулц о сă сă ивјаскă пје кăља-та.

Нека ти мисао буде јасна до краја, многи ће се појавити на твом путу.

Ја сама ђе гѝнду ал рăу, пăзăшће ће ђе јел ка ђе сфулђер,

ласăл сă сă дукă кум а вењит, кă ће ѝндамнă ђе лукрурј рăље.

Пази се зле мисли, чувај се ње као муње, пусти је да оде како је дошла, јер те наводи на лоше ствари

Гѝнду ал бун ши вуорба фрумуасă, ѝц пуот потољѝ нăказу, ѝц пуот рăкуори ињѝма, ма ну ће винђекă, пѝнтру аја кă уому муорă сă суфере мулће пѝнтру мăрошија ћ-а крескут ѝн јел.

Добра мисао и лепа реч могу те смирити, могу ти охладити срце, али те не могу излечити, због охолости која је нарасла, човек мора да трпи.

САЋИЉИ НУАШЋЕ - НАША СЕЛА

Томислав Поповић : Слатина

Посматрано историјски, село Слатина код Неготина је веома старо насеље. Име јој дали Римљани доласком на Дунав у првом веку нове ере, само неколико деценија након Христовог рођења! Римски назив Слатина, у то време је означавао бањски простор лековите воде, на левој обали Слатинске реке и ушћу у Дунав и њеном (незнано коликом) току узводно ка изворишту.

Археолошка истраживања (1982) су на том локалитету открила насеља и некропу (место сахрањивања) из ранијих предхришћанских времена - развијеног енеолита и старијег гвозденог доба (Басараби група). Из тог периода, пронађена је бакарна секира коју је Феликс Каниц видео и забележио 1880. године у неготинској Гимназији. На истом месту су откривени, хиљадама година касније настали римски кастели (два утврђења: димензија 30x30 и 55x55 метара и дебљине зидова 5 метара, а изнад њих на пропланку Чолак, утврђење са кулом 18,40x19 метара). Овај простор у коме су тада боравили и живели „стари Латини“, слатинске генерације су вековима звали „Стација“ - све до потапања тог простора акумулационим језером ХЕ Ђердап II.

Овим археолошким истраживањима из 1982. године, откривена су на том простору и насеља из времена Византије и словенског периода, све до 17. и 18. века. Из ових периода, а ван тог простора, овде се наглашавају још: гробље из 6/7. века и времена Византије. Ово гробље је у потесу званом Станц, у близини реке и споју слатинског и урвачког атара. У народу га и данас зову „Римско гробље“. Друго, наред некада „старе Слатине“ је прастаро запуштено гробље из предхришћанског периода (пре, или из 9. века када су Срби примили хришћанство). Случајно ископани пешчани надгробни споменик из овог гробља имао је на себи уклесан облик људске главе без имена и крста – што је, зна се, симбол хришћанства! Старост овог надгробног камена „говори нам“ о неком безименом старом становнику Слатине из предхришћанског времена!

Из свега реченог се види да је управо континуитет живота на овом простору данашње Слатине одредио да се римски назив Слатина за ово насеље задржи до данас!

Да Слатина у свом атару заиста има бањску воду, показала су дубинска геолошка истраживања из 60-тих година 20. века која су претходила изградњи ХЕ Ђердап I. У вези реченог, крајем 70-тих година је постојао озбиљан пројекат изградње ове слатинске бање. Макета са хотелом од више стотина соба и детаљно уређеним околним простором, годинама је била изложена у хотелу „Југославија“ на Новом Београду. Због изградње хидроелектране „Ђердап II“ и нужне релокације Брзе Паланке, њени грађани су (на организованом референдуму) изгласали пресељење овог насеља на тај бањски простор - на обали Дунава, између села Купузиште и леве обале Слатинске реке. Из неких „виших разлога“, ова референдумска воља грађана Б. Паланке је поништена!

О Слатини као насељу са овим називом, као уосталом и о свим насељима Неготинске Крајине и Кључа са (готово потпуно) идентичним данашњим називима, први пут се дознаје из сачуваног турског пописа из 1530. године. Дознаје се да је Слатина, за оно време, била велико насеље од 32 домаћинства. Док је рецимо тада Уровица имала 9, а Јабуковац 10 домаћинства. Из пописа 1586, и са закашњењем од 100 година, дознаје се и о постојању колониистичког насеља Радковац од 23 куће, „у близини Слатине или на Слатинској реци“. Њега су створили Турци од српских војника досељеника у улози чувара границе на доњем Дунаву до ушћа Тимока, према до тада још неосвојеној Влашкој. Становници Радковца, као сељаци-граничари и резервна пешадија турске војске (организована у „копља“), уживали су статус слободних људи, иако су били хришћани. Они Турцима нису плаћали било који порез, сем пореза „на копље“. Са турским освајањем (Турн) Северина и кнежевине Валахије 1524. године, и преношењем турске границе на север и Угарску, Радковчани губе статус слободних људи и бивају претворени у обичну поданичку рају подложну плаћању свих рајинских пореза. Радковац, који се налазио на југу и са десне

стране Сл. реке (након 100 година, и сада као рајинско село) улази у турски дефтер (бележник). У каснијим вековима, овом насељу се губи име и оно се спаја са старом Слатином која је била „преко реке“, на њеној северној обали.

Још један веома важан писани документ из „турских времена“ је попис из 1740/41. године. Попис из 1740. записује имена домаћина на челу својих домаћинстава у селу. Они су Турцима плаћали многе веома сложене „рајинске порезе“ на производне приносе свог домаћинства. Попис из 1741. бележи имена свих мушких глава у селу од 15 до 75 година за наплату порезе „главарина (спенца) на мушку главу“. Антропометријском анализом записаних имена „мушких глава“ из тог пописа за Слатину, дознаје се њихова етничка припадност. Напомена: многи записани мушкарци који су у време пописа били старији од 75 година, својим рађањем датирају близу 1660-те године! Ова анализа показује да су тада у Слатини, са више од 80% , преовлађивала српска крштена имена, следе цинцарска (и један Торбеш-Цинцарин), затим влашка имена, неколико бугарских (могуће македонских), па мађарска, грчка и израелска имена.

Због ограниченог простора на задату тему о Слатини, овде се она прекида! Они заинтересовани да сазнају више о темама из садржаја књиге о Слатини, књигу могу наћи и прочитати у Народној библиотеци Доситеј Новаковић у Неготину! Међу много чега важног, могу прочитати о историјату појма Влах и пореклу влашког говора (језика) у средњовековним селима Неготинске Крајине и Кључа која, мора се то рећи, осим што су сва имала веома стару прошлост и „налазила на местима и близини данашњих насеља истог или сличног имена,“ сва имала српске називе - што се раније није знало!

Скраћени извод из књиге „Слатина од праскозорја до смираја и слатинско родословље“

Томислав Поповић дипл. социолог

Слаћина - Слатина, аутору Драгослав алу Јанку

Томислав Поповић: Слаћина

Дупа историја, сату Слаћина љингә Њигоћин је мулт бәтрин. Нумиљи ј-а дат Римљењи, кйнд а веңит ла Дуњере йн ваку ал җ-йнтиј ера ноуо, кйһева децениј дупа нашћера лу Дуомну Иристос. Йн времја-ја нумиљи Слаћина а йнсәмнат кә аһи јестә апә ка йн бәј каре лјекује, ла парһа стйнгә ла пәрәу Слаћини унђе тунә йн Дуњере.

Йн ану 1982 археолоҗи ла локу-ла а гәсит сату ши унђе а фост лумја йнгруопатә, җин ањи ај бәтрин. Ђин времја-ја ла локу-ла с-а гәсит о секурје җе арамә, пје каре а вәзуту Феликс Каниц ш-а ләсат скрис йн ану 1880. йн Гимназија њигоћинулуј. Тот ла локу-ла с-а гәсит доуо костуолурј (мәримја 30х30 ши 55х55 җе мјетәре да зйдурљи а фост 5 мјетәре җе лаһе, да җесупра җе ји пје чуака Чолаку йнкә ун костуол 18,40 х 19 җе мјетәре). Ла локу унђе а трәјит „Латини ај бәтрин“, лумја җин Слаћина ј-а дат нумје „Стација“ – пәнә н-а фост җекат локу-ла кйнд с-а фәкут ХЕ Ђердап II.

Йн ану 1982 ла локу-ла с-а гәсит ши саһиљи җин времја Византији ши җин времја ла Словењ, ку трају пәнә йн ваку ал җе 17. ши 18. Ђин времја-ста с-а гәсит ши: кәпјелу җин ваку 6/7. җин времја Византији. Кәпјелу а фост йн локу Станц, апруапје җе пәрәу унђе је рәзору йнтра Слаћина ши Уровица, да кәпјелу ш-акума аре нумје “кәпјелу ла Римљењ“. Йн мижлуоку ла „Слаћина бәтринә“ је ун кәпјел бәтрин, пәрәсит җин ваку ал җе 9. Пј-о пјатрә каре је гәситә йн кәпјәлу-ста а фост һопљит капу җе уом, фәрә нумје ши круһе – аја јестә симбуолу ла ришћеањ!

Кә йн отару Слаћини јестә апә җе бајә, с-а вәзут йн ањи 60 йн ваку ал җе 20. кйнд с-а фәкут лукрариљи пәнә н-а йнһепут сә сә лукре ла ХЕ Ђердап I. А фост фәкут пројекту җе баје ку хотел, җин пакат аша һева ну с-а лукрат.

Ђин пуопису җин времја ку Турһи йн ану 1530. сйнт скрисә туаһе саһиљи йн Крајна Њигоћинулуј ши йн Кључу ку нумиљи ка ши астәз. Йн времја-ја Слаћина а фост ун сат маре ку 32 җе кәш. Уровица авут атунһа 9 да Јабуковацу 10 кәш. Йн пуопису җин 1586, сә афлә к-афост ун сат пје нумје Радковац ку 23 җе кәш, „, апруапје җе Слаћина ор пиљингә пәрәу Слаћини“. С-а вуорбит кә сату л-а фәкут Турһи ку војњиһи ај сйрбјешћ каре а пәзит грањица ку Валахиа. Мәј амйнат ла сату-ста ји сә пјерҗе нумиљи ши сә ймпреунә ку Слаћина бәтринә, каре а фост пистә пәрәу.

Йн пуопису җин ану 1740 сйнт скрисә нумиљи ла стәпйну кәши, кә ји а пләһит порезу ла Турһ. Йн пуопису җин ану 1741. сйнт йнсәмнаһе нумиљи ла уамињ каре а трәјит йн сат җи ла 15 пәнә ла 75 җе ањ, ши ла тот капу с-а пләһит порезу (спенца). Мәј мулц а авут нумиљи сйрбјешћ. А фост ши нумје ка ла: Влахи, Бугарј, Македонц, Мәҗерј, Гйрһ ши Овреј.

Мәј мулт җе Слаћина је скрис йн карһијә „Слаћина җин времурљи бәтрине пәнә акума ку цика нуастрә“, каре пуаһе сә сә гәсаскә йн библиотјекә“ Доситеј Новаковић“ йн Њигоћин.

ЋИН ЗЙ ЙН ЗЙ - ИЗ ДАНА У ДАН

Данијела Николић, Сузана Михајловић Јовановић:

Из дана у дан –Ћин зй йн зй

15. децембар 2025 – Промовисан трећи број часописа „Влашка реч“

Удружење за очување обичаја, културе, традиције, језика и идентитета Влаха „Гергина“ обележило је 16. годишњицу постојања и успешног рада. Том приликом садржај трећег броја овог двојезичног часописа, приближили су читаоцима чланови редакционог одбора новинари Јованка Стефановић Станојевић и Сузана Михајловић Јовановић, Синиша Челојевић, као и аутори неких од прилога Ивица Трајковић, документариста-саветник Музеја Крајине и Милица Вуковић, етнолог-антрополог Библиотеке “Центар за културу” у Кладову.

Промовисан је и компакт-диск „Влашка традиционална народна музика – Певање 2”, који је приредио др Димитрије О. Големовић, етномузиколог и композитор, уз практичну демонстрацију, извођењем композиција са компакт диска, у интерпретацији Етно групе „Гергина”.

Диск, други у серији посвећеној влашком традиционалном народном певању, доноси 23 песме, из колекције Големовићевог аудио материјала. И овај компакт диск је део Големовићевог теренског истраживања, чији је резултат и књига “Власи: Традиционална народна музика – Музика Влахилор дјин лумје”, такође у издању Удружења “Гергина”.

26. децембар 2025 - Вече посвећено Слободану Божиновићу

Вече посвећено легендарном Слободану Божиновићу одржано је у сали Музичке школе. Поштоваоци и пријатељи лика и дела непревазиђеног виртуоза и неуморног ствараоца уживали су у музици коју је компоновао, свирао и нама у аманет оставио. Многи његови пријатељи, сарадници и ученици са пуно емоција током трочасовног концерта верно су представили неисцрпан музички опус Слободана Божиновића.

Специјални гост вечери био је дански уметник Адам Орвад, који је, фасциниран Слободановим стваралаштвом, забележио и објавио нотне записе са 25 његових кола. На сцени је показао да изузетно верно и софистицирано интерпретира најпознатије мелодије нашег истакнутог виртуоза на хармоници. Свим учесницима Удружење „Гергина“ је поклонило примерак књиге.

Организатори вечери су Установа „Центар за културу града Бора“ и породица Божиновић.

24. јануар 2026 – Обележен Дан влашког језика

Низом програма и активности у свим градовима и општинама у којима живе Власи обележен је 24. јануар, Дан влашког језика. У ОШ „Слободан Јовић” у Волуји поводом овог значајног датума, који се обележава у спомен на дан када је 2012. усвојено влашко писмо у ћириличној и латиничној верзији, у оквиру пројекта „Квалитетно образовање за све”, ученици и наставници удружили су снаге како би кроз креативне активности истражили богатство влашке културе.

Кроз овај пројекат, ђаци ове школе су научили како да негују сопствену традицију и поштују различитост, да препознају и превазиђу стереотипе, да критички размишљају о својим ставовима и циљевима, али и да активно брину о очувању језика и народне баштине.

21. фебруар 2026 - Дан матерњег језика посвећен влашкој традицији

Установа „Центар за културу града Бора“, 21. фебруар Дан матерњег језика посветила је влашкој традиционалној народној музици, односно вокално-инструменталној традицији која представља језик изражавања и чувања нематеријалног културног наслеђа Влаха.

Професор доктор Димитрије О. Големовић, етномузиколог и композитор, овом приликом је у камерној сали Музичке школе „Миодраг Васиљевић“ представио богатство вокалне, инструменталне и вокално-инструменталне музике Влаха, наглашавајући њен значај за очување идентитета, традиције и културног наслеђа ове националне мањине.

6. април 2026 – Отворени 8. „Дани Гергине“

У Ликовном салону Дома културе “Стеван Мокрањац”, у оквиру осмих „Дана Гергине“ отворена је изложба влашке народне ношње из Јабуковца, из ризнице породице Клисуревић.

Изложба влашких народних ношњи из Јабуковца доноси несвакидашњи увид у културну историју Влаха кроз више од 60 аутентичних одевних предмета који су деценијама пажљиво чувани од заборава. О влашкој народној традицији, богатству веза и начину израде народних ношњи говорили су Мануела Радојковић, професор српског језика у име породице, Милан Николић, студент етнологије и антропологије на Филозофском факултету у Београду, Синиша Челојевић, председник Удружења „Гергина“ и мр Милан Радосављевић, уредник ликовног програма Дома културе.

Својом песмом изложбу су увеличале и чланице Етно групе “Гергина” са Јовицом Миљковићем на хармоници и Војиславом Бађикићем на фрули.

7. април 2026 – Отворена изложба слика Радише Траиловића

Радиша Траиловић, сликар из Крепољина, учесник бројних ликовних колонија, радионица и изложби у земљи и иностранству први пут је излагао у Неготину на изложби у Ликовном салону Дома културе “Стеван Мокрањац” у оквиру осмих “Дана Гергине”.

-Моји мотиви долазе из прошлости, живота, одрастања на селу и највише ме те теме интересују. Оно што нестаје настаје на мојим платнима, катуни, села, радови у пољу, живот у селу, онакав какав је некад био. Све је то моја инспирација и сећање на младост, на живот, на село. Драго ми је да то види и публика овог фестивала јер сам и сам Влах, то је део и мог идентитета – каже уметник, о чијем је стваралаштву говорио мр Милан Радосављевић, уредник ликовног програма Дома културе.

8. април 2026 – Представљене нове књиге на влашком језику

У оквиру осмих „Дана Гергине“ представљена су нова издања на српском и влашком језику, књиге “Сусрет са оностраним: Казивања Влаха са североистока Србије” и збирка песама “Хоћу да знам” Љубинке Димитријевић из Мосне.

О књизи „Сусрет са оностраним”, која доноси 41 казивање, која су на терену забележена у свом аутентичном облику на влашком језику, на дијалекту који се у том крају користи, и потом преведена на српски, говорили су Синиша Челојевић и Милица Вуковић, етнолог – антрополог.

У својим песмама, сабраним у књизи „Хоћу да знам“, Љубинка Димитријевић говори о малим свакодневним стварима, унутрашњим немирима и преиспитивањима. Ово је њена осма збирка песама.

9. април 2026 – Промовисан нови компакт диск са колима из Мокрања

Удружење „Гергина“ промовисало је у Мокрању свој нови компакт диск са пратећом књижицом “Влашка кола из Мокрања”.

О музичком и културном наслеђу Мокрања кроз презентацију изворне музике и фотографија из прошлости овог крајинског села говорили су Синиша Челојевић, председник Удружења “Гергина” и Жика Ницуловић, аутор текста у пратећој књижици.

Албум “ садржи 14 изворних влашких кола. Првих 10 снимљено је у студију Слободана Пецића, а свирали су их: Слободан Пецић и Жика Ницуловић (хармонике), Драги Николић (фрула) и Коста Првуловић (бубањ). Наредне три нумере је одсвирао Радивоје Поповић (фрула), а на последњем је снимак “Кола алу Гила” виолинисте Николе Радуловића из Мокрања у интерпретацији чувеног Боже Јануцића из Вељкова. Уредник и овог издања је Марија Витас, етномузиколог.

10. април 2026 – О зимским обичајима у Брестовцу на „Данима Гергине“

На „Данима Гергине“ приказан је етнологички филм „Зимски обичаји у Брестовцу“ ауторке Биљане Андрејић. Снимљен пре скоро четврт века, филм на аутентичан начин дочарава зимске обичаје Влаха у борском Брестовцу од Бадње вечери до Богојављања. Публика је на промоцији, одржаној у промотивној сали неготинске библиотеке „Доситеј Новаковић“, била у прилици да упозна скоро заборављене обичаје које су донели чланови Културно-уметничког друштва „Бидо“ из Брестовца.

У овом борском селу још увек живи обичај коледарења, где деца у сусрет Божићу, на Бадње вече (ла ајун), украшеним кољиндама, обилазе куће, сакупљају намирнице и слаткише, а потом у поноћ припремају качамак, а на столу су још и сир и димљена ребра.

Кроз овај етнологички филм ауторка Биљана Андрејић упознаје нас са ношњом, музиком и колима која се играју само у овом селу и по њему носе име. Публика је била у прилици да упозна и обичај “Кјрдаљеса”, који је сачуван само на филму, јер данас више не живи.

11. април 2026 - Промовисан ЦД “Влашка кола из Слатине”

У Слатини код Неготина промовисан је компакт диск “ Влашка кола из Слатине” са пратећом књижицом, чији је аутор текста Светислав Трнкић.

Промоцију овог компакт диска увеличали су интерпретацијом објављених кола Драгиша Пређесковић и Александар Драгомировић, а о значају публикавања музичких записа из традиционалне вокалне и инструменталне културе Влаха говорио је Синиша Челојевић, председник “Гергине”. Светислав Трнкић је представио пројекат.

Албум, садржи 12 изворних влашких кола из Слатине које су интерпретирали: Драгиша Пређесковић (хармоника), Александар Драгомировић (хармоника), Саша Царановић (фрула) и Саша Синкић (гитара), а снимљен је у Синкићевом студију почетком ове године.

13. април 2026 – Представљена књига о градитељско наслеђу Неготинске крајине

У галерији неготинског Дома културе у оквиру 17. Фестивала влашке музике „Гергина“ одржана је промоција књиге новинарке Сузана Михајловић Јовановић „Аутентична сеоска архитектура општине Неготин“, коју је у области нематеријалне културне баштине подржало Министарство културе, а публиковало Удружење „Гергина“.

Књига „Аутентична сеоска архитектура општине Неготин“ представља систематизацију података, слика и информација који нам говоре како се на овим просторима градило и живело. Говорећи о кућама које је обишла у 38 крајинских села, ауторка је присутне упознала са аутентичним грађевинама чије зидове мења зуб времена и које, упркос деценијама и вековима, чврсто стоје на својим темељима, одолевајући природним непогодама, људској бризи или небризи, па и корову, као светионици и сведоче о градитељству и становништву овог краја.

-У неким кућама се и даље живи, нарочито тамо где су породице остале на селу. Међутим, велики број кућа данас само постоји, као успомена на некадашњи живот. Често су закључане или се користе само повремено, током лета или празника. То показује колико се променио начин живота и колико су села остала без становника – рекла је Сузана Михајловић Јовановић, која је свој истраживачки рад темељила на теренском раду, али и сакупљању архивске грађе досадашњих истраживача.

14. април 2026– Промовисан нови компакт диск Димитрија Големовића

Другог дана фестивала „Гергина“ у Неготину промовисан је компакт диск „Влашка традиционална народна музика: Свирање 1“, аутора проф. др Димитрија Големовића, са пратећом тројезичном књижицом, на српском, влашком и енглеском језику. Са аутором је о влашкој музици некад и сад разговарала Марија Витас, етномузиколог.

Ово издање доноси 28 инструменталних композиција које је професор Големовић прикупио током својих теренских истраживања у Неготинској крајини, Кључу, Хомољу...

-Влашка традиционална народна инструментална музика испољава се кроз низ инструмената, како оних домаће израде, тако и инструмената који су направљени фабрички. Занимљиво је како народни свирачи имају специфичан однос према свом инструменту, за који би слободно могло да се каже да је без премца – каже проф. др Големовић.

Данијела алу Белањи, Сузана алу Ђинул лу Вјеспије: Ђин зй йн зй

Ал ђе 15. луна ра 2026. - Промоција ла нумџру ал ђе три Вуорба Влахилор

Асоцијација каре пџстрџазџ ађету, култура, традиција, љимба ши њаму Влахилор „Гергина“ а йнсџмнат 16 ањ ђе кйнд је фундатџ ши ђе лукрарџџ. Ђ-аја ђе је скрис йн часопису а вуорбит Јованка Стефановић Станојевић, Сузана алу Ђинул лу Вјеспије ши Синџ алу Челоју да ши аутори ла скрисуаре Ивица Трајковић ђин Музеју Крајна ши Милица Вуковић, етнологу- антропологу ђин Библиотека „Центру ђе културџ“, Кладова.

А фост ши промоција ла компакт – диск „Музика Влахилор ђин лумје: Кйнтарџа 2“. Ла промоција а вуорбит аутору проф. др Димитрије О.Големовић, етномузикологу ши композитору, да Етно група „Гергина“ а кйнтат кйнтџећилџ каре сйнт снимуџићџ пје диск. Пје диск сйнт снимуџићџ 23 ђе кйнџеће, каре љ-адунат професору пин саћилџ нуашџе. Асоцијација „Гергина“ а штџмпуџит ши карћија лу професору „Власи: Музика Влахилор дјин лумје“.

Ал ђе 26. луна ра 2026. - О сарџ нумитџ лу Слободан Божин

Йн салџ ла Шкуалџ ђе музика йн Буор а фост о сарџ нумитџ лу Слободан Божин. Лумја каре л-а куноскут ш-ауџит ђе јел а путут с-аудџ музика каре а фџкуто ш-а кйнтато јел, ши њ-а лџсџто с-о пџстрџм. Прјећини, сулукрџтуори ши йнвџџџтуори луј ку маре емуоције а кйнтат музика луј.

Ћин Данскӑ а веӑит ун армуӑикаш Адам Орвад, каре а принс драг ҃е музика лу Божин, ши ку „Гергина“ а штӑмпујит кар҃ија „Уориљи лу Божин“ йн каре Адам а скрис нуо҃иљи л-аље 25 ҃е уорј ҃-аље Божин. Лумја а путут сӑ вада ши с-аудӑ кйт јел кунуаш҃е уориљи лу Божин ши ку кйтӑ маре ш҃ијере лье кйнтӑ. Ла туоц каре а кйнтат йн Буор Асоцијација „Гергина“ а даӑрујит кй҃о кар҃ија. Организатуори а фост Центру ҃е култура йн Буор ши фӑмиљија Божинови҃.

Ал ҃е 24. кољиндару 2026. – Зӑуа лѣмби Влахилор

Йн мул҃е орашурј ши опш҃иӑ ун҃е трӑјеск Влахи а фост йнсӑмнат ал ҃е 24. кољиндарју, ка Зӑуа лѣмби Влахилор. Ши йн шкуалӑ „Слободан Јови҃“ йн Вољуја, с-а йнсӑмнат зӑуа 24. кољиндарју кйнд с-а доадус рйндујиту ҃е лѣмба Влахилор, йн купринсу ку пројекту „Йнвӑцӑмйнту ал бун пйнтру туоц“. Даскӑљи ши йнвӑцӑтуори с-а ймпреунат сӑ сӑ вуорбјаскӑ кум пӑстрјӑзӑ богӑцйја ҃е култура. Ку пројекту-ста копији с-ӑ йнвӑцат кум сӑ кунуаскӑ мул҃е фјелурј ҃е лумја ши кум сӑ трӑјаскӑ ймпреунӑ ши сӑ аре грижӑ сӑ пӑстрјазӑ лѣмба ши богӑцйја .

Ал ҃е 21. фӑурарју 2026. –Зӑуа ҃е лѣмба муми

Йн Центру ҃е култура йн Буор а фост йнсӑмнатӑ Зауа ҃е лѣмба муми ку музика бӑтрйӑ҃а ҃ин лумје. Професору др Димитрије О .Големови҃, етномузикологу ши композитору йн салӑ ла шкуалӑ ҃е музика „Миодраг Васиљеви҃“ а повјес҃ит кйт је ҃е богата музика Влахилор ку кйнт҃е҃иљи аље бӑтрй҃е ҃ин лумје.

Ал ҃е шасӑ пријеру 2026 – А йн҃епут аље ҃е 8. „Зйљиљи Гергиӑи“

Йн салону ла Дому ҃е култура „Стеван Мокраӑац“, аље ҃е 8. „Зйљиљи Гергиӑи“ а йн҃епут ку о йншираре ку пуорту ҃ин Јабуковӑц, ҃ин лада ла фӑмиљија алу Кљисурӑ. Йн инширја-ста ам путут сӑ вје҃ем пистӑ 60 ҃е фјелурј ҃е пуорт каре с-а пӑстрат ку аӑи сӑ ну сӑ уј҃е. ҃е традицйја Влахилор, ҃е фрумвоашаца ҃е кусут ши кум је лукрат пуорту, ӑ-а спус Мануела алу Кљисурӑ, професору ҃е лѣмбӑ Сйрбјаскӑ, ҃испре пар҃а ла фӑмиљија ји, Милан алу Боболан, да а вуорбит ши студенту ҃е етнологија ши антропологија ла факултет йн Бельиград, Синӑ алу Челоју, председнику ла Асоцијација „Гергина“, ши магистру Милан Радосављеви҃, рйндујитуору ла програму ҃е йншираре ла Дому ҃е култура. Йнширарја а йнфруомошато ши ӑевјес҃иљи ҃ин „Гергина“ ку Јовица алу Пӑтру лу Ангел ҃ин армуӑика ши Воја алу Бӑ҃ика ҃ин флујер.

Ал ҃е 7. пријеру 2026 – ҃ескисӑ йнширарја ҃е сљикурј алу Радиша алу Јон Фрунзӑ

Радиша алу Јон Фрунзӑ, сљикарју ҃ин Кйрпољину, каре а фост ла мул҃е лукрӑрј ҃е цйртујала ши каре авут мул҃е йнширӑруј йн Сйрбија ши йн ал҃е дйржевурј, ла „Зйљиљи Гергиӑи“ авут пје дата ҃ин тйј йнширарја йн Њйго҃ин.

„Мотиви пје сљикурљи мјеље сйнт ҃ин времја ҃-а трекут, трају, кум сӑ креш҃е ла сат, кӑ ҃-аша ҃ева м-а тра҃е иӑима сӑ цйртуј. Аја ҃е сӑ пјер҃е, ҃е йн҃епје пје пйнза-мја сйнт сӑлӑшурљи, са҃иљи, лукрариљи йн кймп, трају ла сат, баш аша кум а фост вродата. Аја је тот ҃е ҃е ам авут воја ши амин҃ирја ҃е ҃иӑерјаца, ҃е трају ла сат. Мје драг кӑ пуа҃е сӑ вада йнширарја ши лумја ла фестивалу-ста, кӑ ши јеу сйнт Влаху, аја је пар҃а ҃е идентитету ал мјеу, спуге Радиша, да ҃е лукрарја луј а вуорбит магистру Милан Радосављеви҃, рйндујитуору ла програму ҃е йншираре ла Дому ҃е култура.

Ал 8. пријеру 2026 – Промоција 8е доуо кърциј нуој пје љимба Влахилор

Ла заа а 8е три ла „Зйльи Гергињи“ а фост промоција 8е доуо кърциј скриса пје љимба Влахилор ши пје сйрбјешће: „Йнтйльирија ку ај 8ин парћа ајлалтә: Повјесћељи Влахилор 8ин Сйрбија 8е расарит“ ши „Кйнтјећиљи каре љ-а скрис Љубинка алу Миле 8ин Муосна „Врјау са 8иу“.

Карћија а 8ин тйј аре 41 8е повјесћиј 8ин лумје каре сйнт адунәће йн саћиљи нуашће скриса пје дијалекту ла сату унће сйнт адунәће, ши туаће сйнт тилмәћиће пје сйрбјешће. Ћ-аша 8ева а вуорбит Милица Вуковић, етнолог – антрополог ши Синә алу Челоју.

Йн карћија ји „Врјау са шћиу“, Љубинка алу Миле а скрис кум с-а сймцит ја, кум иј с-а йнтймплат ши 8-а вәзут. Аста јестә карћија ји а 8е уопт.

Ал 9. пријеру 2026 – Промоција Уориљи 8и ла Мокрањ

Асоцијација „Гергина“ а факут промоција ла компакт диск „Уориљи 8и ла Мокрањ“. Ће стәпйњија 8е музика ши културә 8ин Мокрањ а вуорбит Жика алу Думитру Њицә, аутору ла скрисуарје йн кърцишуарә ши Синә алу Челоју. Албуму аре 14 уорј.

Ал 10. пријеру 2026 – Ће обичајурљи 8е јарнә йн Брестуовәц ла „Зйльи Гергињи“

Ла „Зйльи Гергињи“ ам привит ун филм 8ин етнологија „Обичајурљи 8е јарна 8ин Брестуовәц“, аутору ла филм је Биљана Андрејић. Филму је снимујит йнәјинће 25 8е ањ, ши аратә обичајурљи 8е јарнә ла Ажун ши ла Бобоһазә. Филму л-ам привит йн салә 8е промоција а библиотећи „Доситеј Новаковић“. Лумја каре а фост ла промоција а путут са вадә обичајурљи каре сйнт апруапје ујтац, каре љ-а арәтат алдањи ла КУД „Ћидо“ 8ин Брестуовәц.

Йн сату-ста љингә Буор је пәстрәт кољиндату ла Ажун, кйнд копији ку кољинзйљи мјерг 8ин касә йн касә, ши капәтә дулћецурј, да ла мижлоку нуопцй са фаће мәмәлығы ши са пуње пје астал ку брйнзә ши куасће афумаће.

Ку филму-ста Биљана Андрејић 8-а аратә пуорту, музика ши уориљи каре са жуакә нума йн сату-ста. Йн филму-ста лумја а путут са вадә ун обичај „Кйрдаләса“ каре је пәстрат нума йн филм, кә йн времја 8-акума с-а пјердут.

Ал 11. пријеру 2026 – Промоција 8е ЦД „Уориљи 8и ла Слаћина“

Йн сату Слаћина љингә Њугоћин а фост промоција 8е ЦД „Уориљи 8и ла Слаћина“. Ку ЦД-у је кърћишуара каре а скрисо Сави алу Трйнкуљесй.

Ла промоција а кйнтат ку армуњићиљи Драгиша алу Кера ши Санду алу Пәтру Фусу кйћева уорј каре сйнт снимујићә пје ЦД. Кйт трәбујә са пәстрәм музика ши култура Влахилор а вуорбит Синә алу Челоју, да Сави алу Трйнкуљесй а вуорбит 8е пројекту каре л-а лукрат. Албуму купринће 12 уорј 8и ла Слаћина.

Ал ђе 13. пријеру 2026 – Промоција кърһији „Архитектура сатулуј ђин Крајна Њигоћинулуј“

Їн галерија ла Дому ђе културă чн Њигоћин, пăнă н-а чнћепут Фестивалу ал ђе 17. а фост промоција ла карһија каре а скрисо Сузана алу Ђинул лу Вјеспије „Архитектура сатулуј ђин Крајна Њигоћинулуј“, каре ку ажутарја ла Министарство ђе културă а штăмпујито Асоцијација „Гергина“. Ђин карһија-ста пућем сă афлăм кум с-а зйђит ши кум с-а трăјит чн саћили-шћа. Вуорбим ђе љаурј ђин 38 ђе саће ђин Крајна Њигоћинулуј. Аутору ла скрисуарја ла туоц каре а фост пје сара-ста ла промоција а вуорбит ђе љаурљи аље бăтриње каре ку ањи ши вакурљи с-а цйнут пăнă чн зй ђе астăз.

Їн њишће кăш трăјăшће чнкă лумја, мăј мулт аја каре а ујдит сă трăјаскă ла сат. Мулће кăш а рăмйнс ка о помењалă ђе трају ђевродатă. Мулће сйнт чнкисă, да сйнт њишће кăш каре сă ђешкид кйћодатă вара, ор ла сйрбăтуорј. Аста аратă кйт с-а скимбат трају ши кум а рăмйнс саћили фăрă лумје – а спус Сузана алу Ђинул лу Вјеспије, каре а умблат пин саће ка сă пуатă сă скрије карһија-ста.

Ал ђе 14. пријеру 20226 – Промоција ла ун нуоу компакт диск алу Димитрије Големовић

Ла сара а ђе доуо ла фестивалу „Гергина“ чн Њигоћин а фост промоција ђе компакт диск „Музика Влахилор ђин лумје: Кйнтарја ђин ийнструментурј 1“, аутору је проф. др Димитрије О.Големовић. Ку диску је ймпреунă ши кăрцишуара скрисă пје три љимбе, пје сйрбјешће, пје љимба Влахилор ши пје енглезăшће. Ку аутору ђе музика Влахилор ђевродатă да ши ђ-акума а вуорбит Марија Витас-етномузиколог.

Пје ЦД сйнт 28 ђе мелодиј ђин ийнструментурј каре љ-адунат професору Големовић чн саћили чн Крајна Њигоћинулуј чн Кљућ ши чн Омуољу...

Музика Влахилор ђин лумје сă кйнтă ђин ийнструментурј каре сйнт фăкуц ђе лумје да ши ђин ийнструментурј каре сйнт фăкуц чн фабрикă. Пуаће сă сă спунă кум лăутари војешће ши пăстрјазă ийнструментурљи лор, кă ђе аша ђева н-ау пăрејкје - спуне професору Големовић.

ФОТО РУБРИКА

Сави алу Тринкуљесй: Кум Драгослав алу Јанку ку апарату ће сьликујит вјеђе сату луј -

Светислав Трнкић: Поглед на завичај кроз објектив Драгослава Марковића

Драгослав алу Јанку је наскут йн ану 1959. йн Слаћина. А лукрат ка шоферу пәнә ла пензйјә.

Ку сьликујала а йнћепут сә лукре йн ањи 80. ваку һ-а трекут. Тин времја-ја а мјерс йн тот локу ку КУД „Слаћина“ ш-а сьликујит. Аре о колекције маре ће сьликурј ку каре аре ће гйнд сә факә о йншираре ку нумиљи „Сату каре сә пјерђе“. Ку маре воје ашћептәм йнширара ши Монографија ће Слаћина, каре ар с-о спримјаскә ймпреунә ку Сави алу Тринкуљесй ши Асоцијација „Гергина“ Ђин Њугоћин.

Драгослав Јанковић рођен је 4.12.1959. године у Слатини. По занимању професионални возач у пензији.

Фотографисањем почео да се бави 80-тих година, прошлог века. КУД „Слатина“ почео да прати из тог периода. Поседује много фотографија које намерава да прикаже на изложби “Село које нестаје“. Са нестрпљењем очекујемо изложбу и Монографију о Слатини коју ће припремити заједно са Светиславом Трнкић и Удружењем „Гергина“ из Неготина.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

930.85(=135.1)(497.11)

ВУОРБА влахилор : часопис ђе пѡстрарја ађетурљи, култура, традицйја, љимбаши
њаму Влахилор = Влашка реч

: часопис за очување обичаја, културе, традиције, језика и идентитета Влаха / главни
и одговорни уредник Синиша Челојевић. - 2024, бр. 1- . - Неготин : Удружење
“Тергина”, 2024- (Неготин : Штампарија Блашко). - 30 cm

Полугодишње.

ISSN 3042-2302 = Вуорба влахилор

COBISS.SR-ID 157495305